

Poštnina plačana v gotovini.



**ŠTEV. 5-6**

**MAREC 1927**

# ŠAH

Otvoritev igre (2. nadaljevanje).

## 4. Evansov gambit.

Posebno zanimiva in poučna inačica italijanske partije je Evansov gambit:

- |             |          |
|-------------|----------|
| 1. e2 - e4  | e7 - e5  |
| 2. Sg1 - f3 | Sb8 - c6 |
| 3. Lf1 - c4 | Lf8 - c5 |
| 4. b2 - b4  |          |

Namen te, najprej od angleškega kapitana Evansa v prakso vpeljane igre z žrtvijo pešca je, pridobiti si vžeten tempo za vpostavitvev centra. Če hoče namreč črni ponudnega pešca

Tretja poteza d3 - d4 je jako zdrava in pospešuje razvoj igre. Črni odgovori najboljše, če pešca vzame. Slabše bi bilo 3. ... d7 - d6, ker sledi nato zamenjava na e5 in pozneje še zamenjava kraljic, pri čemer izgubi črni rokado.

- |              |          |
|--------------|----------|
| 3. ....      | e5 x d4  |
| 4. Sf3 x d4  | Lf8 - c5 |
| 5. Lc1 - e3! | Le5 - b6 |

Za oba partnerja je igra dobro razvita.

## 7. Angleška igra skakačev.

- |             |          |
|-------------|----------|
| 1. e2 - e4  | e7 - e5  |
| 2. Sg1 - f3 | Sb8 - c6 |
| 3. c2 - c3  |          |

Ta način otvoritve, katerega je najprej proučil laški mojster Ponziani (1719-1796) je bil sredi 19. stoletja silno priljubljen, na An-

**Čenj. naročnike, ki še dolgujejo naročnino, najvljudneje prosimo, naj nam takoj nakažejo dolžni znesek 40 Din, za dijake 30 Din za izvod. Kdor nima položnic, naj se ravna po navodilu „Naših pomenkov“ v današnji številki.**

vzeti (=gambit sprejme), tedaj pridobi beli s potezo c2 - c3 in z napadom na figuro tempo. Teorija stoji na stališču, da je Evansov gambit korekten, to je, da je za doseženi tempo za razvoj igre potrebna žrtvev pešca. Evansov gambit se torej lahko nadaljuje n.pr.

- |              |          |
|--------------|----------|
| 4. ....      | Lc5 x b4 |
| 5. c2 - c3   | Lb4 - c5 |
| 6. 0 - 0     | d7 - d6  |
| 7. d2 - d4   | e5 x d4  |
| 8. c3 x d4   | Lc5 - b6 |
| 9. d4 - d5   | Sc6 - a5 |
| 10. Lc1 - b2 | itd.     |

Evansov gambit ni posebno priljubljen. Ker se gambit često rad odklanja, je tudi Evansov gambit postal vedno bolj redek v moderni praksi. Če namreč črni odkloni gambit, to je, da ne sprejme pešca, ampak vleče Lc5 - b6, tedaj je poteza b2 - b4 strel v zrak!

## 5. Igra dveh skakačev.

- |             |          |
|-------------|----------|
| 1. e2 - e4  | e7 - e5  |
| 2. Sg1 - f3 | Sb8 - c6 |
| 3. Lf1 - c4 | Sg8 - f6 |

Mesto tekača more črni v tretji potezi igrati s skakačem. Ta način igre se za črnega težje obnese, ker je preceizen riziko in se manj izvežbanim igralcem ne priporoča. Vsebuje n. pr. sledečo interesantno inačico z žrtvijo:

- |             |          |
|-------------|----------|
| 4. Sf3 - g5 | d7 - d5  |
| 5. e4 x d5  | Sf6 x d5 |

Previdnejše je, da za enkrat ne vzame zopet pešca in mesto tega rajši vleče: 5. Sc6 - a5

- |              |          |
|--------------|----------|
| 6. Sg5 x f7! | Ke8 x f7 |
| 7. Dd1 - f3+ | Kf7 - e6 |

Kralj mora braniti dvakrat napadenež in vezanega skakača.

- |              |  |
|--------------|--|
| 8. Sb1 - c3  | Sc6 - e7!                              |
| 9. d2 - d4   | c7 - c6                                |
| 10. Lc1 - g5 | in črni bo le težko vzdržal situacijo. |

## 6. Škotska partija.

- |             |          |
|-------------|----------|
| 1. e2 - e4  | e7 - e5  |
| 2. Sg1 - f3 | Sb8 - c6 |
| 3. d2 - d4  |          |

Igra se zato imenuje »Škotska partija«, ker je bila najprej igrana l. 1824. kot korespondenčna partija med Londonom in Edinburgom.

gloškem. Najboljša obramba za belega so sledeči načini: 3. .... d7 - d5, ali 3. .... Sg8 - f6, ali 3. .... f7 - f5, med katerimi je prvi najbolj priporočljiv. Torej:

- |              |          |
|--------------|----------|
| 3. ....      | d7 - d5  |
| 4. Lf1 - b5  | d5 x e4  |
| 5. Sf3 x e5  | Dd8 - d5 |
| 6. Dd1 - a4! | Lc8 - d7 |
| 7. Se5 x d7  | Ke8 x d7 |

Igra je za oba igralca enako vredna.

(Dalje sledi.)

**Šahovske drobtinice.** Na Nizozemskem so vpeljali šah v ječah kot sredstvo za popoboljševanje zločincev. Znani haški šahovski mojster Citroen jih pa poučuje. »Družba za npravno popoboljševanje kaznjencev« je ugotovila, da je blažilni uspeh tega pouka prekosil njeno pričakovanje.

Revolucija, ki je izbruhnila na Kubi, je bila svojevrstna prekucija. Vstaje je zalagala z orožjem Amerika, njih vodja pa je bil Kubanec, svetovni šahovski mojster Capablanca. Slednji je dajal ukaze in nasvete iz Newyorka, kjer je vzdrževal celo armado svojih tajnih agentov, ki so pobirali pri Amerikancih denar »za sveto stvar revolucije«, kakor jo je nazival v svojih proglaših. Za ta denar je kupoval Capablanca hrano in municijo in jo pošiljal svojim vojakom, da vztrajajo v borbi do kraja.

O carju Pavlu I., ki je zelo rad igral šah, se pripoveduje sledeči dogodek. Nekoč so pripeljali pred njega političnega zločincev Kutaissova. Car ga sprašuje to in ono, ga strogo pogleduje in končno še vpraša, ali igra šah. Na pritrditev je igral car z njim tri partije in vse tri izgubil. Nato je vstal in rekel: »Ti si izvrsten šahist, ker si celo mene premagal!«. In ukazal je: Mož naj bo takoj spuščen na svobodo, ker tak mojster v šahu ne more biti zločinec!

Reprezentanca Ljubljanskega šahovskega kluba se je udeležila dne 13. januarja t. l. medklubskih tekem v Subotici, Novem Sadu in Belgradu ter zmagala v Subotici 6:2, v Novem Sadu 5½:2½, dočim je Belgrad tekmo odklonil. S to turnejo se je Ljubljanski šahovski klub vnovič odlikoval in si priboril prvenstvo med klubi v naši državi. K lepemu in zaslužnemu uspehu tudi Mentor prav iskreno čestita!



Sempronij Tiro:

**13 dnevnika starega profesorja.**

Prvo leto učiteljavanja. — (Dalje.)

## XIV.

Dne 2. januarja 189...

»Kaj je šola?« »Šola je neprijetna prekinitev počitnic.« S to tragikomično trditvijo nas je učitelje davi potolažil naš profesor zgodovinar, ko smo se v konferenčni sobi ob spominu na ravnokar minule božične počitnice nekam klavrno držali, in dostavil je, ko je osem pozvonilo in je bilo po desetih dneh prostosti spet treba začeti: »Tun wir, a l s o b wir täten!«<sup>1</sup> Senior je pa menil: »Najhujše smo prestali: čez dober mesec bo konec prvega polletja. Drugo polletje je pa vse v praznikih in izletih. Le korajžol!«

Tudi obrazi mojih učencev so bili nekam čemerni in zaspani. Kaj početi prvo uro? V cirkulandumu je bilo pred božičem naznanjeno, da bodo prvi dan po počitnicah gg. razredniki pobirali prostovoljne doneske za podporo zalogo, ki podpira siromašne dijake zavoda, in naj torej po možnosti vsak prispeva. (Po vsoti nabranega denarja se lahko sklepa na večjo ali manjšo priljubljenost razrednikovo, mi je v konferenčni sobi nekdo pripomnil.) Imeli smo torej najprej »ofer«: bilo je posojevanja in menjavanja, naštevanja in preštevanja, stopicanja in štorkljanja — majhna komedija. Nabral sem cela 2 gld. 77 kr. (Koliko so nabrali v drugih

razredih, bomo zvedeli pri prihodnji konferenci.)

Kaj pa naj sem začel potem? Ali naj sem velel odpreti Kornelija Nepota in nadaljevati tam, kjer smo bili pred božičem ostali, t. j. tam pri Temistoklu? Ali ne bi bil skok iz domače hiše, od klobas in potic, pri katerih so se mudile misli vseh, pa tja v Atene, v tiste davne čase pred Kristom, presilen in prevelik? Da sem naravoslovec, bi bil vprašal: »Ali ste že klali?« in gotovo bi se bil razvil vesel razgovor. Kot jezikoslovec sem pa ostal pri svojem predmetu: navezal sem pogovor na zadnjo uro pred božičem ter vprašal: »No, kako ste kaj opazovali? Kaj ste zanimivega slišali? Kaj pa, ali ste tudi sami pripovedovali, kakor smo se bili domenili?« Malobesedni so bili odgovori. Čudno! Kako so ti fantje zapeti in zaprti! Kako skrbno vsak pazi, da mu nihče v dušo ne pogleda! Ali mora to biti? Ali je to znak teh let, v katerih so zdaj? Kdo bi imel tisto čarodejno šibico, ki bi odprla pogled v ta skrivnostni grad?

Sicer je pa ura minila ...

## XV.

... januarja 189...

Če jim pokažeš prst, te zgrabijo za celo roko. V decembru je bilo, da sem učencem o neki priliki omenil, kako bi bilo lepo, ko bi se zanimali tudi za — zvezdnato nebo. Od tistihmal ni bilo več miru: »Kdaj nas po-

<sup>1</sup> Delajmo se, kakor bi delali. Op. ur.

peljete na grad, da bomo zvezde opazovali?« No, dokler je stala nad mestom megla, je bil izgovor mogoč; zdaj v teh čistih, jasnih večerih pa ne več. »Premraz bo; se boste prehladili.« »Zmrznjeni naj ostanejo doma! Kdaj pojdemo?« »Kaj pa preparacija: latinska, nemška, grška? In matematične naloge za jutri?« »O, to bo že popoldne vse narejeno; kar drevi pojdimol!«

Nocoj ob šestih smo se sešli na gradu, na »turških šancah«. Nebo je bilo brez mesečine, gosto posuto z zvezdami. Nisem štel, a zdi se mi, da so učenci prišli vsi. Za pasji mraz se ves čas, se mi zdi, ni nobeden zmenil. Da smo se zbrali na kakem odprtem kraju v mestu ali v bližini mesta, bi bili gotovo zbudili pozornost policije; tako pa smo bili v tem oziru varni. Čudno bi se bilo pa vsekakor zdelo vsakomur, kdor bi bil oddaleč opazoval to gomazenje nekih ljudi ponoči gori na gradu, to njih gledanje kvišku na vse štiri strani sveta, to izteganje rok in neprestano kazanje s prstom proti nebu gori, vmes pa neprestano kričanje in ponavljanje nekih imen, kakor: Veliki voz, Mali voz, Zmaj, Kasiopeja, Kefej, Labod, Herkul, Vega, Gostosevci (Plejade), Orion, Dvojčki, Bik, Pegaz... Dober pripomoček nam je bilo O. Kučera »Naše nebo« (izdanje Maticе Hrvatske); da smo mogli sliko večernega neba čitati, smo si prižgali svečico. (Prinesel sem jo s seboj jaz.) Seveda smo zelo pogrešali teleskop; a kje ga dobiti? Ostali smo skoro celo uro na »šancah«. Videl sem; četudi so že dostikrat, že od otroških let, gledali v zvezdno nebo, vendar je napravilo to naše večerno opazovanje, ker je bilo bolj podrobno in so čuli nekaj novih imen, spoznali nekaj novih ozvezdij, velik vtis. Čisto res je, kar O. Kučera trdi takoj na prvi strani svoje popularne astronomije: »Ne poznam v prirodi pojava, ki bi nudil estetskemu čustvu mladega človeka toliko užitka in

ugodja, pa tudi ne poznam pojava, ki bi človeku dušo in srce tako dvigal v višje, čiste sfere človeškega življenja kakor vprav opazovanje večernega in nočnega neba — seveda, opazovanje, združeno z ljubeznijo in s srcem, ki je še dostopno za užitek take vrste.«

Stavila so se razna vprašanja; žal, da nisem znal skoro na nobeno odgovoriti. (So pa med nami profesorji, ki, dasi jezikoslovci, prav dobro poznajo popularno astronomijo.) Sicer pa je bil moj namen itak samo ta, da učence opozorim na ta najlepši užitek izobraženega človeka. Morda se bo pa eden izmed toliko le našel, ki pojde višje po tej poti?

Zastavil sem pa fantom tudi jaz (po Kučeri) vprašanje: »Mislite si, da ste na eni teh zvezd, recimo na Severnici. Kaj menite, ali bi našo zemljo videli?« Odgovoril sem jim s Kučero: »Z vsake teh zvezd gledana, bi razdalja med našo zemljo in solncem, ki meri 152 milijonov km, popolnoma zgginila, zemlja se sploh ne bi videla, pa tudi ostali planetje ne, nitj Neptun, ki je od solнца oddaljen 4495 milijonov km. Solnce in vsi naši planetje bi se videli kot ena sama točka.« Čul sem vzklík: »Joj, kako majhna je naša zemlja!« »In kako majhen šele človek na njej!« sem dostavil jaz. (Stari Sokrates, alj nisi tudi ti na sličen način učil mladih Atencev — samospoznanja, skromnosti?)

Ko smo se vračali, je v mladih dušah gorela želja, imeti peruti in leteti — k najvišjim skrivnostim.

## XVI.

.... januarja 189...

Danes sta mi bili kar dve prošnji odbiti. Po naročilu g. mentorja, naj hospitiram tudi pri drugih profesorjih jezikoslovcih, sem se namreč najprej obrnil na našega g. seniorja: »Gospod profesor, prosim Vas, dovolite mi, da prisostvujem danes Vašemu latinske-

mu pouku v I. a razredu.« »Pri meni se ne boste nič naučili. Škoda časa!« Ni mi dovolil. In vendar vem in ve vsak, da so njegovi učenci v slovnici dobro podkovani in da bi se torej od njega mnogo naučil. Zakaj je pač tako odgovoril?

Obrnil sem se potem na g. profesorja Nagliča. Dobil sem ga v konferenčni sobi, ko sem že ob eni popoldne prišel noter, naloge popravljat. Tudi on je bil pri tem poslu. Prav tisti hip si je pa dovolil majhen odmor: lupil je pomarančo. »Že od obeda, g. profesor?« sem se začudil. »Ne, zdajle obedujem.« »Kaj, par pomaranč je ves Vaš obed?« »Ves. Mi ne nese. Plačevati moram stare dolgove iz dijaških let, obenem pa skrbeti tudi za starost. Prav malo mi ostane.«

»Modrost, pravičnost, učenost...« sem sočutno zamrmral.

Pričela sva korigirati. Zapazil sem, da je miza mokra od pomaranč. »Gospod profesor! Študent bo delal opazke, ko bo našel sledove pomaranč v zvezkih.« »Naj jih dela! Jokati bi se moral ob moji revščini in strdavščini, ne pa se norčevati. Kaj drugega bi bilo, ako bi v zvezkih našli ostanke kakšne torte, piškotov... Kar se je tudi že zgodilo.«

Korigirala sva dalje. Občudoval sem naglico, s katero je gospod profesor zvezke — bili so slovenski — pregledoval: od prve besede zgoraj je drsal z očesom kar počez — v smeri diagonale — proti koncu, semtertja kaj podčrtal, na koncu pa zapisal red. Od vsega je bila videti samo njegova roka, ponavljajoča tisto kačo od vrha do tal, od vrha do tal.

»Gospod profesor, občudujem Vašo spretnost: kar v diagonali pre-sojate naloge.«

»Če ima matematičar pravico, da pogleda samo končni rezultat naloge, torej takorekoč samo dolenjo stran

štirikotnika, zakaj ne bi smel jaz samo diagonale? Ta mi dovolj pove, koliko je naloga vredna. Moj čas je drag.«

Korigirala sva dalje. Kar nisem si upal s svojo prošnjo na dan. Hodil sem kakor mačka okoli vrele kaše. »Ali je res, gospod profesor, da so Vam zadnjič enkrat pobje vrata tiščali in Vas niso v razred pustili?« Nekaj časa sva molčala. »Vidite, gospod Sempronij, kako ljudje vse na slabo obračajo. Saj je res, da so vrata tiščali in me niso noter pustili, ampak zakaj? Prah je bil notri in kadilo se je, pa so se bali zame, za mojo obleko in moja pljuča, in zato so vpili znotraj in vrata tiščali, češ, naj počakam, da se razkadi in prah poleže. Tako je bilo. S tega vidika je treba stvar presoјati...«

Molče sva korigirala dalje. Končno sem se opogumil: »Gospod profesor, ali mi dovolite, da pridem jutri hospitirat v Vaš razred?« Kakor da sem pritisnil na razbolelo rano, mi je gospod odločno odbil: »Pri meni se ne boste nič naučili. Škoda časa!« Od kôga naj se mlajši vol uči orati, če ne od starejšega? Ostal bom torej neskušen vol... »

## XVII.

.... januarja 189..

Zalostno opravilo sem izvršil danes: spisati sem moral obširen protokol o izključitvi učenca Srebarja.

Že več tednov so se čule pritožbe zaradi tatvin v raznih razredih: zdaj je temu zmanjkalo kakšne knjige, zdaj onemu denarja, ki ga je imel za kruh; končno je začel leteti sum na Srebarja iz mojega razreda. Zadnji povod je bila večja tatvina: ukraden je bil šošolcu Kocenov atlas. Okradeni se je šel pritožiti k ravnatelju. Ravnatelj je poklical mene ter mi naročil, naj grem takoj na Srebarjevo stanovanje ter preiščem učenceve knjige. Gospodinjo njegovo, ki je kuhala kosilo za svoje študente,

sem prosil, naj mi pokaže, kje ima Srebar svoje knjige. Ni bilo treba dolgo iskati: našel sem med njimi atlas, a na notranji naslovni strani je bil rob, kamor lastnik navadno svoje ime zapiše, izrezan. Poklican v ravnateljstvo pisarnico je okradeni učenec dokaj spoznal svojo last. Pozvan je bil takoj tudi Srebar. Bled fant, kozavega obraza, nemirnih oči. Prišel je šele letos na naš zavod. Priznal je brez obotavljanja. Saj tudi ni mogel tajiti: corpus delicti je govoril preveč očitno zoper njega.

Par dni je trajalo, da smo zaslišali vse, katerim je bilo kaj ukradeno. Hranil je še vse, le knjigo, izposojeno iz dijaške knjižnice, je bil že v stari krami prodal. Pisal sem torej obtožnico.

Medtem je fantova mati zvedela za nesrečo. Vsa objokana je prišla že drugo jutro k meni v govorilnico. Pripovedovala je žalostno zgodbo: fantov oče je nagle jeze, za vsako stvar je sina pretepal; nikdar ni otroku privoščil prijazne besede, nikdar mu napravil najmanjšega veselja. Že kot deček je bil popolnoma zbežan. Če bo izključen, se boji — je dejala nesrečna mati — da ga bo oče ubil...

Danes popoldne smo imeli izredno konferenco zaradi tega disciplinarnega slučaja. Kot razrednik sem moral poročati. Ko sem povedal vsa dejstva, sem v učencev zagovor navedel materino izjavo. »V fantovo dušo — sem dejal — ni nikdar posijalo solnce očetove ljubezni; videl je vedno le temne oblake jeze in strahovanja, imel je pravo pasje življenje. Kaj čuda, če je postal potuhnjen in končno tat! Ker je tatvino takoj priznal, se mi torej ne zdi še docela sprijen, predlagam samo izključitev z našega zavoda.« Toda konferenca je bila drugačnega mnenja: Kakšna sramota bo za naš zavod, ako ga sprejmo drugod, pa bo spet kradel! Tatvino, izvršeno napram sošolcem,

so vedno kaznovali z izključitvijo iz vseh srednjih šol države.

Pri glasovanju je bil sprejet širši predlog: splošna izključitev.

Končno je g. ravnatelj spregovoril (pač na moj naslov): Naj bi vendar razredniki v začetku šolskega leta svoje učence posvarili pred takšno lahkomišljenostjo! Koliko hudega bi lahko preprečili z živo besedo!

Jaz v začetku leta res nisem svaril, naj ne kradejo. Torej sem tudi sokriv. Dobil sem tudi jaz svoj del pri konferenci.

In če bi se bil malo bolj brigal zanj, tudi izven šole, in mu pokazal malo več solnca, Bog ve, morda bi ga bil rešil?

Kako je žalostno to moje učiteljevanje!

## XVIII.

.... januarja 189..

Da, pouk v slovenščini, ki bi moral biti najlepši in najzanimivejši, mi je najtežji in — bojim se — najokornejši. Še vedno se lovim nevedoč, kako bi. Nekateri metodičarji trdijo, da so čitanke pri pouku materinščine čisto nepotrebne in samo bergla duševnim revčkom t. j. takim učiteljem, ki si ne znajo drugače pomagati; drugi pedagogi pa uče, da je najslabša šolska knjiga še zmerom boljša kakor pa pouk brez knjige, kar na podlagi učiteljeve ženijalnosti in iznajdljivosti.

Kateri teh dveh nazorov je pravi? Moja slaba pamet mi pravi, da drugi, zato se držim Sketove Čitanke, čeprav je semtertja zelo dolgočasna. Kaj naj napravim s suhoparnimi popisi železa (H. Schreiner) ali Postojnske jame, kaj z obširnimi popisi življenja starih Slovanov (J. Stare in D. Terstenjak), kaj s pustimi pesmami L. Pesjakove in raznih drugih poetov minorum gentium,<sup>2</sup> ki jih je Sket toliko sprejel v to (III.) Čitanko (J.

<sup>2</sup> T. j. druge vrste. Op. ur.

Uršič, A. Pin, P. Gros, M. Kastelec, L. Svetec, I. Tomšič, V. Kurnik, M. Vilhar, J. Holzapfel...)? Glede čtiva iz grških in latinskih klasikov velja pravilo, da se čita v šoli najboljše, kar je res klasično; zakaj se v slovenščini ne ravnamo po tem pravem pravcu in načelu?!

Kako veliko napako sem napravil v začetku tega meseca, ko sem se tako natančno bavil z nepesniško pesmijo »Rožo Jerihonsko« Luize Pesjakove! G. profesor prirodopisa mi je iz svojega kabineta posodil en tak komad (nekakšen stor, ka-li), da sem ga v šoli pri razlagi pokazal, mislil sem tudi, da je legenda času primerna, ker govori o begu v Egipt, kar učenci prav v času po božiču v cerkvi slišijo. In ko smo vse razložili in tudi povedali, da se res še dandanes v decembru in januarju ta grm, celo leto suh, rdeče razcvete (pod vplivom dežja), sem dal to snov za šolsko nalogo. Naloga se je popolnoma ponesrečila: nobeden ni bil s srcem pri stvari. Da naravnost gnusila se jim je! Bila je pač gola reprodukcija pesmi, pa še slabe pesmi. In vendar bi bil jaz moral vedeti, da more dijak dobro in z veseljem pisati samo o stvari, ki jo je ali doživel ali pa je v kakšni zvezi z njegovim žitjem in bitjem. Res, osmešil sem se in napravil grdo napako!

Napaka je bila tudi to, da sem kar po vrsti »jemal« sestavke, kakor so v Čitanki: začel sem s št. 1., s pesmico »Čista vest« (I. Tomšič), nadaljeval s št. 2., s povestico »Pobratima Grgo in Spaho Spaić« itd. Zdaj seveda so se mi oči odprle (ali se mi ne bodo morda še enkrat in Bog ve še kolikrat?), da bi bil moral takoj prvo uro, ko smo začeli s Čitanko, reči: »Če pogledate v knjigo, vidite pesmi in prozo; pesmi so lirične ali epične (pripovedne). Mi bomo čitali (in se nekaterih na pamet učili) najprej epične. Najprej balade: Mejnik, God-

čevo balado, Dražbo itd.; potem legende (Trepetlika, Roža Jerih.) itd. Med prozo imamo: pripovedke, pravljice, povesti, opise in popise; precej je notri tudi basni. Čitali bomo najprej pripovedke in pravljice; potem pa povesti. Spoznali boste nekoliko, kaj je bistvo vsake teh vrst pripovedništva. Z opisi se bomo posebno bavili, zaradi nalog, ki bodo pred vsem opisi.« Da sem tako začel, koliko zanimivejše bi bilo vse! Tako pa sem tepec mislil, da sodi vse to šele na višjo stopnjo, v 5. razred, v nauk o poetiki, in da se prej ne sme o tem govoriti. To je pač moja omejenost, borniranost, ki me menda preganja, odkar sem na svetu!

Dijaki so bržčas sami čutili duhomornost takega pouka; zato so v svojem duševnem zdravju sami našli majhen odpomoček: prosili so me, če smejo kaj deklamirati po svojem svobodnem izboru. Dovolil sem; samo naslov pesmi mi mora vsak javiti, preden se je prične učiti. Zdaj se pridno oglašajo. Danes n. pr. sta Čojnič in Stroha, največja potegona iz zadnje klopi, deklamirala Prešernovo »Novo pisarijo«. Hotela sta se posebno postaviti: prav dobro sta igrala vsak svojo ulogo. Je pač res: kjer je dramatičnost, tam je življenje. Kako je vse to živelo! Kako je ves razred spremljal njiju mimiko, njiju prepir in spravo!

Škoda, da v Čitanki ni niti enega sestavka v dramatični obliki. (Najbrž tudi Sket misli, da je vse to za tretješolca previsoko in da sodi šele v 6. razred.)

Danes smo pričeli čitati obširni zgodovinski sestavek Fr. Kosa: Slovenska blagovestnika sv. Ciril in Metod. Za uvod sem povedal vsebino Jurčičevega romana »Slovenski svetec in učitelj«, ki se pričinja v Ljubljani v l. 870. po Kr. (Ali naj sem rajši pričel s preprosto kulturo Slovanov pred prihodom teh dveh mož? Ali naj sem učencem živo predstavil

meniško goro Olimp v Bitiniji, kjer je sv. Ciril delj časa v samoti živel?)

### XIX.

Februarja 189...

Nekam čudnoslovesno je bilo te dni na hodnikih, v konferenčni sobi, v razredih, na obrazih profesorjev in učencev: konec prvega polletja je tu, jutri bodo dobili spričevala.

Zadnje tri dni so imeli vselej že ob desetih dopoldne prosto. Kakšno veselje za mladino! V konferenčni sobi pa se je vršila klasifikacija razreda za razredom. Dopoldne in popoldne. Zdaj sem bil priča, kako različno gg. profesorji klasificirajo: nekateri imajo red preračunjen na desetinke, drugi pa gledajo na fanta bolj v celoti, bolj z ozirom na vse rede in na ves nastop njegov. Zdaj sem tudi videl, kaj se pravi: biti dober razrednik. Kako znajo nekateri razredniki še v zadnjem hipu iztrgati svoje učence iz krempljev kolegov, neusmiljeno narekujočih svoj nicht genügend!<sup>3</sup> Bijejo se od časa do časa — bilo je to zame novo razodetje — prave pravcate bitke med razredniki in strokovnimi profesorji. Saj je tudi dovolj razlogov za to: razrednik, ki navadno več predmetov poučuje v razredu, pač bolje pozna vsakega učenca nego drugi, ki prihajajo morda samo po dve uri na teden v razred; in razen tega šolnina<sup>4</sup> — 10 gld. — tudi ni malenkost: marsikateremu za vedno zapre vrata v hram modric.

Snoči smo imeli sklepno konferenco, danes pa smo vse križem pisali in podpisovali spričevala. (Po navetu g. mentorja sem bil glave spisal že med božičnimi počitnicami; kako mi je to zdaj prav prišlo!) Koliko pisarije! Vsak profesor mora sam zapisati v spričevalo red, ki ga je dal, in pristaviti svoj podpis. Dolga

miza v konferenčni sobi je bila danes ves dan vsa pokrita s temi »krpami«, stoli okrog pa vedno vsi zasedeni od gospodov, pišočih in podpisujočih. Lepo je bilo tudi videti, kakšen užitek ima ta ali oni gospod pri tem pisanju. G. senior, ki je sicer slab tobakar, si za to priliko, kadar spričevala piše, kupi par najboljših smotk, da jih slovesno ruši in puši. Ni čuda, saj je takle konec polletja velik korak naprej proti — pokoju. Sploh, vse nas takle mejnik krepko naprej porine, učence in tudi učitelje.

Ta slovesna ubranost bo pa najbrž samo danes na višku; oh, jutri bo pa toliko bridkega — razočaranja!

Skoro gotovo imajo profesorji danes precej mešana čuvstva; saj mora skoro vsak podpisati tudi kako smrtno obsodbo. Tudi jaz sem jih nekaj; imel sem, pišoč tiste nichtgenügende, občutek, kakor da sem — krvnik.

Nekoliko odtehta učitelju to srčno bridkost zavest, da je pri marsikaterem pa vendarle njegova beseda zalegla. Kakšna sprememba se je izvršila n. pr. pri mojem učencu Bogiču! Pri prvi konferenci je bil še grajan; v začetku novembra enkrat je bilo, da sem ga pri grščini zalotil brez preparacije in da ni znal sklanjati *ὁ πολιτης* (vedi ga Bog, kaj mu je bilo!), pa sem ga samo nekam žalostno pogledal rekoč: »Et tu, mi Brute?« In dovolj! Ta pogled, ta beseda — in popolna sprememba: od tistega časa je bil vedno pripravljen, in danes sem mu zapisal v spričevalo; mit Vorzug.

So torej tudi svetli, lepi trenutki v profesorjevem življenju.

Prvo polletje učiteljevanja je torej končano. Jutri zjutraj si natakne mo cilinder na glavo, da veličastveno stopimo v razred s tistimi »flikami« pod pazduho, prinašajoč — žalost in veselje.

Morfej, razlij mi zdaj na oči svoj sladki sen; menim, da sem ga tudi jaz zaslužil.

(Dalje.)

<sup>3</sup> Spričevala so bila tedaj nemška. — Op. uredn.

<sup>4</sup> Takrat je moral učenec že z enim slabšim redom plačati šolnino. Op. uredn.



Trentar:

## Spomini na dr. Jan. Ev. Kreka.

Ob desetletnici njegove smrti.

### III.

Bilo je tiste čase, ko je imel Krek silno mučne dneve s Slovenskim delavskim stavbenim društvom, ki je postavilo pod Krekovim vodstvom v nekoliko letih 103 vzorne delavske hiše. Društvene knjige so bile v neredu. Niso jih vodile strokovno izšolane osebe in najbrž se je marsikaj tudi pozabilo vknjižiti. Jaz nisem bil nikdar poučen o tedanjih zmedah in sem izvedel le to, da je Krek tiste čase obupaval. Pozneje je nekoč rekel v šali, da bi ga bile te skrbi spravile v grob, če bi ne bil iz tako trdne rodovine, da je njegov ded še s 70 leti plesal. Sam se je lotil knjig in računov ter je cele noči presedel pri njih.

Nekega večera sva bila s prijateljem kozakom Bogdanom (dr. Brecljem) na obisku pri Janezu. Niti slutila nisva, kako je bilo z njim. Dolgo v noč smo sedeli skupaj. Janez je bil naju vesel in pogovarjali smo se o vsem mogočem. Počivati smo šli pozno.

Spominjam se, da je imel eden od naju spatí na njegovi postelji. (Takrat je imel Janez že drugo.) Oba sva hotela nanjo in nihče ni hotel odnehati drugemu. Obema se je zdelo to preimenitno. In tako sva zlezla oba nanjo, se nekaj časa prepirala, končno pa sva oba ostala v nji vso noč, čeprav je bila ozka.

Pa Janez? V sosedni sobi je potil pravi krvavi pot ob tistih preklicanih knjigah in zjutraj je vstal — izza mize. Pa tudi besedice nama ni potožil in ni kazal niti najmanjše razburjenosti ali nestrpnosti ves čas, ko sva mu kradla dragocene ure. Bil je z nama vesel, celo šaljiv, za vse se je zanimal, — le zase ne in za svoj veliki križ.

Šele pozno v jutro nama je sestra Cilka povedala, da ji ta dan ni bilo treba popravljati bratove postelje kakor že večkrat ne, ter je nama namig-

nila, kakšne skrbi tarejo brata. — Mirdva sva pa občudovala Janezovo silovito moč volje ter se napotila naprej. Pa mu še ni bilo prav: »Kam se vama mudi! Tako po redko se vidimo...«

### IV.

Pokojni Janez je prišel govorit 30. junija 1899 na mojo novo mašo v Štanjel. (Slika št. 1.) Od Sežane, od železniške postaje, 2½ uri hoda, je nameraval iti peš. Na postaji pa ga je že čakal dvovprežen voz mojega bratranca Toneta s kozakoma Bogdanom in Salopom (= Cirilom Vugo). »Še bolje, se pa popeljem,« je dejal, »zakaj vredno in pravično je tudi konja počastiti.« In šlo je po teranorodnem Krasu mimo pašnikov in njiv in brajd in vinogradov, da je bilo veselje. V slavnem Tomaju ga je čakalo presenečenje. Sredi vasi jim zastavi ozko pot dobri »boter Tone Šonc«, oče mojega sošolca Ludovika, s hlebom in soljo in veliko steklenico ko ogleje črnega, rožno se penečega, leta in leta starega terana. Poleg »botra« je bila vsa družina in polno Tomajcev, vpijočih: »Živio doktor Krek!« Ni kazalo drugače: izstopiti so morali in sprejeti dostojno in z vsem spoštovanjem pristrčni slovanški pozdrav ter stopiti tudi v hišo na okusen prigrizek »pršut« (gnjat), ki gre čudo rad vkup s teranom.

Dobri Janez se je večkrat spomnil tega roparskega napada sredi vasi ter z vzhičenjem dejal: »Kaj takega je mogoče le na Krasu!« Pristavil je pa tudi, da ne pozabi iz lepa krasnega »botra Toneta«: »Kar žehtela mu je iz oči in obraza sreča in zadovoljnost, da se mu je špas' tako dobro posrečil!« — Naj v miru počivata oba, oče in sin! Oba sta umrla že pred leti, »boter Tone« in duhovnik sin Ludovik, ki je igral na veliki bas melodije. Tudi oče je bil mu-

sicus, kakor je bila in je še danes vneta za glasbo sploh vsa hiša in vsa žlahta Soncev.

Janez je došel s Kozakoma v Stanjel ves srečen in »židane volje«, — ker je pil z dušo vred kraški teran, kakor pravi naš Oton.

Na novi maši je bilo lepo! Tu se je Janez seznanil s kraško duhovščino in kraškimi razmerami, kar je bila njegova želja.

Od nas je odšel Janez z župnikom Remcem, prijateljem izza let, ko je bil ta še v Stržiščih pod Črno prstjo, na do-

### Bovec.

Poslali so me v daljni Bovec.

Krekovo ime je bilo tedaj že splošno znano tudi povsod po Goriškem. Vendar ga je po Tolminskem osebno poznal le narod ob kranjski meji.

V Bovcu smo ustanovili l. 1900. Delavsko izobraževalno in podporno društvo, in sicer zlasti za rabeljske rudarje. Kmalu se je ustanovila tudi podružnica tega društva v Logu pod Predelom. Društveno delovanje je bilo zelo živahno. L. 1901. smo ustanovili še Kat. politično in gospodarsko društvo za bovški okraj.



1. slika: Stanjel.

lenji Kras, v Komen in Škrbino. Kam in kod odtod, iz domovine »zajčje krvi« (terana), pa ne vem. Najbrž čez Nabrežino domov v Ljubljano. — Kamorkoli pa je prišel, se je čim temeljiteje poučil o gospodarskih in drugih razmerah kraja, okraja ali dežele ter želel osebno spoznati vse vplivnejše osebe, ki so mu bile po godu. Prav tako se je pa spustil kaj rad v pogovor s preprostim kmetom ali delavcem. Večkrat je namreč izjavil, da dobi često najbolj zanesljiv vpogled v razmere v neprisiljenih, domačih pogovorih s preprostim ljudstvom.

In 21. julija 1901 je prišel na shod tega društva tudi dr. Krek.

Pripeljal se je s Trbiža — 6 ur daleč — čez Predel na tovrnem vozu, sedeč na vrečah moke. Došel je v nedeljo ob devetih zjutraj. Najprej smo ga dobro okrtačili — bil je ves bel od moke — hlače pa, ki si jih je bil raztrgal ob verigah na vozu, so prišle pod šivanko šele ponoči, ko je šel spat. Saj so bile zakrite s sukňjo!

Pripovedoval nam je, da tako lepe in prijetne vožnje še ni imel iz lepa. Pa je tudi res prepotoval blizu najkrajnji del naših planin in domovine, ki se

raztega od Trbiža in Rabeljskega jezera čez visoki Predel in dalje pod mogočnim Mangartom in drznim Jalovcem ter nju-nimi skoro nedostopnimi sosedi skozi zgodovinsko znamenito bovško sotesko do slikovitega bovšega ogromnega kotla. In to 21. julija, v najlepšem jutru, pa visoki gori na vrečah — na odprtem voz! Čeprav ni bil nič spal, ker se je vozil vso noč od Ljubljane, je bil kljub temu čil in vesel in zgovoren ko po navadi.

Mimogrede omenim, Janez je bil vedno mož beseda. Kamor je obljubil, je prišel gotovo. Res, da navadno šele zadnji trenotek, a zamudil ni, kolikor vem, nikdar. Zadnji trenutek je tudi odhajal od doma — od dela. Ko se je vozil na Dunaj, se je večkrat dogodilo, da se je vlak že premikal ob njegovem dohodu in so ga sprevodniki kar potegnili v voz. Ure ni imel nikdar in vendar jo je zadel. V tem je bil srečen. — Spominjam se, da je prevzel na Kumu govor na novi maši g. Koželja. Slovesnost se je že pričela, Veni Creator so že dopevali, a o govorniku ni bilo še ne duha ne sluha. Vsa cerkev je mislila nanj, vsi smo gledali nestrpnost, kdaj se prikaže na leci. Tudi v zakristiji so bili v zadregi in nemirni. Rekli smo si, danes pa se zamudil! Pa se nil V trenutku, ko je bilo treba nastopiti, je prisopihal in že je bil na svojem mestu. Prav nasproti leci smo stali trije Goričani; takoj nas je zagledal, se nam nasmehnil, z glavo malce pokimal, pa začel govoriti, izprva zelo mirno, počasi, premisslano, a čimdalje bolj ognjevit — do samega konca. Takoj po govoru pa je neutegoma izginil. Še istega dne je imel delavski shod nekje ob štajerski meji in nato je govoril še nekje drugod na drugem shodu. In kolikokrat je preletel pol dežele s 3 do 4 govori! — —

Komaj smo mu površno otepli moko z obleke, je šel Janez maševat in ob desetih je pridigal. Cerkev je velika, a ta dan je bila nabito polna. Iz toplega in dobro umevanega cerkvenega govora je pač vsakdo lahko posnel, kakšen bo po-

poldanski govor na shodu. Z vsega Bovškega so došli moški in napolnili prostorno Huberjevo dvorišče.

Zelo zajemljiv je bil že uvod v govor. Iz starega zapisnika posnemam: »Vso noč sem se vozil iz Ljubljane. Vedel sem, da pridem pravočasno, da ne zamudim niti minute. Kako pridem, pa nisem vedel. Na Trbižu me je vzel na voz prijazen voznik. Od danes sva prijatelja. Na vrečah moke sem slonel in se divil prekrasnim pokrajinam in Vašim mogočnim goram. Do zdaj sem poznal to deželo le iz viharne zgodovine in nekaterih slik. Vedel sem pa, da ste Bovčani sicer po veliki večini ubožni, a zelo pridnih rok, da hodite za ljubim kruhom daleč okoli po svetu. Vedel sem, da ste zelo ukaželjni, poleg tega pa silno vljudni in prijazni ter da ljubite iz vsega srca svojo borno domovino. Zato sem zelo rad sprejel povabilo na shod.

Prišel sem v Bovec samo predavat in nič več. Za politiko imata skrbeti vaša državna poslanca. Omenil sem to, da me razumete. — Da tu govorim, ni velika stvar ne za vas ne zame. Od mene se ne boste dali zavesti. Jaz sem pa tudi miren človek. In ker ste mirni tudi vi, pojde vse lepo gladko.«

Iz govora posnemam na tem mestu le to, da je govornik posegel v korenike, zakaj se kmetu in sploh delovnim stanovom v Sloveniji, pa tudi Hrvatom slabo godi. To je zakrivila vojna proti avstrijskim Slovanom. Vlada iz političnih ozirrov namenoma zadržuje posebno med Jugoslovani vsak napredek, zlasti gospodarski, čeprav pri tem trpi bolj ali manj vsa država. Vlada stremi za tem, da bi bili mi Jugoslovani sposobni le za hlapce in dekle, zato da bi se uresničila Bismarckova velenemška politika, ki hoče spraviti vse do Adrije pod nemškega cesarja. Zato širijo po naših deželah tu luteranstvo.

Navzoči zastopnik vlade je ob tem govorniku ostro posegel v besedo, češ, da govori neresnico in da hujska ljudstvo. Še odločneje ga je zavrnil Krek ter dejal, »da so prešli časi nagobčnikov.



2. slika: Trenta.

Ljudstvo ima pravico do resnice in jo tudi hoče spoznati, ker krepko plačuje davke — vzdržuje tudi g. vladnega zastopnika — in je samo del države. Ako pa sodi g. glavar, da so stvari drugačne, naj me zavrne v temeljitem govoru. Praznih besed pa nihče ne mara.« In bil je mir do konca. Možaki so pa v veliko zadoščenje spoznali, da tudi glavar ni bog. Kreku so viharno ploskali in pritrjevali in še dolgo dolgo potem govorili o tem shodu: »Da bi bilo več Krekov!«

Drugi dan je Kreka odpeljala pošta spet proti Trbižu. Pri odhodu se je nabralo na trgu vse polno ljudi, čeprav je bil delavnik. Njihovo srce je šlo s Krekom, Krekovo pa je ostalo pri njih.

\*

V Bovcu sem si kupil kolo za bližnje in daljše poti. Kdo se bo vozil v Gorico ali iz Gorice v tistem poštnem kurniku po celih 12 in še več ur! Priložnost marsikaj napravi. In tako se je zgodilo, da sem redno po dvakrat na leto zajahal svojega dvonovega konjička, ki je žrl le zrak in malo olja, ter oddrdral čez Sv. Lucijo, Cerkno, Poljane v Selca ali v Ljubljano na poset k »dohtarju«. Od tam

pa čez Brezje mimo slavnega g. Aljaža, čez Trbiž in Predel nazaj v Bovec, pozneje pa v Trento. Potovanje je trajalo po ves teden. Srečo sem pa imel. Vsakokrat sem dobil Janeza ali v Selcih ali pa v Ljubljani. Pri njem sem naletel navadno tudi na druge stare ali mlajše prijatelje.

V Selcih pri dobri »Štokovi materi« sem se do dobra udomačil. Rada je imela »tega Tminca«, le tega ni dosti marala, če smo »dohtarja« vlekli na kak izlet v gore, češ, »že leta dovolj in še preveč okoli, doma naj bo! Tu doma se pogovarjajte, kolikor vam drago!« Pa Janez jo je znal vsakokrat lepo potolažiti in — šli smo ven v božjo naravo, na Ratitovec ali kam drugam. Mati je pa s praga gledala za nami — na pol z nejevoljo, na pol z dopadajenjem. Počitnice je znal Janez pošteno porabiti. Niso mu bile prazna beseda. Za oddih je izrabil vsako priložnost in pot po deželi. Dobro je vedel, kakega pomena je zanj trdno zdravje in da ga ima iskati v prosti naravi in v pogostih razvedrilih.

Še pogosteje sem Janeza obiskoval kesneje, ko sem se bil preselil iz Trente

(slika št. 2 in 3) v Novake, v bližino Selc. Tja sem imel čez hribe le borih pet ur — za čvrstejšega hribovca malo ali nič.

### Trenta. — Dr. Krek kot prijatelj gora.

Trenta! Kako naj izrazim svoja čuvstva ob tebi! Lepa, divje lepa, strašno lepa si! V tebi sem užil najlepše dneve svojega razburkanega življenja. V tebi počivajo moje misli, ti si magnet mojih želja. Moje srce se umiri in najde zadoščenje v tvojih globokih, ozkih dolinah in v vencu tvojih nebotičnih gora. In zopet in zopet se vračam v duhu vate ter vzletavam kot orel v tvoje vrhe. In srečnega se čutim v tvojem kraljestvu, ko da prihajam domov na svatbo, in letoma te obiskujem ter se vzpenjam na tvoje in tvojih sosedov zračne velikane in ljubo mi je, tako milo, tako svečano, ko da bi prišel v mirno, ljubeče materino naročje, odkoder si srce več ne želi...

Tudi Janezu je srce vse življenje hrepenelo po gorah, višinah, vrheh, po zlatem solnčnem zraku, po krasoti narave, po njeni neomejeni visoki in široki svobodi. Ona je bila tudi neizčrpni vir,

iz katerega je pil svoje res hribovsko zdravje, s katerim je igraje zmagoval dolgo, dolgo vrsto let svoje skoraj nadčloveške napore.

Janez je vse žive dni ljubil planine. Po Dolenjskem se je že kot deček rad vzpenjal na tamošnje griče, da je gledal daleč na okrog božji svet. Kot Gorenjec pa je srčno ljubil gore; kakor so se njegove misli dvigale nad vsakdanje življenje, njegovi vzori bili visoki, smeli, tako ga je srce zanašalo najrajši pod visoko, modro nebo.

Med Selci, savsko dolino, Poljanami, Cerknem, Podbrdom in Bohinjem je pač skoro ni bilo ne višine ne doline, ne jarka, ne steze, ne kotička, ki bi mu ne bil domač, dober, ljub znanec. In bodi podnevi, bodi ponoči. Stokrat je prehodil te kraje širše selške domovine. In prav tako je poznal po teh krajih vsa selišča in po večini ljudi, vsaj odrasle, oni pa njega. Kamor je zašel, je bil domač, dobrodošel, s srcem pričakovani. In bolj in bolj je bila njegova zlasti vsa Gorenjska. Še celo svojo visoko socialno šolo je postavil na visoki, razgledni Sv. Jošt in svoj dolgoletni dom



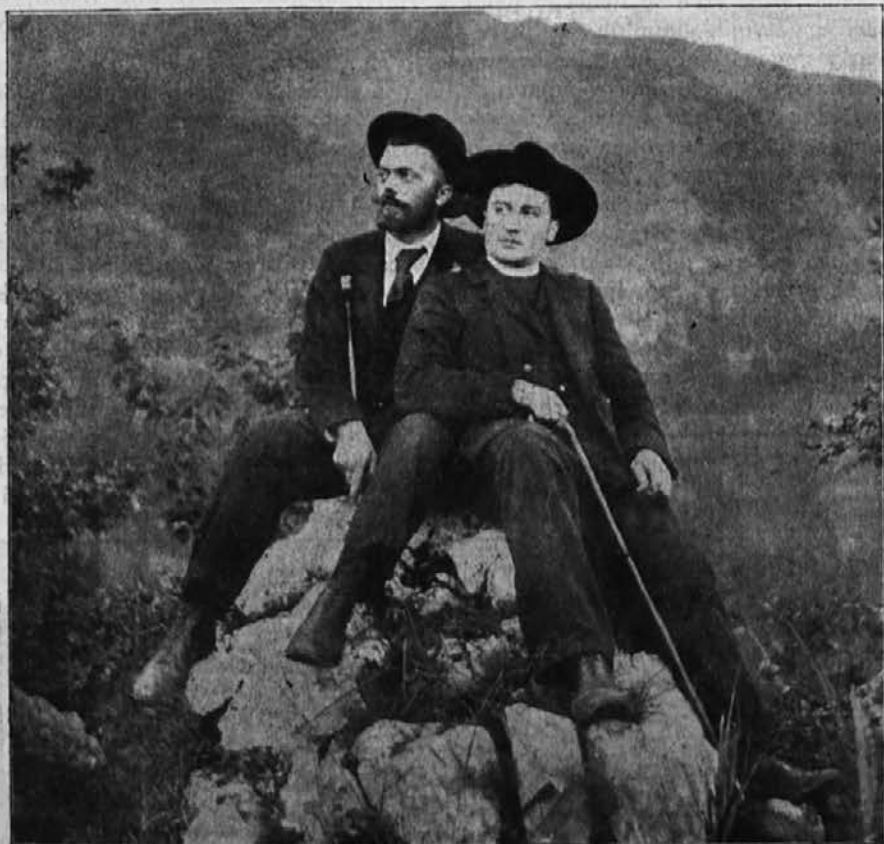
3. slika: Gostilna «Zlatorog» v Trenti; v ozadju Triglav (2863 m).

na vzvišeni Prtovč, ki ga naziva »skalno gnezdo«.

Visok turist ni bil. Najbrž mu je v mlajših letih manjkalo tovariša, ki bi ga bil spremljal, v poznejših letih pa mu je za to primanjkovalo časa ter je družil izlete skoro vedno s svojimi potmi, obiski in shodi. Vendar je očeta Triglava počastil s svojim obiskom; kolikokrat in s kom, ne vem; pravil mi je pa, da

je moral gaziti meter in čez visok sneg, iskat užitka naravnih krasot, razvedrila in oddiha, ko je bil »sit gospode«.

Pa tudi kamor je prišel drugam po širni slovenski domovini, ni iz lepa zamudil prilike, da bi ne splezal na bližnja razgledišča in vrhove, užival lepi božji svet ter tem bolj spoznal ljubljeno domovino. Poznal je dobro Sv. Tri kralje v horjulskem gorovju, poznal cvetno



4. slika: Dr. Breclj in Ciril Metod Vuga († 1922).

je bil gori in je bil tega zelo vesel. Velikokrat pa je bil na Črni prsti, Možicu, odkoder se lepo vidi bleško in bohinjsko jezero, na Poreznu, Blegašu ter po sosednih vrhah, zlasti Ratitovcu, kjer je zdaj njegova »Krekova koča« SPD s prekrasnim razgledom na Triglav.

Mimogrede bodi omenjeno, da je često prišel na Prtovč celo pozimi, ko

Golico, Sveti Kum itd., na Goriškem pa Sveto goro. Če je le utegnil, se je najrajši izognil potom in stezam ter jo je ubral kar naravnost skoz meje in gozdove, skoz grmovje in čez plani, čez strmine in skale, čeprav si je tako večkrat zelo podaljšal pot, tuintam pa tudi pošteno zašel. Tudi spremljevalci so morali ž njim — kar vprek. Take poti

so mu bile v največji užitek, pa tudi: »Po poti ali stezi gre vsaka šema!« Ljubil je deviško naravo, nepreprečkanost s stezami, nerazhojeno.

Krek je silno ljubil gore iz že navedenih razlogov. Bile so mu prave prijateljice. In če so bile doline in drugi deli naše domovine telo, so mu bile gore glave tega telesa, misleče, sočuvstvujoče s trpečim telesom. Le berite njegovo granitno pesem »Z gore« (I. zv. Izbranih spisov str. 87)! Čim bolj je spoznaval slovenski svet in njegove lepote, tem bolj se mu je v nemala ljubezen do domovine. In ljubil jo je z orjaško silo. Zato jo je prehodil vso križem od kraja do konca, čutil se je povsod doma, bil je v polnem pomenu besede — Vseslovenec kakor menda še nihče drugi. Zato je tudi l. 1906. na Prtovču osnoval načrt za Vseslovensko ljudsko stranko, ki ne poznaj deželnih meja.

### Krek med Zaporožci.

In tako je nanesa dobrodošla prilika, da je 5. avgusta 1903 Janez prikomastil tudi v toli zaželeno Trento. Povabil sem ga na »Zaporožski večer«. Došla sta tudi brata kozaka pok. Salop (Ciril Metod Vuga iz Kobarida) in pa Bogdan (dr. Anton Brecelj iz Gorice). (Slika št. 4.) Janez, t. j. častni hetman Ostap (slika št. 5), jo je primahal čez Kranjsko goro, Vršič ter mimo divnega Sočinega izvira.

Tisti dan je vihrala v Trenti pred cerkvijo D. M. na visokem trobojnem drogu lepa trobojnica. Pa tudi vsa okna župnišča so bila okrašena s trobojnicami in narodnimi dišečimi cveticami. Kaj takega še ni bilo. Kozaki smo čakali na svojega hetmana vedno pripravljene v »pozor«. In nakrat se prikaže izza Špikovega hleva — ves blažen s pipo v ustih in suknjo čez pleča. Jaz sem začel vriskati, da je odmevalo od vseh sten, tovariša sta dajala z vzhičenim pozdravljanjem duška svojemu veselju, ovce so blejale in živahni valčki Soče so peli vmes svojo večno melodično pesem — nebo pa ko ribje oko sredi

puhtečega zelenja in sivih vrhov strmih gora na okrog. Iz sosedove Špikove hiše je vse priletelo pozdravit pričakovanega izrednega gosta in Mica je prinesla iz župnišča na velikem krožniku kruha in soli ter steklenko penečega se terana.

Ostap skoraj ni mogel priti do besede. Docela je bil osupel in prevzet od divjega prizora. Nakrat pa zagrmi »Siška himna« in štirje glasovi so se strnili v lepoglasno mogočno pesem...



5. slika: Krekova, kot častnega hetmana Siči. Delo 'Trentarjevega' sošolca Karla Oblaka, sedaj kuratorja (župnika) na Gorjanskem pri Komnu. Ta šaljiva diploma se hrani sedaj v Krekovem muzeju.

Ostap je nato pobožno ginjen okusil slovanski pozdrav ter nato stopil v lično okrašeno cerkvico pozdravit še Kralja vseh kraljev ter nebeško mater, ki je tudi mati Slovanov.

Potem smo po kozaško polegli v travo pod košato lipo. Kdo ve, kaj vse smo govorili? Pač česar nam je bilo polno srce. Ostapu je kot vrelec vrelo iz prepolnega srca od vročega navdu-

šenja za krasoto trentskih dolin in velikanov. »In to je naš svet!« In vsem, vsem je bilo tako milo in ljubo v tej veličastnosti, lepoti, svobodi in božjem miru!

Svobodno kozaško taborišče sredi svobodnih gora! A mesto medice in »kumisa« smo srkali najpristnejši, najboljši sok kršnega Krasa — zorno peneči se teran. Bože mili! ...

Pri tem omenim, da je bil Ostap tiste čase že abstinent, trdovraten abstinent. S teranom pa je delal včasih izjemo. Poznal ga je in dejal večkrat, da teran ni vino v pomenu upijanljive pijače, marveč le zdravilna nebeška kapljica, ki človeka tudi navdušuje in vznša.

### Zaporoški večer.

Na večer je bil napovedan. Na vrtiču je bila miza s klopjo. Mimo prijetno šumljajoča Soča nam je bila »široki« Dnjepr, luč taboriščni ogenj in milo zvezdnato nebo — stepno nebo.

Rajni blagi brat Salop mi je bil nekajkrat pisal, kdaj povabim Sič na kostruna. Hotel je reči, da morem nuditi v Trenti poleg morebitne divjačine le kostrunovino. Čakaj, sem sklenil, boš pa videl, da boš zijal! Zaporožci niso na svojih shodih samo govorili ter z vnemo pripovedovali svoje junaške čine, marveč so pošteno junakovali tudi v jedi in pijači. In prepričani smo lahko, da so vsi imeli izredno slast in tek.

Na kosilo in večerjo sem porazdelil in dal pripraviti vse mogoče mesne jedi: govedino, teletino, bravino, nežnega kozlička, piščance, najplemenitejše postrvice, svinjino, zajca, srnjaka, svežo in posušeno gamsovino, planinskega jereba in povrh še zelo okusna posušena jazbečja bedra. K mesom pa razne prikuhe in divno črnino. Vsakega pa malo, a vsega je bilo veliko in iznenadenje je rastlo ne le v Salopu, tudi v obeh ostalih in celo v meni ob vsakem novem prihodu pridne kuharice Mice.

»No, ni tako napačno v Trenti, tu bi se dalo bivati celo dalje časa,« je večkrat menil Salop. Ni pa pomislil, da je

zaporoški večer v Trenti le enkrat in da ga najbrž ne bo nikdar več, in ni pomislil, da izgleda miza sicer vse, vse drugače!

Ostala dva sta jedla in se kmalu najedla tega, kar jima je bolj dišalo — sredi večerje jima je odpovedalo. Ostap pa je bil brihtnejši. Ko sem vanj silil, naj si še vzame, je vsakikrat povprašal, ali pride še kaj na mizo, pa je odklonil na moj »še«. Izborno pripravljen gams z divje dišečo omako bi ga bil pa kmalu premotil — prehudo mu je dišal! In tako sva prišla sama z Ostapom do konca — med radostnim smehom in črnim zalivanjem.

Po končani večerji je prišel na vrsto uradni zaporoški večer. In vstane zavestno častni hetman Ostap: »Narod! Hetman govori. Na pohodu je bil vse leto. Prihaja iz daljnih bisurmanskih pokrajin, celo iz samega sovragovega taborišča. Bil je boje za »svjati hrest i zolotu volju« (sveti križ in zlato svobodo). Bliskali so se meči, grmela harmate (topovi), pokali samopali (puške), dim je kot oblak pokrival stepno bojišče, a hetman ni klonil duhom. Hladen v kosti in ne meneč se za rane je zrl drzno kletemu sovragu v brk in oči, vihtel svoje orožje in bil divji boj za čast in svobodo širne domovine. Kot sivi orel je letal iz kraja v kraj, kjer je slutil sovraga. Mnogo tihih noči je prečul ob taboriščnem ognju, nikdar mu ni oko in uho počivalo niti spečemu. V bojih je pretil neznansko črne krvi in meč mu ni nikdar zarjavel. Upa, da je vestno vršil svoje hetmanske dolžnosti. Narod ga je vse leto bistro opazoval in prepričan je, da vzame z zadoščenjem na znanje njegovo letno poročilo. Slava narodu! Slava Siči!« — In zagrmelo je naokrog: »Slava hetmanu! Slava Siči!« —

Pa vstane hetman Bogdan: »Narod! Naš slavni častni hetman je govoril. Njegove besede so nas vzradostile v dno srca. On je, ki nam je vzor kozaka, vzor junaka, ki proslavlja dan na dan našo slavno Sič. Slava mu! Ohrani Bog ga v cvetu! (Klici: Slava! slava!) —



Vaš hetman govori zdaj, ki si ga je narod izvolil na to častno mesto. Zvest svoji nalogi je vodil divje boje s številnimi sovragi častnega križa in narodne svobode. Ni položil svojega orožja k počitku, pa ga tudi ne položi, dokler bo kak sovrag stegal svoje skrunske roke na našo mater Sič in na njene svetinje. Smrt vragu, smrt! — Slava narodu! Slava Siči!« (Narod: »Slava hetmanu! Slava Siči!«) —

In vstane brat Salop: »Narod! Moj slavni prednik, ki imam čast nositi njegovo slavno ime, je imel navado, reči v zboru kozaških starešin, ko so ga povprašali za svet, li iti na bojni pohod ali ne: Ne vidim dalje ko do konca svoje puške in pod ostrino svoje bridke sablje! — Narod! Ne vidim dalje ko do konca svojega jezika in pod ostrino svojega bridkega peresa! V tem znamenju sem boril boje, vroče, krvave, v tem znamenju me najde hladna smrt. — Govoril sem. Narod, sodi, sem li vreden kozaškega imena in časti! Bog in Sič! Bog in naše Zaporozlje! Slava Siči!« (Narod: »Slava Siči! Slava!«)

Pa vstane kozak Bajda: »Narod! Daleč od širnih step, v gorah je moje bojišče. Čuvati te naše gore, odbijati sovražne napade nanje, je moža, je naša častna naloga. Pregnati z njih, z naših nebotičnih trdnjav roparskega sovraga, je moj cilj, naš cilj, da bo naša Ukrajina prosta, samosvoja, da ji bo vladal le sveti križ in narodna volja. — Naši slavni predniki so si postavili geslo: 'Kdor hoče za krščansko vero in dom na kolu sedeti, kdor je za sveti križ pripravljen, da ga razčetrtiljo, kdor je gotov sprejeti vsake muke ter se ne boji smrti, pristopi v kozaštvo! Tako je naše kozaško življenje.' — Narod! To je bilo in ostane tudi naše geslo. To je in ostane naš prvi temeljni zakon Siči. Zadnji pa ta: Članstvo kozakovo jenja — v grobu! — Kozaka, ki se je na starodavnem slavnem Zaporozlju pregrešil proti temeljnim kozaškim zakonom, so osoljenega v sodu poslali sultanu v Carigrad. Tako je čuvala Za-

poroška Sič vedno svojo čast ter se proslavljala z neomajno vernostjo in junaštvom; tako bodi nepozabna Sič trajno za vzor tudi naši Siči! — Slava starim junaškim hetmanom! (Slava!) — Slava našem častnemu hetmanu Ostapu! (Slava!) — Slava našem hetmanu Bogdanu! (Slava!) — Slava vsemu našem vpisanemu in nevpisanemu kozaštvu! (Slava!) — Slava Siči!« (Slava! Slava! Slava!)



6. slika: Mota in Špik.

In ves narod vstane in Siška himna se vnovno odbija od skal tja gor visoko pod zvezdno nebo:

Zaorimo: Slava Siči! — Naj od zemeljskih mejá — naših klikov glas prodira — v zrake do stropov nebá! — Hajd' na noge — v boje resne, — slava Siči — da voskresne!<sup>7</sup>

Pa povzame besedo hetman Ostap, dvigajoč čašo kraške krvi: »Narod! Tvoji častni hetman je v kozaški ekstazi! Ni je nad našo domovino, nad našo Sič! Pridobivajmo ji junakov, čilih, krepkih,

<sup>7</sup> Kompozicija na str. 113. — Op. ur.

ki jim ne bo do lastne osebe! Upajmo, da ni daleč več oni čas, ko bo ves narod en sam kozak, en sam Sičan, obožen z uma svetlim mečem zastavljaj vse svoje moči za »svjati hrest i zolotu volju!« Slava...» A isti trenutek zagrmí (na dano znamenje) od bližnje Špikove hiše krepko nabit možnar, po prvem drugi in tretji, da se je stresalo ozračje, da je grmelo in odmevalo od gore do gore, od roba do roba, od skale do skale po petkrat, šestkrat, desetkrat, tja gor do izvira Soče, tja dol na Log in dalje po dolinah na desno in levo, pa v sive vrhé, pa gor do zvezdá...

Ostapu bi bila skoraj zdrknila čaša iz roke. Obtičal je sredi vzklika, onemel in se sesedel. Par trenutkov smo bili tihi pod vtisom silnega grmenja, nato pa prekine Salop svečani molk in iznova zagrmí za streli Siška himna.

Drugo jutro so prihajali Trentarji od gori in doli povpraševat, kaj je bilo. Uro daleč na levo in desno so vstajali ljudje, vzbujeni iz sna, in hodili gledat iz svojih tihih hiš, ali se bliža vojska ali se gore podirajo...

Vrli Špikov Tona in nepozabni slavni junak gorá Mota († Andrej Komac)<sup>8</sup> pa sta se ob voglu hiše hahljala, vlekla svojo okusno čedro in pridno pila kraško kri. (Slika št. 6.)

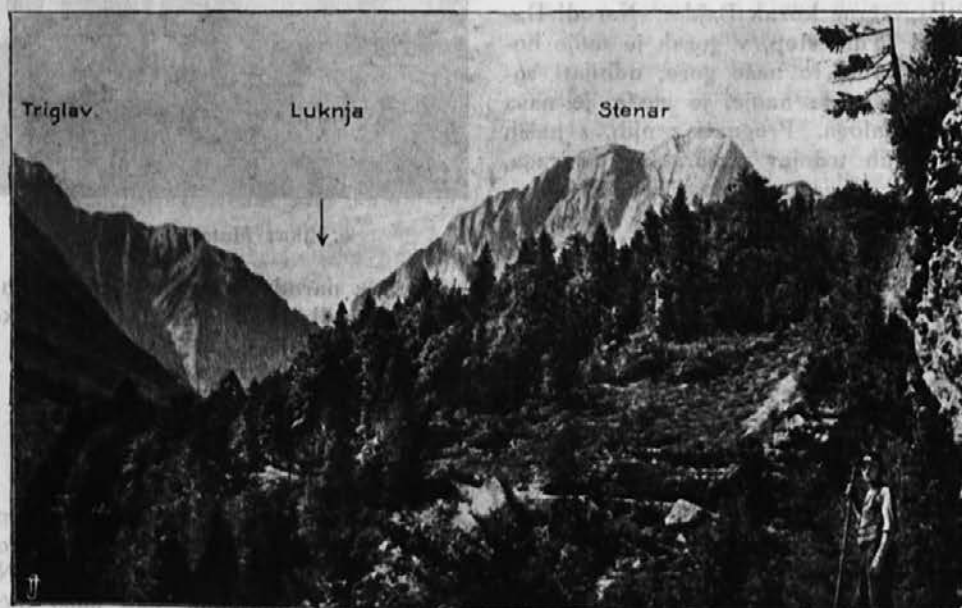
Še to. V svojem letnem poročilu je — razen Ostapa — moral vsakdo izmed nas treh kozakov povedati, kako je živel in kaj je storil za Sič v preteklem letu po zadnjem zaporoškem večeru.

Blizu polnoči je bilo, ko smo odšli počivat. Poprej smo šli pa še pit studeno mrzlo Sočo, da smo se malo ohladili, zakaj bili smo vsi skoraj malo preveč navdušeni in razgreti.

Drugo jutro smo se pa čili in pomlajeni prikobacali v krasno solčno jutro in Ostap je pač pogodil čuvstva nas vseh, ko je dejal: »Lepo je bilo! Nikdar ne zabim! Ve krasne gore ste za pričo!«

Opoldne smo se razšli. Bogdan in Salop sta odjadrata proti Bovcu in dalje po lepi soški dolini, Ostap in jaz pa čez Luknjo (slika št. 7) proti Mojstrani. (Gl. opis v Pl. Vestniku 1904.)

<sup>8</sup> Lepo ga je opisal Kugy v knjigi *Aus dem Leben eines Bergsteigers*. — Op. ured.



7. slika: Triglav, Luknja (1758 m), Stenar.

## Siška himna.

Besede Bajde in Salopa Kazaka. — Uglasbil Ludovik Šonc.

Allegro maestoso.

*f* *mf* *p*

Za - o - ri - mo: Sla - va Si - či! Naj od ze - meljskih me - já na - ših

Animato.

*mf* *f*

kli - kov glas pro - di - ra v zra - ke do stropov ne - bá! Hajd' na no - ge v bo - je

*mf* *rit.* *ff*

res - ne, hajd' na no - ge v bo - je res - ne, sla - va, sla - va,

*mf* *ff*

sla - va Si - či, sla - va Si - či, sla - va da vos - kres - ne.

Fr. Pengov:

**Med krilafimi znanilci pomladi.**

Na pomlad gre. Vriskajoč prinašajo otroci staršem prve zvončke, trobentice in vijolice. Ves blažen gleda Dolenc prijatelja škorca, ki tleska radostno pred svojo leseno hišico in si žvižga: »Doma sem zopet, doma!« Prekmursko ljudstvo pozdravlja svoje štrke (štor-klje) in lastovice, barjani meketajoče kozice in čarobne telovadkinje pribe, gorjancem in prebivalcem bolj severnih krajev Evrope pa prinašajo vi-gred kovački, razni muharčki in prusniki.

Tudi v naš slovenski gozd se selijo v tem času veseli letoviščarji. Med prvimi prihaja, nekako boječe še in sunkoma, kos, ki je pretolkel zimo v mestnem parku. Zato se nosi še vedno po gospo-sko, v črnih hlačah in fraku, kljun mu je porumenel in ščipalci okrog oči so kakor iz čistega zlata. Pri srcu mu je kakor človeku, ki je bival dolgo na tu-jem, pa se vrača zopet v domačo vasico. Ko prodre globlje v gozd in vidi zopet svoj tihi dom, se razlegne njegov glasni »crrr tak, tak, tak!«, nato pa zažvr-goli nežno melodijo.

To pa začuje njegov sorodnik drozg-cikovt visoko na vrhu drevesa. Takoj mu odgovori njegov vabeči »cic, cic!«, pevec sam pa razpne krila in sfrči na obisk k novodošlecu.

»Bog te sprimi, Filomelos!« ga po-zdravlja kos že od daleč. »Povej mi, povej vendar, kako se ti je godilo na potovanju?«

Prijazno kimaje pripoveduje cikovt v krasnih variantah o daljni Afriki, od-koder se je bil vrnil, kaj je tam lepega videl in slišal, kjer pa ni užival istega spoštovanja ko tamošnji bajno pisani domačini. Ko mu je torej nekega jutra pokazalo solnce z žarečim prstom smer proti domovini, se je takoj napravil na pot in letel noč in dan, dokler ni dospel semkaj pred nekaj uricami. Z melodičnim trilčkom je končal »gozdni

slavček«, drozg, svojo zgodbo, nato pa začel popraševati tovariša, kako je on preživel zimo. In kos mu je rad povedal: kako je zapustil gozd, se potikal ob po-tokih, po živih mejah in mestnih nasadih blizu človeških bivališč; kako mu je po-gosto trda predla za skorjico kruha, ki pomenja pri njem brinjevo jagodo ali kaj sličnega. Res so ga večkrat vabili fantiči in mu obetali zlate gradove, če se da ujeti; a rajši bi poginil lakote v svobodi, kakor užival kolače v suženj-stvu. Toda zdaj so premagane vse te-žave; zopet more frčati po gozdu in se radovati s prijatelji, kolikor mu poželi srce.

Medtem se je po malem zmračilo; zato si poiščeta naša znanca varnega zavetja in se kmalu zazibljeta v sladko spanje. Ko se zbudita, ju je skozi vejevje že pozdravljalo solnce s tisočeriimi žarki; milijoni brstov so se bili razpočili in po gozdu je prijetno dehtelo. Vsa očarana zapojeta pevca iz bogatega repertoarja jutranji slavošpev, iz daljave pa jima od-govarja kukavica. A še marsikak drugi gost je bil čez noč dospel v gozd.

Z nešetimi prikloni priskaklja živahna ptičica, nemirna ko živo srebro, se zve-davo ozira in ko uzre tam blizu mlako, se skrbno okoplje, da se njena olivnorja-va krilca kar bliščé od snage in ličnosti. Nato pa ponovno skaklja dalje s svojim rdečim podbradkom in glasno pozdravlja: »cik, cik!« »Si tudi prišla semkaj, ta-š č i c a ?« prepevata drozg in kos. Nova znanka se takoj pridruži njuni melodiji, a njena ohola čud jo dela prepirljivo, vedno hoče imeti prav samo ona, zato gre rajši proč in se izgubi v nizkem grmičju. A ne bojte se, da bi zmanjkalo družbe! Skozi vejevje se že blešči pisana oprava raznih sinic, od preprostega meniškca in dolgorepega mlinar-čka, pa do navadne sinice in prelepe njene modre sestrične, ki se piše tudi za gorščnika. Naša sinička,

vsake vrste in barve, ni slaba družabnica; zna celo pesmarico narodnih pesmic in se kot pevka ne utruji zlepa. In koliko ve poročati o zvitih vragolijah in junaštvih, ki jih je uganjala pozimi, da je mogla živeti! Nobeno semence ni ušlo njenemu bistremu vidu. Da takoj pokaže svojo umetnijo, pograbi drobno zrnce, zleti na tenko vejico, ga vzame med krepeljce, spretno razkljuje na dvoje in željno pogoltne vsebino. Pri tem pa streljata njeni očesci tako poželjivo na vse strani, da se žuželke vse preplašene poskrijejo.

Tako se naseljujejo v naš gozd spet vsi stari, ljubki pernati prebivalci. Komatar, drozgov svak, odhaja sicer koncem sušca nazaj v planine, da prinese tudi tjakaj veselo pošto o bližajoči se vigradi, ki jo pozdravlja s kiticami, podobnimi drozgovim; zato pa oznanja ščinkovec vsepovsodi svojo navzočnost. Kakor vsako leto, dela tudi sedaj svoje muzikalčne poizkušnje, dokler ne zadene svojih štirih melodij prav natančno do zadnjega zvoka; ne mara biti šušmar.

Toda mali gozdni stanovalci se dobro zavedajo, da »praznik, oj bratje, ni naše življenje«, ampak da je delo prva socialna dolžnost vsakega poštenega bitja na svetu. Zato se zbero v velik narodni tabor, da se posvetujejo, kako izvesti pesniški rek praktično in si porazdeliti delo. Za predsednika si izvolijo modrega krockarja, ki ni samo rojen govornik, ampak tudi prekaša vse po starosti in izkušnji življenja. Ta se ne da mnogo prositi in pokliče takoj poljsko vrano in srako kot svetovalki na svojo stran; lepo ju je bilo videti v njunih črnomodrih, deloma sivkastih in beloprogastih plaščih. Kako razumno so se lesketale modre krockarjeve oči, ko je nagovoril zbrane ptičke:

»Ljube moje in zveste tovarišice! Zopet nas je združila pomlad v domovini; povedali smo si že svoje doživljaje. Toda menite li, da pojde vedno tako naprej med samim petjem in plesom? Ni mogoče, cenjene moje dobrovoljčice! Treba

bo prijeti za delo, varovati domovino in jo očistiti sovražnikov; pa tudi gnezda si morate sezidati, da bo mogel naš bodoči zarod uspevati in rasti. A nočem vas videti čemernih; zato se ravnajte brez skrbi po starem našem geslu:

Kdor hoče živeti  
in srečo imeti,  
naj dela veselo  
pa poje naj vmes!

Pred vsem vas pozivam, da delujete v bratski vzajemnosti; le tako nam bo zagotovljen uspeh. Uničujte sovražnike gozda, v prvi vrsti gosencice in pa raznovrstne žuželke. Posebno vzemite na piko pogubne lubadarje; pa tudi ogrci in njihovi starši, rjavi hrošči, kakor tudi miši so ničvredna svojat. Med seboj živite lepo v miru in edinosti, varujte se pa sove in njene žlahte; vsa skupaj ni nič prida; zato ji nagajajte, kolikor vam poželi srce!

Med poslušalkami se začuje poredno hehetanje; saj so vedele vse, da se ti dve družini že od nekdaj smrtno sovražita. Krockar pa nadaljuje:

»Varujte se tudi hudobnih pobalinov, ki stikajo za vašimi gnezdi ter kradejo iz njih jajčeca in mladiče. Lovcev se vam pa ni bati, dokler imate čisto vest; le-ti vam vkljub dolgim pihalnikom, ki jih nosijo s seboj, ne store nič žalega; nasprotno, imajo vas prav radi in zažvižgajo pogosto veselo pesem z vami. Zdaj pa hočem odmeriti delo in okoliš vsaj nekaterim izmed vas. Kuka vica pokaži se!»

Mahoma se razlegne po gozdu mnogokrat zaporedoma: »Kuku-kuku!« in na zborovališče prileti lepa ptica z ognjevitimi očmi in ličnimi rumenimi čevljički, podobna majhni grlici. Predsednik jo nagovori:

»Znano mi je, da si marljiva, da se pa ogiblješ družbe in vršiš svoje delo najrajši sama. Prav! Pojdi takoj na lov za gosencami! Pospravi mi s poti vse, tudi če si pri tem pretapeciraš svoj želodček z njihovimi ostrimi kocinami. Če pripelje pot mimo tebe revnega rokodelčiča, ki ravno šteje svoje pare, tedaj mu veselo

zakukaj, da dobi pogum in zaupanje v bodočo srečo. Vem tudi, da si, na žalost, v skrbi za svoje potomstvo prav malomarna; zato hočem glede tega nekaj ukreniti. Poskrbel bom, da tudi tvoji otroci ne bodo trpeli pomanjkanja.»

S temi besedami se zasuče krokar proti robu gozda in glasno pokliče pastarčico. V trenutku pridrči skozi grmičje sivo in črno opravljena živahna znanilka spomladi in se postavi zvedavo pred govornika.

»Pozdravljena, moja mala pastirica!« jo blagohotno nagovori krokar. »Tvoji oskrbi izročam najdenišnico našega gozda. Če ti znese vrla kukavica svoja jajčeca v gnezdo, gleštaj uboge najdenčke, ki ne poznajo materine ljubezni, z isto zvestobo in prisrčnostjo ko svoje lastne otroke.«

Ginjena posluša pastirčica, se pokloni in oddirja vsa zamišljena; tudi veselih src se poloti časih resnoba in otožnost.

»Zdaj pa skupaj, vi drvarji in tesarji, vse, kar čuje na ime žolna!« zakliče krokar; takoj pridrvi cela truma črnih in zelenih in sivih žoln s krasnimi karmijnastimi čepicami na glavi, in nebroj pisanih detlov. In krokar jim ukazuje:

»Hajd na delo, da očistite drevjel! Čemu bi sicer nosili dletast kljun? Plačilo vam prinese delo samo v bogati meri.« Kmalu je začelo veselo odmevati po gozdu »piv-piv-piv!« in glasno trkati po deblih »tr-r-r-r, tr-r-r-r, tr-r-r-r!« Ubogi lubadarji, vaš sodni dan je tu! Kupčki trščic ob vznožju drevja pričajo, da ima krokar pridne tesarje v gozdu.

Med tem so prepevali drugi ptiči svoje pesmi, stavili gnezda, skakljali od vejice do vejice, se kopali v studenčku in bili židane volje. To je bilo krokarju všeč in zato skliče skupaj vesoljni zbor gozdnih pevcev. Le-ti prekinejo svoj korral in krokar prične: »Dobro umete svoje delo, preljubi muzikantje! Le pojte glasno in pogumno, delo gre tako dvakrat hitrejše od rok. Vsak naj izkoristi in usvrši svoj talent; jaz sem govornik, zato govorim, vi ste pevci, zato prepevajte od jutra do večera!«

Ko je krokar tako vzpodbudno modroval, je dokazoval žvrgoleči škrjanček pod oblaki, da tudi poljske ptice ne zaostajajo za gozdnimi. Ob gozdu pa je sedel rjavi stržek z navzgor privihanim repkom kot kak petelinček, in drobil krasne pesemce, da bi ga lahko zamenjal s kanarcem. V tem je privihral od nekod žarnordeči kalin, zelo ponosen na svojo lepoto. Takoj ga je krokar ogovoril: »I, kaj pa iščeš ti tukaj, gospod kalin? Ali si nas prišel obiskat?«

Mesto odgovora pa zažgoli popkar (kalin) lepo pesem, za njo pa še drugo in tretjo, vsako drugačno. Vse strmi nad njim in krokar poizveduje: »Kje si se vendar naučil teh lepih napevov? Saj lansko leto tvoje čivkanje petju niti ni bilo podobno; in kje si tičal vse leto, da te ni bilo nič videti, dasi te vsi poznamo kot veselega pajdaša?« Nato kalin: »Vedite, gospod krokar, da sem bil vse leto v ujetništvu. Tam je neki gosposki prismođe sviral dan na dan pred gajbico, v kateri sem bil zaprt. Vtepel si je v glavo, da me hoče naučiti raznovrstnih umetnih napevov. Sprva se mi je kar vrtelo v glavi; pozneje sem se privadil. Posluhnil sem pozorneje in res sem znal kmalu vse komade na pamet. Nekega dne pa se mi posreči beg, zato sem priletel sem, da tudi vas tukaj naučim, kako pojo v mestu.«

Lahek hehet se začuje iz gozda in vrhu drevesa ponovi poredni oponašalec (Minus polyglottos) vse napeve našega kalina. Tudi ta izredni član drozgovne družine, ki mu pravi Nemeč »Spott-drossel«, jo je bil najbrž odkuril iz gajbice kakemu meščanu, pri katerem se je bil naučil svoje umetnije. Vsa ptičja družba je bila vesela oponašalčevega dovtipa.

Tako se je končalo prvo pomladno ptičje zborovanje. Vsak se je podal v svoj okoliš; nekateri med jelševje, drugi v hrastje in bukovje, pisano perje tretjih pa se je blestelo skozi temačno jelovje. Gospod predsednik je poletaval sem in tja, kakor mu je ravno ugajalo; videl si ga zdaj na polju in travniku, potem v

gozdu, pa tudi na visoko sleme hiš je hodil sedat. Povsod se je delal važnega, poizvedoval je po skrivnostih, ukral mimogrede kako blestečo stvar, žrl je za pokoro ogrce, neprestano pa je bil v boju z uharico in drugimi sovami. Veliko

si je domišljjal zavoljo lepih naukov, ki jih je bil dal ptičjemu narodu; ta pa se ni ravnal toliko po njegovih besedah, še manj po njegovem zgledu, ampak največ po nagonu, ki mu ga je vcepil Stvarnik. (Po I. Braun; Im grünen Wald.)

Emil Fanič:

## « Začel sem . . . »

(Iz dnevnika, pisem in pogovorov z mladim prijateljem.)

»Začel sem s francoščino, in sicer z vso energijo. V šoli tisti dve neobvezni uri nista za nič. Prepočasi se napreduje in profesor premalo praktično razlaga. Zaradi tega se nisem niti vpisal. Učil se bom sam, gre hitreje. Izračunal sem, da bom po treh mesecih že lahko čital kak francoski časopis ali lažji roman, seveda še s pomočjo slovarja.« Tako mi je pisal Janko kar prvi teden novega šolskega leta. Vedel sem, da s tako velikimi koraki ne bo brzel v deželo francoskega jezika, kakor je samozavestno napovedal, a upal sem vendar, da bo pri svoji nadarjenosti lepo napredoval. Takoj sem mu odgovoril in ga pohvalil v njegovi nameri, obenem pa ga priporočil svojemu znancu, ki je francoščino popolnoma obvladal, saj je študiral dve leti v Parizu. Pripravljen je bil, da žrtvuje mojemu mlademu prijatelju tedensko dve uri za francosko konverzacijo. Za to moje posredovanje se mi je Janko prijazno zahvalil in še enkrat napovedal, koliko se bo v enem tromesečju naučil. Na to je molčal, nobenega pisma ni bilo več.

Po treh mesecih sem mu poslal dopisnico s sledečimi vrsticami: »Mon cher Jean, je suis persuadé que tes études de la belle langue française font progrès de jour en jour. C'est pour cela que je t'invite de m'écrire dèsaujourd'hui en français. En attendant avec plaisir ta première lettre je te salue cordialement.« (Moj dragi Janko! Prepričan sem, da si v študiju lepega francoskega jezika napredoval dan za dnem. Zato te vabim, da mi odslej pišeš v francoščini. Z vese-

ljem pričakujoč Tvoje prvo pismo te pri srčno pozdravljam. [Op. uredn.]

Debelo sem gledal, ko sem dobil odgovor na to povabilo. »Na Vaše pismo ne morem odgovoriti, ker ga ne razumem. Tudi se mi ni ljubilo, dati ga kakemu tovarišu, ki obiskuje francoščino, da bi mi ga prevedel. Že zdavnaj sem pustil učenje tega jezika, ki mi v teh letih ne nudi nobene širše izobrazbe. Bo prišel še čas, ko se bom igraje priučil francoščine. Zdaj potrebujem nekaj, kar me globoko v duši zagrabi in razširi moje obzorje, odpre moje oko za skrite lepote. Našel sem tak predmet: umetnostno zgodovino. Niti misliti si ne morete, koliko lepih ur sem že preživel ob knjigah, ki mi odkrivajo dela božanstvenih umetnikov . . .«

»Kako dolgo bo gorela ta slama?« sem si rekel. Napravil pa sem si načrt: O veliki noči sem imel namen potovati za nekaj dni v Benetke. Ako bo Janko dotelej vztrajal pri zgodovini umetnosti, ga vzamem s seboj. Vendar mu v pismu o tem načrtu nisem nič omenil, priporočil sem mu samo, naj se nekoliko seznaniti tudi z gotiko in benečansko slikarsko šolo. Ko je prišel čas, da bi si moral oskrbeti potni list, sem ga vprašal, kako daleč je napredoval v umevanju umetnosti in ali je o benečanski šoli prečital kako razpravo? Odgovoril mi je na dopisnici: »Kdor hoče o umetnosti kaj razumeti, se mora sam umetniško udeleževati, zato sem začel z violino. Povod mi je dal sijajen koncert naše glasbene šole, pri katerem me je violinski solo do

solz ganil in vzbudil v meni speče umetniške zmožnosti. Vse drugo je zdaj postranskega pomena.« — Kaj sem hotel na take argumente odgovoriti? Kratko sem mu odpisal, da sem ga mislil za veliko noč vzeti s seboj v Benetke, ker pa zdaj nima več zanimanja za upodabljaljočo umetnost, pojdem sam. Dobro vem, da je bil zaradi tega zelo žalosten vse velikonočne praznike.

Tisto leto sem mogel šele koncem majnika priti z Jankom v osebni stik. Dobil sem ga zaglobljenega v kup — sportnih listov. Čez ušesa ga je zalila rdečica, ko je zagledal moj začudeni obraz. »Kaj vidim, Janko? Ti zagrizeni nasprotnik sporta, mar ga študiraš zato, da ga z njegovim orožjem preмагаš?«

»Ah ne! Vidite, to je tako: Človek raste in se vedno bolj razvija, vedno nova spoznanja se mu odpirajo, ki čisto dokažejo, da je bilo kako dosedanje mnenje povsem napačno. Tako se je meni zgodilo. Prišel sem do prepričanja, da je sport za dijaka najbolj zdravo in najbolj pametno udejstvovanje. Ko zasleduje sportno gibanje pri vseh narodih, se mu šele prav razširi obzorje: zemljepis spozna, etnologijo, kulturno zgodovino, z eno besedo: svet mu je odprt ko knjiga. In kako zanimivo je zasledovati porast raznih rekordov. Pred pol letom še niti pojma nisem imel!«

Nisem mu mogel seči v besedo, tako je hitel: »Ustanovili smo dijaški sportni klub 'Concordia', samo interno med nami seveda. Dali smo mu pravo ime, kajti take enodušnosti in složnosti še ni bilo med nami. Pravila sem izdelal jaz po najboljših vzorcih, kar smo jih dobili. Živahno si dopisujemo tudi z inozemskimi sportnimi klubi. Uspehi...«

Skoraj nasilno sem ga prekinil: »Oprosti, danes ne utegnem. Po par dneh zopet pridem. Ali me morda spreliš nekaj korakov. Kdaj imaš violinsko uro? Lahko greva skupaj.« Povesil je glavo. »Violina počiva. Res ne utegnem, sportni klub mi daje preveč opravka. Pozneje kdaj bom glasbo gotovo nadaljeval. Zdaj pa ne morem z

Vami, čez pol ure ima predsedstvo kluba sejo, pa moram še različne predloge pripraviti.« —

Po treh dneh sem se vrnil. Preden sem se sešel z Jankom, sem stopil k njegovemu razredniku. Ni bil zadovoljen. Janko je zdrknil z drugega mesta v razredu na šesto ali sedmo, ki je že izven vrste odličnjakov. V šoli životari od lanskega znanja, letos je malo ali sploh nič napredoval. Kakor trn se mi je zaboljla žalost v srce in nič kaj dobre volje nisem šel iskat svojega mladega prijatelja. A čakalo me je novo iznenađenje: bil je, ne potrj al žalosten, ampak jezen.

»Kaj ti je vendar?« ga začuden vprašam. »Kanalje! Vse človek žrtvuje zanje, potem pa taka nehvaležnost!«

Kaj se je bilo zgodilo? Na seji, na katero se mu je pred tremi dnevi tako zelo mudilo, so se sprli. Janku kot predsedniku so izrekli po hudem in nedostojnem prepiru nezaupnico. On je pa izstopil iz kluba ter potegnil s seboj nekaj svojih privržencev. »Concordia« se je razdružila. Moja filipika je bila prav kratka: »Poglej ob koncu šolskega leta svoj uspeh: V šoli si se pomaknil od čela proti sredini vrste, izven šole pa imaš same razvaline kot uspehe svojega dela: francoščina, Benetke, violina, sportni klub. Lepe spomenike svoje vztrajnosti si postavil, namesto da bi se bil enega držal in v tem kaj dosegel. Lahko noč!« Odšel sem.

V počitnicah, ko je Janko dva tedna prebival pri meni na deželi, mi je pokazal svoj dnevnik in tam sem bral: »30. maj. Sram me je! Tako kratko in učinkovito me še nihče ni oštel. Res je, šolsko leto je zgubljeno. Uspeh ni samo ničla, ampak velik minus. Začenjal sem, vztrajal nisem. Moja naloga v bodoče je, da malo in po dobrem preudaraku začnem, a v tem vztrajam. Tako bom kaj dosegel, sicer pa nič. Težka bo ta naloga, a kadar bom omahoval, se hočem spomniti na današnjo sramoto, ki me v resnici peče bolj nego neuspeh v sportnem klubu.«



P. Cornelius Tacitus:

Prevedel I. Dolenc.

## Upor rimskih vojakov v Panoniji.<sup>1</sup>

XVI. Tak je bil položaj v prestolici, ko se je nenadoma polastila legij v Panoniji upornost, in sicer brez posebnega vzroka: sprememba na prestolu jim je pač nudila priliko za nemire in upanje

<sup>1</sup> Ta naslov seveda ne stoji pri rimskem zgodovinarju Tacitu (okoli 55—119 po Kr.), ampak ga je dodal prevajavec odstavku iz *Annalov* I, 16—30. Naše kraje so si podvrgli Rimljani v drugi polovici prvega stoletja pred Kr. Bivša Kranjska je po večini spadala k provinciji Pannoniji, ki je segala na severu približno do današnjega Dunaja, odkoder je šla meja po Donavi do sedanjega Belgrada. Cesar Augustus je umrl 19. avgusta 14 po Kr. Sledil mu je Tiberius, pod čigar vlado je prišlo takoj v prvih tednih do tu opisanega upora. Dolgo časa si zgodovinarji niso bili na jasnem, kje se je ta upor vršil. Tacitus imenuje namreč v svojem spisu samo en kraj: Nauportus (= Vrhniko), kjer so se uprli tisti vojaki, ki so bili tja poslani, da bi gradili ceste in mostove. Toda od k o d so bili poslani? Dokler človek ne proučava zgodovine naših krajev v rimski dobi, bo bržkone odgovoril: »Najbrž iz Emona,« misleč, da je bila Emona v tem času proti Nauportu v nekako sličnem razmerju kakor je danes Ljubljana proti Vrhniku. Tako si je stvar zamislil tudi pisatelj Peter Bohinjec, ki je kot J. M. Dovič napisal na podlagi Tacitovega poročila povest *Pod rimskim orlom* (Dom in Svet 1900); pri njem se vrši dejanje deloma v Emoni, kjer prebiva rimski vrhovni vojaški poveljnik Blaesus. Bohinjec se torej ni strinjal z mnenjem bivšega ravnatelja ljubljanskega muzeja Müllnerja, ki je menil v svoji knjigi *Emona* (Ljubljana, 1879), da je bila Emona ustanovljena šele okoli l. 49. po Kr. Müllnerjevo mnenje je ovrgel naš rojak graški vseuč. prof. dr. Walter Schmid v svoji *Emoni* (Wien, 1914, str. 68), ki sklepa iz nekega napisu, da so rimski zid na Mirju sezidali Rimljani v letih 14. in 15. po Kr., v zadnjih mesecih Augustovega vladanja in v prvih mesecih cesarja Tiberija. Potemtakem se je Emona — oziroma vsaj njen zid — ob času našega upora baš gradil. S tem se ujema tudi dejstvo, da Tacitus Emona nikjer ne omenja, ampak pozna samo Nauportus, ki je bil torej morebiti še v njegovem času mnogo bolj znan nego Emona; vsekako pa govore viri, iz katerih je Tacitus črpal svoje poročilo o uporu v Panoniji, predvsem ali celo izključno o Nauportu. Schmid je menil

na dobiček v slučaju državljanske vojne.<sup>2</sup> V letnem taborišču so živele skupaj tri legije<sup>3</sup> pod vrhovnim poveljstvom Iunija Blaesa. Ko je ta čul o Augustovi smrti in o nastopu vlade po Tiberiju, je radi

l. 1914., ko je izšla njegova *Emona*, da so pač vojaki istih legij, ki so gradili v Nauportu ceste in mostove, pozidali tudi ljubljanski rimski zid. Kje pa so imeli ti vojaki svoje stalno zimsko taborišče, o tem se Schmid l. 1914. ni izjavil razen toliko, da zimsko taborišče ni bilo v Emoni — ker je Emona predaleč od pannonске meje in bi bila torej meja proti sovražnim vpadom nezavarovana. (Str. 196.) Nadaljnja raziskavanja rimske dobe v naših krajih so to Schmidovo mnenje potrdila. Ko sem pripravljal ta prevod za natis, sem se obrnil na Schmidu s prošnjo, da bi me obvestil, ali je znano po l. 1914. spravila kaj novega na dan glede vprašanja, kje so imele pannonске legije stalno zimsko taborišče. Prof. Schmid me je opozoril na svoj spis *Römische Forschung in Österreich 1912—1924, II. Die südlichen Ostalpenländer*, ki je izšel v XV. poročilu Rimsko-germanske komisije. (Spis se dobi v ljubljanskem muzeju. Naslov: *Sonderabdruck aus dem XV. Bericht der Römisch-germanischen Kommission 1923/24.*) Legije so bile pozimi nastanjene v Sisku; iz Siska so bili oddelki poslani v Emona, kjer so gradili zid, in na Vrhniko. V Ljubljani so našli grobove z opeko 15. legije v bližini cerkve sv. Krištofa. Tam so našli tudi kamen z napisom, ki ga je postavil vojak 15. legije svoji sestri. (Str. 214.) Upor se je torej vršil bržkone v Ljubljani, na Vrhniku in v Sisku.

Naj dostavimo še par besed o nadaljnji usodi legij, ki jih navaja Tacitus. 15. legija je bila naslednje leto (15) premeščena v Carnuntum (ob Donavi, nedaleč od današnjega Dunaja); tam je ostala do l. 62., ko so jo poslali v Armenijo. Udeležila se je boja proti upornim Judom, bržkone torej tudi zavzetja Jeruzalema l. 70. Naslednje leto (71) se je vrnila v Carnuntum. Deveto legijo so poslali l. 20. iz Siska v Afriko, odkoder se je vrnila v Pannonijo l. 24. Osmo legija je bila v Pannoniji do l. 46., ko so jo premestili v Moesijo (današnja Srbija).

<sup>2</sup> V državljanskih vojnah so voditelji med seboj tekmovali, kdo bo vojake bolj plačal, da jih bo več pridobil na svojo stran.

<sup>3</sup> Oddelki vojaštva po 4000—6000 mož.

javnega žalovanja prekinil opravljanje vojaške službe. To je dalo povod, da je postal vojak objesten in uporen, da je nastavljal ušesa govorenju baš najslabših elementov, kratko rečeno: da si je zaželel gosposkega življenja in lenuharjenja in ni hotel nič slišati o pokorščini in delu. V taboru je bil neki Percennius, ki je bil svojčas organizator klakerjev<sup>4</sup> v gledišču, nato pa navaden vojak; mož je imel dolg jezik in je znal že iz svoje prakse pri gledišču množicam mešati glavo. Ta je začel polagoma v nočnih razgovorih hujskati neizkušene ljudi, ki so bili v negotovosti, kakšni bodo po Avgustovi smrti pogoji vojaške službe; ko se je dan nagnil proti večeru in so se boljši elementi razšli, je zbiral okrog sebe največje smeti.

XVII. Ko so bili končno tudi drugi pripravljeni pomagati pri uporu, je vpraševal vojake, govoreč kakor na ljudskem shodu, zakaj se vendar kakor sužnji pokoravajo tej peščici centurionov in tej dvojici tribunov. Kdaj si bodo upali kategorično zahtevati izboljšanje svojega položaja, če se ne bodo prav sedaj obrnili na novega in še oklevajočega vladarja?! Dosti se je radi njih strahopetnosti gresilo proti njim skozi dolgo vrsto let, da morajo kot starci prenašati po 30 ali 40 službenih let, in sicer večinoma še s telesom, razbitim po ranah! In tudi ko si že doslužil odpust iz vojske, še ni konec službovanja, ampak pridrže te pod zastavo in moraš, čeprav pod drugim imenom, prenašati iste napore. Če je pa kdo odnesel živo kožo in toliko nevarnosti, ga pa še ženejo v daljne dežele, kjer dobi kot »zemljišče« kos pravcatega močvirja ali pa divje gore. Da, da, vojaški stan je že sam po sebi težak in se ne izplača: za deset asov nosiš dan na dan dušo in telo na trgl! S tem pa plačaj še obleko, orožje, šotor, s tem »maži« še centuriona proti njegovi sirovosti in se odkupi pri njem od izvrševanja nižjih službenih opravil! Toda — boga mi! —

<sup>4</sup> Tudi Rimljani so že imeli najete ljudi, ki so v gledišču za plačilo ploskali in navduševali občinstvo.

batin in ran, trde zime, trudapolnega poletja, krvave vojne ali pa miru, kjer nič ne zaslužiš — tega ni ne konca ne kraja! Ni druge pomoči, kakor da nadaljujejo vojaško službo samo pod določenimi pogoji: 1. da bodo zaslužili na dan po denaru, 2. da jim bo šestnajsto leto prineslo konec službovanja, 3. da jih ne bodo še dalje pridržavali pod zastavo, ampak da se jim bo na mestu v taboru izplačala nagrada, in sicer v denarju. Mari prebijejo pretorijanske kohorte, ki dobivajo na dan po dva denara in se vračajo po šestnajstih letih na svoje domove, več nevarnosti?! S tem nikakor noče omalovaževati straže v prestolici: toda sami pa vidijo sredi divjih rodov sovražnika kar iz tabora!<sup>5</sup>

<sup>5</sup> Percennijevega govora seveda ne smemo smatrati za povsem objektivno sliko vojaške službe v dobi cesarja Avgusta. Vojaška služba je trajala 20 let. Plača je znašala 225 denarov na leto, to je približno prav toliko dinarjev zlate valute ali kakih 2500 dinarjev sedanje valute; na dan točno 10 asov, t. j. kakih 8 Din. Pri tem ne smemo pozabiti, da je imel takrat denar splošno mnogo večjo vrednost nego danes. Vendar je bila plača skromna, če upoštevamo, da so bili vojaki v cesarski dobi škoru sami prostovoljci, ki so si izbrali ta stan sami. Centurioni (podčastniki, nekaki naredniki pri nas) so dobivali dvojno plačo, pretorijanci (mi bi rekli: vojaki kraljeve garde) pa trojno plačo. (Pri vsaki legiji je bilo 60 centurionov in 6 višjih častnikov z nazivom tribuni.) Poleg tega je dobil vojak še 18 litrov žita na 14 dni. Moral pa je prispevati za vzdrževanje svoje opreme. V sovražni deželi, oz. med vojno je vojak še mnogo naropal; zato imenuje Percennius mir »sterilis«: brezploden. Mnogi so se vojaški službi tako privadili, da so ostali v armadi tudi po končanem 20 letnem službovanju kot »vexillarii«. Ti so bili oproščeni vsakdanjih naporih del pri postavljanju tabora, kopanju okopov itd. Ni torej točno, kar pravi Percennius, da so morali pod drugim imenom (»vexillarii«) prenašati iste napore. Pač pa bo bržkone točno, da marsikdaj vojak ni ostal povsem prostovoljno preko dvajsetega službenega leta v vojski, ampak da ga radi neprestanih vojn niso pravočasno odpustili. Disciplina je bila stroga in centurio ni nosil palice v roki radi lepšega. Malo »pomazati« ni škodovalo; potem te vsaj ni zadelo vse najgrše in najtežje delo. — Po končani službeni dobi je dobil vojak neko odpravnino.

XVIII. Drhal mu je burno pritrjevala iz različnih nagibov: nekateri so očitajoče kazali na brazgotine za batinami, drugi na svojo osivelo glavo, zelo mnogi na strgano obleko in napol nago telo. Končno so šli v svoji zbesnelosti tako daleč, da so hoteli vse tri legije združiti v eno samo.<sup>6</sup> To se jim je izjalovilo radi medsebojne nevoščljivosti, ker je zahtevala vsaka legija to čast zase; tedaj pa pridejo na drugo misel: vse tri orle in zastave kohort<sup>7</sup> postavijo na isto mesto, istočasno pa prično znašati ruše in graditi vzvišen prostor, da bi bilo skupno središče bolj vidno.

Sredi dela jih preseneti Blaesus, ozmerja tu enega in tam drugega ter jih skuša zadržati med vzkliki: »Rajši si omadežujte roke s tem, da ubijete mene! Manjša bo sramota, če boste umorili cesarjevega namestnika, kakor če se izneverite cesarju. Ali bom živ ohranil legije zveste — ali bom pa s svojo smrtjo pospešil njih kes!«

XIX. Kljub temu so pa kopicili prst in kup je bil narastel že do prsne višine; tedaj so pa vendar opustili svojo namero pod vplivom vztrajnega prizadevanja Blaesovega. Blaesus jim je dokazoval z veliko govorniško spretnostjo, da upor in nemiri pač niso prava pot, po kateri naj bi se želje vojakov sporočile cesarju, in da niso takih novotarij zahtevali niti vojaki v republikanski dobi od takratnih poveljnikov niti oni sami od božanskega<sup>8</sup> Augusta; in ni baš umest-

ki je znašala po Augustovi smrti 3000 denarov; namesto te odpravnine so pa dostikrat nakazali vojakom le zemljišča v provincah, da so se na ta način province romanizirale. Seveda vojaki s tem niso bili zadovoljni, ampak so zahtevali odpravnino v gotovini.

<sup>6</sup> Da bi se legija ne mogla uporabljati proti legiji, da bi bilo vodstvo enotno in krivda pri vseh legijah enaka.

<sup>7</sup> Vsaka legija je imela za svoje znamenje srebrnega orla, vsaka kohorta (= deseti del legije, kakih 600 mož) pa tri zastavice, za vsak svoj manipul (200 mož) po eno.

<sup>8</sup> Augusta so že za njegovega življenja častili v provincah kot boga, čeprav Augustus tega — vsaj izrečno ne — ni zahteval. Po njegovi smrti je pa rimski senat raztegnil

no, povečati skrbi cesarju takoj ob nastopu vlade. Če pa vendar gredo za tem, da bi poskusili v miru doseči to, česar niso zahtevali niti vojaki zmagovalci v državljanskih vojnah — čemu pripravljajo takoj silo proti tradicionalni pokorščini in proti nedotakljivi disciplini?! Določijo naj odposlanca in naj jim dajo svoja naročila vpričo njega!

Vsi so zaklicali, naj prevzame to poslanstvo Blaesov sin, ki je bil tribun, in naj zahteva za vojake odpust po šestnajstih letih; ostale zahteve bodo sporočili, ko jim bo prvo uspelo. Po odhodu mladega moža je vladal za silo mir; pač pa so vojaki ošabno nosili pokonci glave, češ, dejstvo, da zastopa namestnikov sin njih skupno stvar, dokazuje, da so izvili s silo, česar bi s pokorščino ne bili nikdar dosegli.

XX. Medtem so manipuli,<sup>9</sup> ki so bili pred pričetkom upora poslani v Nauportus<sup>10</sup> radi gradbe cest in mostov ter radi drugih opravil, izdrli zastave iz tal<sup>11</sup> ter izropali najbližje vasi, celo Nauportus, ki je bil kakor svobodno mesto.<sup>12</sup> Centurionom, ki so jih skušali zadržati, so se smejali in jih psovali, nazadnje so jih pa napodili s palicami. Posebno jezni so bili na taborskega predstojnika<sup>13</sup> Aufidiena Rufa; potegnili so ga z voza, mu naložili na hrbet prateža<sup>14</sup> ter ga gonili

cesarjev kult na vso državo in posebni svečeniki so opravljali daritve Augustu v čast.

<sup>9</sup> Vojaški oddelki po 120—200 mož.

<sup>10</sup> Današnja Vrhnika.

<sup>11</sup> V znamenje, da hočejo zapustiti kraj, kamor so bili poslani na delo.

<sup>12</sup> Prebivalci svobodnih mest (municipijev) so imeli vse pravice rimskih državljanov. V republikanski dobi so bila taka mesta samo v Italiji, v dobi cesarjev je pa dobilo ta naslov tudi kako mesto v provinciji. Če pravi Tacitus o Nauportu, da je bil »municipii instar« (»kakor kako svobodno mesto«), hoče s tem reči, da je v mestu bivalo mnogo rimskih državljanov.

<sup>13</sup> Taboriščni predstojnik (praefectus castrorum) je skrbel za to, da so vojaki pravilno zgradili tabor; vzdrževal je tudi red v taboru.

<sup>14</sup> Rimski vojak je moral nositi s seboj orožje, žito (delilo se je samo dvakrat na mesec, vsakikrat za 14 dni), razno orodje, posodo itd. v skupni teži kakih 20 kg.

s seboj v prvi vrsti; pri tem so ga zamehovali z vprašanji, ali mu dobro teknejo taka čezmerna bremena in tako dolgi pohodi. Rufus je bil namreč dolgo časa navaden vojak, nato centurio in kmalu potem taborski predstojnik; skušal je zopet uvesti nekdanjo strogo službo kot pač človek, ki se je postaral med delom in naporom in je bil tem bolj neusmiljen, ker je bil vse sam poskusil.

XXI. Po njih prihodu je vzplamtel upor nanovo; vojaki so se potepali okrog in pustošili okolico. Blaesus jih je dal nekaj malo, ki so bili posebno obloženi s plenom, za strah drugim batinati, oziroma zapreti v ječo; kajti tudi sedaj so cesarskega namestnika še slušali centurioni in boljši del navadnih vojakov. Oni so se pa upirali tistim, ki so jih morali odvesti; objemali so okoli stoječim kolena, klicali so na pomoč sedaj posameznike po imenu, sedaj zopet centurijo, h kateri je kdo spadal, kohorto in legijo, vzklikajoč, da vseh čaka isto. Obenem so sipali očitke na cesarskega namestnika, se rotili pri nebu in bogovih, sploh niso ničesar opustili, s čimer bi vzbudili sovraštvo in sočutje, strah in gnev. Vsa množica je pridrla, vlomila v ječo, jim odvzela verige ter sprejela medse — tako daleč je že prišlo — vojaške begunce in ljudi, ki so bili obsojeni radi najhujših zločinov.

XXII. Nasilnost je sedaj še huje vzplamtela in upor je dobil več kolovodij. Neki prostak Vibulenus se je dal pred vzvišenim prostorom, s katerega je poveljeval Blaesus, po okoli stoječih dvigniti na rame ter je spregovoril pred razburjeno množico, ki je pozorno gledala, kaj namerava: »Vi ste sicer tem nedolžnim siromakom vrnilu luč dneva in prosti zrak: a kdo bo vrnil mojemu bratu življenje, kdo bo meni vrnil brata? Vojska v Germaniji<sup>15</sup> ga je bila poslala k vam radi skupnih koristi, a Blaesus ga je dal to noč usmrtiti po svojih gla-

diatorjih<sup>16</sup>, ki jih ima oborožene vojakom v pogin. Odgovori mi, Blaesus, kam si vrgel truplo: niti sovražniki ne odrekaajo pokopa! Ko bom zadostil svoji boli s poljubi, s solzami, daj še mene pobiti, samo da bodo ti tukaj pokopali naju, ki sva bila umorjena ne radi kakega zločina, ampak ker sva skrbela za korist legij!«

XXIII. Učinek teh besed je povečal z jokom in s tem, da se je bil z rokami po prsah in obrazu. Kar pahne vsaksebi tiste, ki so ga držali na ramah, skoči na tla, se vrže tu enemu in tam drugemu pred noge ter vzbudi s tem toliko zaprepaščenja in razsrjenosti, da je del vojakov vklenil gladiatore iz Blaesove služinčadi, del pa ostale njegove posle, drugi so pa drveli narazen iskat trupla. In če bi se ne bilo hitro razneslo, da ni nikjer najti nikakega trupla, da sužnji kljub natezalnici umor taje in da oni možakar — sploh nikdar ni imel nikakega brata, bi že skoro bilo po Blaesu. Vendar pa so zapodili tribune in taborskega predstojnika ter jim izropali pri begu prtljago; umorili so tudi centuriona Lucilija, ki mu je bil nadel vojaški dovtip priimek »Drugo sèm!«, ker je vsakokrat, kadar je bil zlomil na vojakovem hrbtu palico, z zvonkim glasom zahteval drugo in zopet drugo. Ostali centurioni so se poskrili po varnih kotih; vojaki so pridržali edino Clementa Julija, ki so ga smatrali radi njegove razboritosti za sposobnega, da bi zastopal njihove zahteve. Osma in petnajsta legija sta hoteli celo druga nad drugo iti z orožjem; prva je namreč zahtevala izročitev centuriona po imenu Sirpika, da bi ga usmrtila, toda vojaki petnajste legije so ga ščitili; tedaj je pa deveta legija posredovala s prošnjami in tudi z grožnjami proti tistim, ki so se protivili.

XXIV. Kakor je bil sicer Tiberius zaprt in je baš neugodne novice kar najbolj prikriival, so ga vendar poročila o

<sup>15</sup> Tam so se vojaki uprli istočasno kakor v Pannoniji.

<sup>16</sup> Cesarski namestniki so prirejali tudi v provincah gladiatorske boje.

teh dogodkih pripravila do tega, da je odposlal svojega sina Drusa v družbi mož veljakov in z dvema kohortama pretorijancev; dal mu ni nikakih prav določenih navodil, češ, da bo princ že z ozirom na dejanski položaj potrebno ukrenil. Kohorte so bile z izbranim vojaštvom ojačene preko običajne moči.<sup>17</sup> V prinčevem spremstvu je bil tudi velik del pretorijanske konjice in jedro Germanov, ki so bili takrat cesarju na razpolago kot telesna straža. Z njim je šel tudi načelnik pretorijancev Aelius Seianus, ki je bil dodeljen svojemu očetu Strabonu kot tovariš v službi in ki je pri Tiberiju mnogo veljal; ta naj bi bil princu svetovalec, ostalim pa jasen dokaz, kako resna je nevarnost in kako veliko plačilo jih čaka. Ko se je Drusus bližal, so prišle legije nasproti kakor v pozdrav, toda ne vesele kakor sicer in tudi ne v paradni obleki, ampak grdo umazane; čeprav so vojaki hlinili pokorščino, so vendar njih pogledi bolj kazali upornost.

XXV. Ko je prestopil princ okope, so zavarovali uporniki izhode z močnimi posadkami in dali oboroženim tolpam povelje, naj čakajo na določenih krajih v taborišču; ostali so pa v ogromnem številu obstopili tribunal<sup>18</sup>. Tu je stal Drusus in dvigal roko v znamenje, naj mirujejo. Kadarkoli so se ozrli kolovodje nazaj po množici, so razgrajali z divjim vpitjem, kadarkoli so pa pogledali zopet na princa, so se jim tresle hlače; v svojem menjajočem se duševnem razpoloženju so se sedaj sami bali, sedaj pa zopet skušali vzbuditi strah pred seboj. Končno se princu posreči prekiniti nemir in prebere jim očetovo pismo, v katerem je stalo, da so cesarju posebno pri srcu njegove hrabre legije, s katerimi je prebil toliko vojn; bržko mu bo to dopuščala njegova žalost,<sup>19</sup> bo spravil njih zahteve na dnevni red v senatu; začasno

pa je poslal svojega sina, ki naj jim brez odloga ugodí v stvareh, ki se jim morejo na mestu dovoliti; ostalo pa je treba pridržati senatu, kajti ne bilo bi pravilno, če bi hotel kdo senatu odrekati besedo pri izkazanju milosti ali pa pri — uporabi strogosti.

XXVI. Zbor mu je odgovoril, da so naročili centurionu Clementu, kaj naj sporoči. Ta je pričel govoriti o odpustu po šestnajstih letih, o nagradi po končani vojaški službi, o zahtevi, da naj znaša dnevna plača en denar in da se ne smejo dosluživši vojaki pridržavati pod zastavo. Ko se je nasproti tem zahtevam hotel Drusus sklicevati na mnenje senatovo in očetovo, so ga prekinili s kričanjem: čemu je pa potem prišel, če ne radi tega, da bi zvišal vojakom plačo in jim olajšal službo, če torej sploh ni pooblaščen, dovoliti jim kako ugodnost?! Toda, bogami! tepsti in pobijati jih pa smejo vsi! Že Tiberius je imel svojčas to prakso, da je izjalavljal zahteve vojakov s tem, da se je skliceval na Augusta: to metodo obnavlja sedaj Drusus! Ali ne bo nikdar prišel k njim še kdo drugi razen mladih gospodov? Povsem novo je pa to, da se sklicuje cesar na senat samo glede ugodnosti za vojake! Potemtakem bi bilo treba tudi senat vprašati, kadar se jim napovedujejo smrtne kazni ali pa bitke! Morda je pa višja oblast samo za nagrade, za kazni pa ni nikake višje oblasti?!

XXVII. Slednjič zapuste tribunal. Čim jim je prišel kdo izmed pretorijancev ali pa prinčevih pristašev nasproti, so mu pretili z rokami, išoč vzroka za prepir in pričetek boja. Posebno gorki so bili Cn. Lentulu<sup>20</sup>, ki je druge prekašal po starosti in bojni slavi in o katerem so mislili, da daje Drusu potuho in da je kot prvi obsodil te vojaške izgrede. In ko je ta kmalu nato hotel oditi v prinčevem spremstvu ter se, sluteč nevarnost, nameraval vrniti v zimsko tabo-

<sup>17</sup> Kohorta telesne straže (pretorijancev) je redno štela 1000 mož.

<sup>18</sup> Vzvišeni prostor, s katerega je poveljnik govoril vojski.

<sup>19</sup> Žalovanje radi smrti cesarja Augusta.

<sup>20</sup> Star častnik, ki je bil že l. 18. pr. Kr. konzul.

rišče, so ga obstopili in vpraševali, kam hoče iti: ali k cesarju ali k senatu, da bo tudi tam nastopal proti koristim legij; obenem navale nanj in mečejo nanj kamenje. Že ga je zadel kamen, da je krvavel, in videl je že smrt pred seboj — ko ga je obvarovala množica, ki je bila prišla z Drusom.<sup>21</sup>

XXVIII. Položaj v kritični noči, ko je bilo pričakovati, da bo prišlo do zločina, je preobrnil slučaj: videli so namreč, kako se je pri jasnem nebu pričela luna nenadoma temniti. Vojak, ki ni poznal vzroka, je gledal v tem podobo svojega sedanjega položaja, češ, da se bo to, kar hoče doseči, srečno izteklo, če se vrne boginji<sup>22</sup> njen jasni soj. Zato so ropotali z bronastim orodjem ter trobili na trombe in rogove.<sup>23</sup> Veselili so se in žalovali, čim je bila pač luna svetlejša ali temnejša. Ko pa se je ulegla megla in jim zastrla pogled na luno, so mislili, da je luna izginila v temi; tarnali so — prestrašen človek je pač nagnjen k praznoverju — da se jim s tem prerokuje trud brez konca in kraja in da bogovi obsojajo njih počenjanje.

Princ je mislil, da je treba to spremembo izkoristiti in dar slučaja modro izrabiti. Ukazal je obiskati posamezne šotore; pozval je centuriona Clementa in druge, ki so bili pri moštvu priljubljeni radi svojih dobrih lastnosti. Ti so se podali med redne nočne straže, med stražne oddelke in čuvaje pri izhodih; predočili so jim plačilo, opozarjali so jih na kazen. »Kako dolgo bomo še oblegali cesarjevega sina? Kakšen bo konec temu boju? Mar hočemo Percenniju in Vibulenu priseči zvestobo?! Ali bosta Per-

<sup>21</sup> Na tem mestu je Tacitovo poročilo nekoliko nejasno. Mislimi si pač moramo, da se je hotel Drusus nastaniti v enem izmed zimskih taborišč, ki je bilo brezdvomno v bližini letnega taborišča. Tja sta hotela oditi Lentulus in princ. Radi spopada z uporniki sta pa ostala v letnem taborišču.

<sup>22</sup> Luno so častili Rimljani po božje; v Rimu je imela svetišče na Kapitolinskem in Aventinskem hribu.

<sup>23</sup> Da bi pregnali bese, ki pritiskajo na luno.

cennius in Vibulenus izplačala vojakom plačo in nakazala dosluživšim zemljišča?! Ali naj naposled ta dva prevzame meta vlado nad rimskim narodom namesto Neronov in Drusov<sup>24</sup>?! Ali ne bo bolje, če smo mi, ki smo bili itak poslednji pri grehu, prvi kri kesu?<sup>25</sup> Počasi se dobi, kar se zahteva za vse; za svojo osebo pa lahko ugodnost hitro zaslužiš in jo na mestu prejmeš! Tako so jih zbegali in vsejali mednje nezaupnost; ločili so s tem novinca od starega vojaka, legijo od legije. In — veselje do pokorščine se je polagoma vračalo: zapustili so izhode ter prinesli bojna znamenja, ki so jih bili v začetku upora nakopičili na enem kraju, na njih prave prostore nazaj.

XXIX. Ko je napačil dan, je sklical Drusus vojaški zbor. Čeprav je bil največš govorništvo, je vendar s prirojenim dostojanstvom grajal njih nastope v preteklosti ter odobral njih sedanje vedenje. Rekel je, da njega ne ukloni strah in ne grožnje; toda ker vidi, da so se spreobrnil k pokorščini, ker čuje njih ponižne prošnje, bo pisal očetu, naj blagovoljno vzame v pretres prošnje legij. Na njih prošnjo so bili zopet odposlani k Tiberiju isti Blaesus, potem L. Apronius, rimski vitez iz Drusove telesne straže, in Justus Catonius, centurio prve centurije. Nato je prišlo do ostre debate, ker so bili nekateri mnenja, da je treba čakati na poslanca, začasno pa vojake potolažiti z lepimi besedami, drugi pa so predlagali, da je treba nastopiti z ostrejšimi sredstvi; češ, masa ne pozna nobene mere; če se ne boji, skuša strahovati, če so se pa ljudje pošteno zbal, jih lahko mirno omalovažuješ; zato jim je treba, dokler učinkuje

<sup>24</sup> Cesar Tiberius je bil po očetu iz rodovine Neronov, po materi iz rodovine Drusov.

<sup>25</sup> Častniki in drugi cesarjevi pristaši so se seveda obrnili najprej na tiste, ki so le neradi in po oklevanju pristopili k upornikom. Sicer pa sedaj marsikdo ni več maral biti med povzročitelji upora, čeprav je poprej imel veliko besedo.

še prazna vera, vlti strah pred poveljnikom s tem, da se spravijo s poti kolo-  
vodje pri upor. Drusus se je sploh na-  
gibal k strogoti: dal je pozvati Vibulena in Percennija in ju usmrtiti. Večina pisateljev poroča, da so ju zagreblj kar v poveljnikovem šotoru, drugi pa, da so vrgli v svarilen zgled njiju trupli pred okope.

XXX. Nato so poiskali glavne kolo-  
vodje upora. Nekaj se jih je potepalo izven taborišča; pobili so jih centurioni ali pa vojaki iz prinčeve telesne straže. Nekaj so jih pa tudi manipuli izročili sami v dokaz svoje zvestobe. Vojakom je povečala njih skrbi še zgodnja zima s svojim neprestanim tako hudim deževjem, da niso mogli zapuščati šotorov in se med seboj shajati; komaj so mogli obvarovati vojaška znamenja, ki sta jih jim hotela odnesti vihar in povodenj.<sup>26</sup>

Pa tudi strah pred božjo jezo je še vedno učinkoval, češ, ni brez vzroka, da je obledela luna v znak obsojanja njihove brezbožnosti in da so prihrule nevihte; ni druge pomoči v tej sili, kakor če zapuste nesrečno onečaščeno taborišče in se vrnejo, očiščeni greha, vsak v svoj zimovnik. Najprej se je vrnila osma legija, nato petnajsta. Vojaki devete legije so sprva kričali, da je treba počakati na Tiberijevo pismo; kmalu pa so bili sami, ker so pač drugi odšli, in so se rajši prostovoljno izognili temu, k čemur bi bili sicer prisiljeni. Tudi Drusus ni čakal na povratek odposlancev, ampak se je vrnil v prestolico, ker se je bil tamošnji upor zadosti polegel.

<sup>26</sup> To je veljalo pri Rimljanih, ki so bili zelo nagnjeni k praznoverju, za slabo znamenje.

*Hrama jugoslovanskih idealov ne bomo zgradili iz starega gradiva napuha in megalomanije, temveč iz skrbno obdelanih granitnih skal modre popustljivosti in bratske ljubezni.*

Bolgarski pesnik Kiril Hristov.

Fr. Radešček:

## Med Malisori.

(Dalje.)

Avto je drvel kot za stavo po ravni cesti. Vsenaokrog je tiho in kakor brez življenja; le tuintam se plaši jata vran ali se v daljavi prikaže kočna na zasneženi ravnini, ki pa je sicer jako plodna, ker jo namakajo mnogoštevilne gorske vode in reka Bistrica.

Tu smo zdaj v zadnji večji vasi pred gorovjem v Zuri, a mi se žurimo naprej proti Ljumkuli. Cesta je čedalje slabša. Od daleč se že čuje šumenje déroče reke, Belega Drima.

Kar nenadoma se avto ustavi. Pred nami je blato, ki sega ponekod do kolien. Ceste ni več spoznati; vse se zdi, kakor izorana njiva, zakaj vsako vozilo se je skušalo izogniti blatu, vozeč čimbolj po obkrajku ceste. Voznik za nobeno

doplačilo noče več naprej. Treba je torej nabrusiti podplate. Poslovimo se in molče sledimo Arnavtu. Na desni opazimo žalostna pogorišča, ki pričajo o hudih bojih, ki so jih tod imeli Srbi l. 1913. z alban-skimi vstaši. Še malo, in že nas objema bolj in bolj gorat, zarasel svet.

Zdaj smo ob Belem Drimu. Pot je mnogo boljša, pač pa nevarnejša. Strmo pod nami, na desni, buči reka in goni svoje valove v Črni Drim. Mogočno odmeva vsak naš glas v vedno ožji soteski, zakaj onkraj reke se pravtako, če ne še bolj strmo dviga visoko skalnato, vendar dobro obraslo hribovje. Kar temačno in nekako grozno je v tej soteski. Vsak naš korak se odbija po nekolikokrat v gorovju, sicer pa je vse pusto in mrtvo.

Skozi gosto vejevje nad potjo opazimo sonce, ki se je dvignilo že visoko na nebo; sicer nam pa isto pravi tudi naš želodec. Toda ustaviti se ne smemo, dokler ne dospemo v Ljumkulo,

Ker je pot toliko široka, da hodimo lahko po dva in dva, poskušamo poizvedeti kaj natančnejšega o teh skrivnostnih Škipetarjih in se pričnemo pogovarjati z našim spremljevalcem. Mož je videti dokaj bister in mu bržčas ni neznana vsaj prizrenska osnovna šola. Tako izvemo marsikaj zanimivega, kar nam je sicer deloma že znano, še več pa takega, česar še ne vemo:

Prebivalstvo Albanije se deli v dve glavni skupini: Gege in Toske. Geği so v severni Albaniji, a na jugu Toski, katerih je pa mnogo manj. Popotniku so navadno bolj nevarni kot Geği. Geği so namreč bolj ustaljeni in trdnejši v svojih tradicijah, Toski pa so bolj nomadsko pleme. Enotnega jezika Albanci nimajo in seveda tudi ne enotne pisave. Na jugu prevladuje grški vpliv. Ker nimajo skoraj nobene književnosti in književnih tradicij, piše vsak izobražen Albanec po svoje. Sicer pa izobraženci pismeno rajši občujejo v italijanščini, ki je nekak občevalni jezik. Tudi nemščina in srbščina sta precej znani, zakaj prizrenske in skaderske šole so bile svojčas pod močnim vplivom Avstrije in nekaj tudi Črne gore in Srbije, zlasti pa Italije, ki je po duhovščini, izobraženi ponajveč v italijanskih semeniščih, širila znanje jezika in poznanje svoje dežele med Albanci. V takih razmerah je domačemu slovstvu silno otežkočen razvoj.

Za šolstvo, kakor rečeno, je prilično dovolj preskrbljeno. V Skadru so šole največ v rokah katoliških redovnikov in redovnic, kamor zahajajo radi tudi otroci muslimanov. V Skadru izhaja vedno po kak albanski tednik, včasih celo dnevnik, ki pa navadno kmalu spet izgine, da napravi prostor drugemu. Tiskarno imajo oo. jezuiti, manjšo tudi frančiškani.

Za povzdigo kulture med Albanci sta mnogo storila msgr. Dochi, opat v Merditiji, in don Andrea Miedia. Oba bogata

in vplivna, posebno med Malisori, sta sklicala l. 1908. kongres v Bitolj, kjer so določili glavne točke za albansko abecedo, ki je sedaj merodajna v albanskih šolah.

Jezik je mešanica sosednih narečij s pretežnim indogermanskim značajem, kajti Albanci so potomci starih Ilirov. Kot otroci proste prirode v svobodnem gorovju, spominjajo v mnogočem na Indijance v pripovedkah. Že ime Škipetar (orlovsko pleme) jih označuje dovoljno v tem pravcu. Baje so Albanci nekdanje živeli ob Rdečem morju. Njihov poglavar, šejku, je zbil — kakor pripoveduje ustno izročilo — nekemu Turčinu oko, za kar bi bil moral plačati visoko odškodnino. Pleme pa se je rajši izselilo. Zato so jih Turki imenovali Arnavte, t. j. ljudi, ki odrekajo.

Skader je bil nekdanje utrjena prestolica ilirskega kralja Gentiusa. L. 168. pr. Kr. so dobili mesto in okoliško pokrajino v roke Rimljani in obvladali pokrajino. Pot, koder hodimo v Malcijo preko Ljumkule, je bila nekdanje rimska cesta Aegnatia. Dolga stoletja so Rimljani, pozneje pa Bizantinci in celo Gotje gospodarili tod, nato so se gospodarji menjavali, dokler ni l. 1346. car Štefan Dušan iz rodu Nemanje zasadi državno zastavo Srbov, Albancev, Bolgarov in Grkov v Skadru. Po letu 1362. so zavladali Turki, a že leta 1386. srečamo tukaj vojvodo Jurija Strašimira, ki je izročil del severne Albanije s Skadrom vred v zastavo Benečanom, vendar pa so Turki še vedno gospodarili nad ostalo pokrajino.

Leta 1423. je pa sultan Murad II. pokoril vso Albanijo, v prvi vrsti zaradi nesloge, ki je vladala med albanskimi plemeni, kakor vlada še dandanes. Izmed albanskih poveljnikov, ki so se mu najdalje upirali, je bil knez Ivan Kastriota iz Kroje. Toda končno je tudi on podlegel premoči in je moral dati sultanu v Carigrad svoje štiri sinove za talce. Tako je prišel na carigrajski dvor tudi najmlajši Kastriota, Jurij, ki se je moral odpovedati katoliški veri in dobil



ime Skenderbeg (— knez Aleksander). Pod tem imenom je postal nesmrten kot junak in osvoboditelj svojega ljudstva. Bil je visoko izobražen pa tudi hraber poveljnik.

V bitki pri Nišu so leta 1443. Srbi popolnoma razbili turško vojsko. V splošni zmešnjavi je Skenderbeg prisilil sultanovega tajnika, da mu je le-ta v sultanovem imenu izstavil listino, naj

vodja svoje dobe na vsem svetu. Ni čuda, da ga je papež Pij II. imenoval za kralja Albanije in za glavnega poveljnika križarske vojske. Do vsvaritve velikega načrta za osvoboditev Svete dežele pod poveljstvom Skenderbega, »Kristusovega vojščaka«, pa ni prišlo, ker je papež Pij II. umrl že l. 1465. Sultan Mohamed II. je končno priznal Skenderbega za vladarja Albanije in sklenil ž njim



Frančiškani zidajo cerkev v Skadru.

turški poveljnik v Kroji izroči to trdnjavo Skenderbegu. Tako je s tristo svojih zvestih rojakov dne 13. novembra 1443. zasedel Krojo in začel boj za neodvisnost Albanije. Vse, ki niso bili kristjani in ki niso hoteli sprejeti krščanstva, je dal usmrtiti kot nezanesljive. Polnih 25 let so divjali boji za nezavisnost, dasi so bile Skenderbegove čete razmeroma le maloštevilne. Zato so pa bile tembolj hrabre. Leta 1449. je pogнал z 10.000 možmi celo 150.000 turških askerov v beg. Bil je največji vojsko-

mir. Leta 1467. je pa Skenderbeg zbolel na mrzlici in umrl v Lješiu 17. januarja tega leta. Pri vesti o njegovi smrti je sultan vzkliknil: »Zdaj je moja Evropa in Azija; gorje krščanstvu, ki je izgubilo svoj meč in ščit!«

Se enajst let so ostali Albanci nezavisni, a prirojena nesložnost jih je čedalje bolj slabila, ker niso imeli nikdar več poveljnika, ki bi jih znal tako voditi kot Skenderbeg. Tako so leta 1479. Turki spet pokorili vso Albanijo in od takrat je do najnovejše dobe ostala v njih

oblasti, kolikor se pač more govoriti o kakšni odvisnosti, kajti popolnoma se drzni gorski Albanci, v prvi vrsti Malisori, niso dali nikdar ukrotiti.

Nehvaležnost sveta pa bržkone nikjer v zgodovini ni tako očitna, kakor v primeru Skenderbega. Prosto ljudstvo ga je popolnoma pozabilo in dandanes se niti ne ve, kje je njegov grob. Trdi se, da so turški vojaki izkopali Skenderbegovo truplo in si razdelili med seboj posamezne koščke kot svete relikvije ter jih kot amanet nosili okrog vratu, kar je baje povečevalo njihovo hrabrost in odvrčalo od njih smrt.

Nasprotno je pa dobro znan Skenderbegov vrstnik, neki Lek\* Dukadžin, dasi o njem ni sledu v zgodovini. Z njegovim imenom označujejo notranjost malisorske severne Albanije (Dukadžinit) in tradicionalno, nepisano, pravno stanje v Albaniji glede nasledstva, krvne osvete, tatvine itd. To pravno stanje, ki se imenuje »kanun Lek Dukadžinit«, je prešlo tako v navado, da je dandanes sploh neiztrebljivo in je proti njemu celo cerkev popolnoma brez moči.

Ob Ismailovem pripovedovanju smo se tako zamislili, da sami nismo vedeli kdaj in kako smo prišli na most pred Ljumkulo.

Solnce je sicer še visoko, vendar pa bi pred mrakom ne mogli priti do prvega vezirovega mosta, kjer je ponoči kaj nevarno hoditi. Ustavili se bomo torej kar v Ljumkuli, malo povečerjali in tukaj prenočili. Ob tej priliki pa bomo še kaj pokramljali s prijaznim Škipetarjem in izvedeli še marsikaj zajemljivega.

Most, ki smo ga pravkar prešli, je sedaj spet popravljen. Tu je bil prej star, kamenit most, ki se je v visokem loku vzpenjal preko močnega vodopada Ljumpsotoka, ki prihaja od vzhoda. Ta most so Srbi ob umiku preko Albanije l. 1915. razstrelili. Ljumpsotok drvi pravokotno v Beli Drim. Okolica s tem vodopadom močno spominja na naš Vintgar. Kraj je

\* Albanci navadno krajšajo krstna imena po svoje. V tem primeru je Lek okrajšava za ime Aleksander.

od vseh strani zaprt s hribi; visoko gozdno drevje naokrog ga dela še bolj strašnega kot je v resnici. V dolinici tik ustja na levem bregu Ljumpsotoka je le nekaj trdno zidanih poslopij, kjer je bila v turških časih zadnja orožniška postaja, zakaj v gorovje med Malisore ni smela nikoli stopiti noga uniformiranega Turka, dasi je prebivalstvo tod okrog povečini muslimanske vere. Vas Ljuma je gori na planoti, mi pa bomo ostali tu v tem, od vsega sveta odrezanem kotičku.

V orožniški »karauli« si izprosimo prenočišča. Radevolje nam ga dovoli poveljnik in takoj posedemo okrog prijetno prasketajočega ognja na ilovnata tla sredi prostorne in trdno zidane hiše. Ob stenah so skromna vojaška ležišča, nad njimi pa strelne luknje, skozi katere prihaja zrak in svetloba, kadar so vrata zaprta, kar se pa redkokdaj zgodi, ker bi dim sicer ne imel dovolj odhoda.

Vojaki nam prineso iz hleva nekaj slame za ležišče. Tako bomo udobno počivali in ob skromni večerji ter na gorkem razdrli lahko še katero na račun Albancev in jih obrali do kosti.

Besedo ima torej spet Ismail.

Vseh Albancev je nekako dva milijona. Vendar so močno raztreseni po vseh sosednih državah, tako da jih stane v Albaniji komaj dobra polovica. Največ izseljencev je na Kosovem, okrog Prizrena, Džakovice in Peći, dalje v Macedoniji in na Grškem. Nekaj jih je celo v Dalmaciji, kjer kraj Arbanasi nosi njih ime. Precejšnje število je naseljenih tudi v Italiji. Vzrok tej razkisanosti je v glavnem krvna osveta, ker se mnogi z begom v tujino odtegnejo maščevanju.

Krvna osveta je ena najstrašnejših in vendar obenem najkoristnejših ustanov v deželi, kjer je vsak sam sodnik nad seboj in svojim bližnjim. Brez te ustanove bi ne bili varni ne ljudje in ne imetje tu, kjer ni ne sodnikov ne orožnikov ne davkarjev ne finančne straže ne redarstva ne zaporov — sploh ničesar, kar bi kolikor toliko omejevalo absolutno svobodo posameznika. Tu je človek res prost v slabem in dobrem

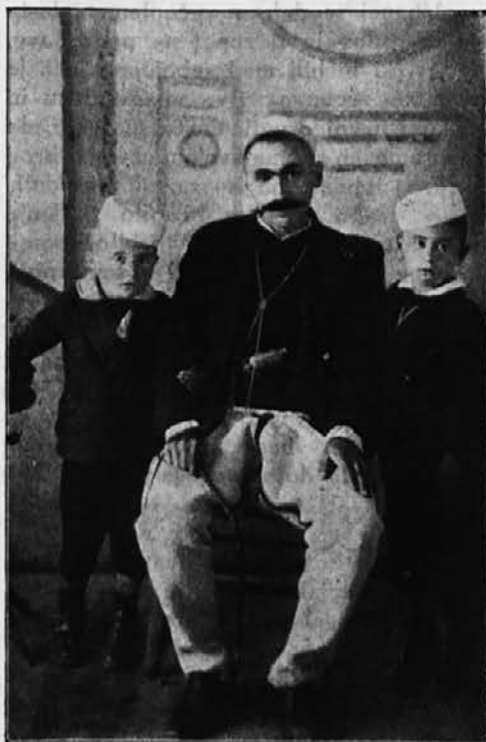
pomenu. Kdo naj torej brzda zla nagljenja ob takih razmerah? Vera? — Gotovo v svojem, duhovnem smislu. Ne more pa biti duhovnik redar in orožnik v svetnih zadevah. Tu sem ne sega njegova oblast. — Albanec od nikoder in od nikogar ne pričakuje ničesar dobrega in je navezan sam nase in na svojo puško. Vse njegovo življenje je navrnjeno edino v premišljevanje na obrambo in maščevanje. Zato Albanec dela samo toliko, da živi, ker ve, da živi samo še danes, to uro, to minuto; zato ne misli na jutri. Življenje mu je brez prave vrednosti in brez globljega smotra. Vendar, če gre za njegov ponos in čast njegove rodbine ali rodu, mu ni nobena žrtev pretežka. Zato je hraber in zvest in dano besedo drži tudi, če bi ga to stalo življenje, ker mu je čast več ko življenje. Zato je tudi hitro užaljen in strašno nagle jeze. Kljub zavesti glede posledic za vso družino je vedno pripravljen ubiti človeka. Toda, če mu to prepoveduje običaj in morala njegovega rodu, bo voljno pretrpel tudi najhujša ponižanja, samo da si ne bi omadeževal svojih rok s krvjo nasprotnika, ki ga ščiti gostoljubje ali »besa«.

Žalostno je to sovraštvo med rodovi, ki se neprestano obnavlja. Že v otroku se vzgaja čut, naj pomni, da je ta in ta rod ubil toliko in toliko ljudi iz njegovega rodu; gleda naj torej, ko doraste, da kot junak pobije čimveč svojih sovražnikov.

Kdor ubije človeka, ki je pod varstvom tretjega, zapade neusmiljeno in neodpustno maščevanju. Za očeta ali za brata se krvna osveta pod izvestnimi pogoji odpusti, nikdar pa tistemu, ki je ubil gosta ali prijatelja. Če se ne ve za morilca, zapade krvni osveti vse pleme na dotičnem ozemlju, ako to pleme samo ne izsledí in ne kaznuje morilca s smrtjo.

To spričuje, kako visok pojem imajo Albanci o gostoljubju. Če stopiš v hišo in prenočiš pri Albancu, brez skrbi lahko položiš svojo listnico na najvidnejše mesto, nikdo se je ne bo dotaknil. Čim pa stopiš v drugo hišo, nisi več njegov gost, in gorje ti, če te najde na samem daleč

proč od tvojega zadnjega gostitelja. Ako bi pa zadnji gostitelj o tem zvedel, bi tvoje življenje neusmiljeno maščeval, ker ga še vedno veže dolžnost gostoljubja. Zato je edino varno potovati v družbi domačina. Potovati se pa more tudi tako, da prvi gostitelj privede tujca do bližnjega prenočišča. Tu ga priporoči novemu gostitelju, ki ga drugi dan zopet odpelja



Premožen Mirdit.

dalje do svojega prijatelja, in tako naprej. Na ta način človek brez posebnih skrbi zase in za svoje imetje križem preroma vso Albanijo, tudi najbolj divje in oddaljene kraje.

Nobeden Arnavt ne sme nikoli nikogar razorožiti; orožje je sveto in nedotakljivo. Postave »kanuna Leka Dukadžinita« so zelo stroge tudi za razne prestopke, kakor tatvina ali poškodovanje tuje lastnine, ali pa pretepanje tujega otroka. V tem slučaju mora storilec plačati več ali manj občutno globo in po-

praviti škodo, kolikor se da. Če tega ne stori zlepa, se mu zapleni vse premoženje, njega pa izžene iz rodu, in če se vrne, ga sme vsak ubiti. Vendar pa se orožje nikdar ne sme nikomur zapleniti. Globe si razdelita bajraktar, poglavar plemena, ter gjobar, mož, ki ga varuje ves rod in ki izterjuje globe ter izvršuje nepisane gorske postave.

Albanci se dele v več plemen, le-ta v več rodov in ti zopet na podrodove. Rodov, ki bi bili med seboj prijatelji, je le malo; večinoma žive v sovraštvu in v vedni krvni osveti. Često se zgodi, da je posamezen rod na svojem ozemlju krog in krog obdan od sovražnih sosednih rodov. Kako težavno bi bilo življenje v takih razmerah, ako bi ne bilo »bese« in njene moči. Zato je med posameznimi rodovi, četudi so si sovražni, dogovorjeno, da ob času žetve in poljskega dela velja »besa«. V tem času ne sme nikdo nikogar ubiti, zlasti pa ne pri poljskem delu. Tudi določena pota so pod varstvom »bese«, toda le od solnčnega vzhoda do solnčnega zahoda. Tako so pod varstvom »bese« tudi nekateri samotni kraji, označeni z velikim križem. Pravitako so zavarovani tudi studenci in vodnjaki v gorovju, ker bi sicer nikdo ne mogel dobiti vode brez nevarnosti za življenje, kajti voda je v gorovju ponekod kaj redka. — Tako si Albanci kljub vsemu vendarle sporazumno olajšujejo težko življenje.

Glavno pleme v severni Albaniji so Mirditi. Po številu jih je kakih 25.000; vsi so katoličani in drugoverca ne morejo trpeti med seboj! Če pa kdo prestopi v drugo vero, ga izženo izmed sebe kot garjevo ovco. Delijo se v pet bajraktov (rodov), in sicer Dibri, Kušneni, Oroši, Spači in Fani in imajo 14 župnij s skromnimi cerkvicami in duhovniki, večinoma frančiškani, svojega rodu, zakaj tujca kratkomalo izženo.

Duhovniku priznavajo, da ne more izvrševati krvne osvete, zato se več domačinov, često do 20 uglednih mož zaveže z »beso«, da jamčijo za duhovnikovo življenje. Podnevi ga sicer varuje

njegova obleka, vendar pa brez puške tudi on nikamor ne gre. Če ga pa zaloti noč na potu, mora od časa do časa glasno klicati v temo svoje ime in svoj vzvišeni poklic, da mu ponevedoma ne prifrči kaka njemu namenjena krogla v glavo.

Kakor že rečeno, se mnogi morilci odtegnejo maščevanju z begom v sosedne države. Tako se izseljujejo kar cele rodbine, ako so soodgovorne za umor, ki ga je izvršil njihov sorodnik. S temi pogostnimi pobegi se množijo seveda albanske naselbine v obmejnih državah. Ne zbeži pa vsak, ki je zapadel osveti, kajti bolj ko samega sebe ljubi pravi Albanc svojo gorato, svobodno domovino. Ta njihova ganljiva domovinska ljubezen in neizrekljivo svobodoljubje je tako veliko, da se mnogi rajši za vse življenje prstovoljno zapro v svoje trdno zidane kule (koče le s strelnimi linami, brez oken, in z vhodom visoko od tal, kamor se more le po lestvi). Vsa zunanja dela opravljajo potem samo ženske, ki so varne pred maščevanjem, zakaj Albancu prepoveduje njegova čast, da bi se prepiral z žensko, nikar še, da bi ji storil kaj žalega. Izvzete so le tiste ženske, imenovane virže (devica), ki so po službi božji pred cerkvijo javno in slovesno izjavile, da se ne bodo nikoli poročile. To stori dekleta največkrat zato, da se izogne neljubemu ji ženinu, ki si ga sama ne sme izbirati, često pa tudi zato, da sme nositi orožje in vršiti krvno osveto v imenu svoje rodbine. Taka virža si ostriže lase kakor moški in nosi tudi vedno samo moška oblačila. S tem si virže pridobijo vse pravice in dolžnosti mož, so spoštovane, a svojega življenja manj varne kot moški, ker so bolj osvetoželjne in prej zapadejo osveti.

V Malciji (v gorovju severne Albanije) umrje v mnogih krajih velika večina ljudi nenaravne smrti. So rodovi, kjer umrje n. pr. letno povprečno 15 mož na leto, a od njih je 12 bilo ustreljenih. Iz tega se vidi, kako strašno pustoši krvna osveta med Albanci. Sreča je samo, da so gorske postave (kanun Dukadžinit) zelo stroge in jih prebivalstvo po

običaju vestno izpolnjuje. Le-te natanko določajo kdaj in kako se sme koga umoriti, pravtako strogo pa tudi zapovedujejo izvršitev krvne osvete, komur je dolžnost, da to stori. Zato je odpuščanje zelo težko doseči in se izvrši s posebnim obredom in z velikim poniževanjem za tistega, ki je zapadel krvni osveti; umor gosta ali pobratima pa se ne sme nikoli odpustiti. Krvna osveta preneha le za čas nevarnosti od zunanjega sovražnika in pa — edino, kar je cerkev mogla doslej doseči — na dan cerkvenega žegnjanja za dotično župnijo; takrat se ne sme izvršiti noben umor. Tudi je križ, kjer tak v gorovju stoji, znamenje, da se na tistem mestu ne sme nikogar umoriti.

Tako je krvna osveta res pravi bič za Malisore, in njej je pripisati tudi glavno krivdo za strašno siromaštvo

prebivalstva. Najboljši pašniki se ne izrabljajo, obdelovanje polja je omejeno le na najbližjo okolico selišč, a na vsako pot je treba spremljevalcev in orožja.

In vendar je krvna osveta, posvečena po sto in stoletnih običajih, tudi še danes edino varnostno sredstvo in edini urejevalec kolikor toliko znosljivega družabnega življenja med temi res pravimi otroki svobodne prirode. Albanci so še daleč od pravnih razmer, kakršne so v navadi po drugod v Evropi.

Dovolj za danes. Naporni dan nas je utrudil in želimo si počitka. Skozi odprta vrata prihaja mraz. Noč je jasna in zvezdnata, in sneg, ki je naletaval med pripovedovanjem, je prenehal. Upajmo, da nam vreme jutri ne bo nagajalo na našem potovanju. Za zdaj pa se zavijmo v vojaške odeje na borni slami in poskusimo zaspati. Lahko noč!

(Dalje prih.)

## Osmrtnice in obletnice.

### Gimnazijski ravnatelj v pokoju Fran Wiesthaler †

(rojen 23. nov. 1849 v Celju, umrl 26. jan. 1927 v Ljubljani).

Ime Wiesthalerjevo bo živelo med Slovenci, dokler se bo kak naš dijak ali učenjak bavil s humanističnimi vedami (s slovstvom, jezikoslovjem, zgodovino), sploh, dokler bo živelo vseučilišče v Ljubljani, zakaj skoraj za vsako stroko, ki se poučuje na univerzi (razen za humanistične vede tudi za jus, medicino...) je koristno oz. potrebno znanje in poznanje latinščine in je koristen ozir. potreben temeljit latinsko-slovenski slovar. In tak temeljit lat.-slov. slovar nam je pokojni ravnatelj spisal. Zbog naše revščine je dolgo iskal založnika; slednjič ga je našel v osebi ljubljanskega vladike dr. A. B. Jegliča. Tako je l. 1923. rokopis šel v tisk; tiskala sta se obenem dva slovarja: veliki, za čisto znanstveno rabo, in nekoliko krajši za šolo. Sredi l. 1925.

je bil veliki dotiskan do besede *facilitas* (1008 str.), šolski pa do *externus* (554 str.). Obojni je dospel približno do tretjine besed: velikega bi bilo, ako bi se bil dotiskal, okoli 3000 strani (dva debela zvezka!), šolskega pa okoli 1500 str. Kako temeljit bi bil, razvidimo iz majhne primere: Bradačev lat.-slovenski šolski slovar — ki mu radi priznavamo uporabnost! — obravnava n. pr. pomene glagola *ago* na eni strani (v dveh stolpcih) male oblike, *W.* pa na šestih (ozir. na 3½) velike oblike (tudi v dveh stolpcih).

Rajnik je slovar sestavljal in pisal več ko 30 let (od l. 1895.). Bil je pa za to delo tudi izvrstno pripravljen, kakor pač noben drugi: najprej je ves Pleteršnikov slov.-nemški slovar obrnil, da je dobil za nemške izraze najboljše slovenske, obenem je pa, kjer mu knjige niso govorile, iskal v raznih slojih in poklicih našega naroda izrazov za lat. pojme. Tako je bil njegov slovar velik

zaklad ne le latinskih, ampak tudi slovenskih, doslej neznanih besed.

Rokopis je W. dovršil ves; v tiskarni pa se je moralo delo zbog finančnih težkoč ustaviti. Kdaj se bo začelo nadaljevati? Bog ve!

Rajnik je od l. 1874. do 1885. deloval kot profesor v Mariboru (1 leto), v Ljubljani (10 let); nato pa kot gymn. ravnatelj v Kranju (3 leta) in v Ljubljani (22 let). Užival je med dijaki največje spoštovanje. Njegova predavanja o slovenskem slovstvu (v višji gimnaziji) so dijaki skrbno pisali in hranili. Rad nas je spodbujal, naj o počitnicah nabiramo narodno blago (pesmi, rekla itd.). Zdaj, po smrti, se sme zvedeti morda tudi to, da je razrednik v dijaških »Vzorih in bojih« — bil rajni Wiesthaler. Tam ga najdete ovekovečenega, če smem tako reči.

Daj Bog naši mladini še kaj takih profesorjev in našemu narodu takih duševnih delavcev! Crassus.

### Ivan Henrik Pestalozzi.



Pestalozzi je največji pedagog novega veka. Njegov pogled je bil uprt v mlade duše, kipeče življenja, hrepeneče po znanju in ljubezni. Njegovo življenje je bilo posvečeno mladini, kako naj ta potem

zboljšanja tedanjih učnih metod dosega lepše in boljše uspehe, kako naj hodi z osvetljenim obrazom v življenje. Pestalozzi je veroval v vrednost trpljenja in žrtve, zato je bil velik učitelj, velik vzgojitelj ne samo za tedanjo, ampak tudi za sedanjo in bodočo dobo. Bil je *πυροφóρος* svetla zvezda — ki je šel pred rodovi in sveti bodočim. Odprl je svojo prebogato dušo, podobno razpenjajočemu se nebu, iz katere se vsi učimo. Trajno bo živel med evropskimi narodi, njegove besede bodo vedno glasno in krepko odmevale.

Pestalozzi je sredi dela in premišljevanja živel kot bajni bog, kresal iskre iz kamena, opazoval steze, ki se križajo v človeški duši in se dvigale v višine.

Tajnost njegovega življenja in dela, ki je bilo usmerjeno na prenovitev človeštva, je bila globoka vera, vseobsegajoča ljubezen, plemenito samopremačevanje, žrtvovanje za obči blagor — skratka bil je mož dela in vere.

Ker so bile 17. febr. 1827 oči vseh narodov Evrope uprte v tega velikega reformatorja na vzgojnem in učnem polju, dalje, ker stojimo tudi mi pod vplivom njegovih idej, je naša sveta dolžnost, da se ga ob stoletnici njegove smrti hvaležno spominjamo.

Rodil se je 12. jan. 1746 v Zürichu v Svici. Oče je bil zdravnik, ki pa je že v 33. letu umrl. Zapustil je ženo in tri otroke, ki so živeli v zelo skromnih razmerah. Mati, preprosta, tiha, skromna in pobožna žena, je prevzela po moževi smrti težko nalogo. Njena nežna vzgoja se kmalu pokaže v Ivanovi preveč čustveni naravi smelih želja in načrtov. Njegova duša je bila podobna morju kipečih in padajočih valov.

Ko dovrši Ivan srednjo šolo v zavodu Collegium humanitatis, se posveti pravnemu studiju, toda kmalu zapazi, da je ta presuhoparen za njegovo dušo. Zatekel se je k poljedelstvu, kjer pa tudi ni uspeval. Bil je prevelik ljubitelj knjig in je že čutil v sebi božji poklic bodočega učitelja in vzgojitelja.

Ustanovil je v Neuhofo (sedaj Pestalozzihof) pri Birru v Aargau šolo za osirotele otroke. Toda ker ni dobil od nikoder podpore, ampak so mu povsod nasprotovali, je moral šolo zapreti.

Brez vsakih sredstev se je poprijel pisateljjevanja. Leta 1781. je izdal knjigo »Lienhard und Gertrud« za široke sloje naroda, ki mu je po vsej Evropi pridobila največji ugled in sloves. To delo je prevedeno v vse evropske jezike in tvori še dandanes osnovo moderni vzgoji.

Poleg tega je priobčil še celo vrsto spisov vzgojne in učne vsebine. Toda njegovo srce ga je gnalo k otrokom, revežem in zapuščenim. Ta želja se mu je izpolnila v 52. letu starosti, ko je postal ravnatelj sirotišnice v Stanzu, v kantonu Unterwaldenu. Tu je zbral okrog sto otrok, s katerimi se je igral, molil, jedel pri isti mizi, bdel ob bolniški postelji — in glej! mir in sreča je razprostrla svoja krila nad njegovo plemenito dušo.

Užival pa te sreče ni dolgo. Zapustiti je moral ta kraj. Čez dve leti je otvoril v Burgdorfu, v kantonu Bern šolo in seminar. Tu je nastopil prvi kot učitelj nazornega pouka, kateri mu je prinesel največji svetovni ugled. V njegovo šolo so začeli zahajati sinovi vseh dežel, ugledni in visoki uradniki so romali v Burgdorf, da bi prisostvovali njegovemu pouku, tuje države so pošiljale učitelje, da bi se usposobili v njegovi metodi. Rusija, Nemčija, Italija Španija odvarjajo šole po Pestalozzijevem načrtu.

L. 1804. je zapustil Burgdorf in se podal v Iferten ob neuenburškem jezeru, kjer je otvoril internat za dečke in deklice. Ta internat je bil vzgajališče, učilišče in učiteljsko semenišče. Obiskovali so ga otroci najbolj odličnih rodbin in sicer vseh držav. Zaslovel je kot mednarodni zavod. Delovanje na tem zavodu tvori vrhunec njegovega življenja in delovanja.

L. 1825. je zavod zaprl, ker so mu jele pešati moči in ker je iz učiteljskega zbora zginila disciplina. Izmučen in potrft se je vrnil 80 let star v Neuhof, kjer je 17. II. 1827 umrl.

Pestalozzi je dovršil delo, ki ga je preživelo, posrečilo se mu je dokazati, da more samo vseobsegajoča ljubezen združiti vse človeške sile v dobrobit so-ljudi, ljubezen, ki kot božja moč in sila tajno vodi človeka k človeku.

Ivan Polzelnik.

### **Tomaž Alva Edison.**



Mislím, da ni med vami nobenega, ki ne bi poznal gramofona, fonografa, kinematografa in električne žarnice. Vse to in še mnogo drugega je izumil T. A. Edison. Mož je prijavil samo v Ameriki 1500 patentov: samo reči, ki jih je izumil sam. Razen tega je izpopolnil telegraf in telefon. Ta izredni učenjak, ki je s svojimi iznajdbami osvojil svet, je praznoval 11. februarja 1927. leta osemdesetletnico svojega rojstva, in tako menim, da ne bo napak, ako spregovori o njem tudi »Mentor« nekaj besed.

T. A. Edison je doma v Zedinjenih državah Severne Amerike. Rodil se je 11. februarja 1847. leta v državi Ohio in sicer v vasi Milanu blizu jezera Erie. Njegov oče Samuel Edison je prišel iz Kanade, od koder so ga bili kot revolucionarja pregnali Angleži, potem ko so mu vzeli vse nepremično premoženje.

Naselil se je v Milanu in si sezidal tu pritlično hišico, okoli nje pa napravil ličen vrt. V tej hišici se je rodil naš Tomaž.

Komaj je dorastel v dečka, si je že moral služiti kruh s tem, da je prodajal časopise na železnici. S čepico na glavi in z volneno ogrinjačo okoli vratu je hodil od voza do voza in klical imena časopisov ter zbijal pri tem, vesel in mlad kakor je bil, raznovrstne šale. Toda komaj je dosegel 15 let svoje starosti, je pričel izdajati lasten časopis, tednik »Weekly Herald« (Tedenski glasnik). Bil mu je založnik, tiskar in prodajalec obenem. Kmalu nato najdemo mladega Edisona v mestu Mount-Clemens. Napravil si je dvoje brzojavnih postaj v razdalji nekaj sto metrov. Tu se je uril v brzojavljenju in izpopolnjeval svoje znanje bolj in bolj. Dosegel je take uspehe, da so ga že kot 16 letnega mladeniča sprejeli v državno službo za telegrafista. Dobival je 25 dolarjev mesečne plače. Ko je izbruhnila med Jugom in Severom državljanska vojna (1861—1865), so pridelili Edisona vojnemu ministrstvu kot telegrafista. Bil je pa več ko navaden brzojavec, kajti pri svojem poslu je vedno izpopolnjeval tudi aparate, tako da so hibe v brzojavljenju izginjale bolj in bolj.

Na knjige je bil ves neumen in zanje ter za razne aparate se mu ni zdelo nikoli škoda denarja. Čital je zelo dosti, predvsem spise, ki so obravnavali razne poizkuse in iznajdbe. Nekoč je zasledil v bostonski knjižnici Faradayeve spise, kjer je razpravljal pisatelj o raznih poizkusih. Edison si je knjige izposodil in jih bral in bral vso noč; na spanje in jed je popolnoma pozabil.

Leta 1868. je prijavil svoj prvi patent: električni stroj za štetje glasov pri glasovanjih. Priznali so mu, da je izum prvovrsten, toda kupiti ga niso hoteli, ker je bil aparat narejen tako bistroumno, da bi bila vsaka — sleparija pri štetju glasov izključena. In tega so se gospodje zbal ter so aparat odklonili.

Sedaj je začel spet z izpopolnitvami brzojavnega aparata. Poskusi so se mu

popolnoma posrečili. Prodal je svoj izum tvrdki Gold in Stock za 40.000 dolarjev. Tako je naenkrat obogatel. Denarja pa ni zapravil v zabavah, marveč si je postavil ž njim v Newarku (v državi New Jersey) lastno delavnico in poskuševalnico, ki jo je imenoval po sebi (»Edison«). Ni poznal določenega delovnega časa, ampak je delavce plačeval po kosu, in tako je bilo njegovo podjetje aktivno. Knjigovodstva v navadnem trgovskem smislu ni vodil, bil je mnenja, da zadostujejo zato razni znaki na steni. Pač pa je imel v svoji delavnici cele skladovnice knjig in kemikalij. Leta 1874. je izumil kvadrupleks: svojevrsten aparat, potem katerega se morejo pošiljati po eni brzojavni žici štiri brzojavke istočasno. To svojo iznajdbo je prodal za 30.000 dolarjev.

Nato se je vrstil izum za izumom, eden bolj važen ko drugi: fonograf, telefon, gramofon, kino i. t. d. Izmed vseh je pa za človeštvo morda najvažnejša njegova električna žarnica. Že pred Edisonom in istočasno ž njim so poskušali razni učenjaki, da bi izrabili električno silo tudi za razsvetljavo v sobah, toda šele temu izrednemu možu se je posrečilo, da je izumil žarnico, ki je bila uporabljiva tudi za stanovanja in tako po ceni, da si jo je mogel vsakdo nabaviti. Bistvo tega njegovega izuma pa tiči v tem, da je notranjščina električne žarnice domalega brez zraka in da žari v njej zoglenela nit.

Prišla je svetovna vojna. Amerika je vedela, kaj ima v Edisonu, zato so ga poklicali v vojno ministrstvo, kjer je s prijateljem Fordom vodil tehnično vojno. Šel je, kakor je rekel sam, dasiravno je imel doma obilo dela. Pečal se je predvsem s kemijo in izdeloval razne kemikalije, ki jih je Amerika dobivala prej iz Nemčije.

Ob njegovi osemdesetletnici ga slavi ves svet. In po pravici. S svojimi izumi ni koristil samo Amerikancem, ampak vsemu človeštvu. In v tem je njegova največja zasluga.

Fr. Uršič.



Iv. Pregelj:

## «*Scabiosa Trenta*».

Kozerija.

Nisem planinsko vešč. Zato mi je bilo Kučejevo<sup>1</sup> ime še včeraj prazen zvok. Zdaj, ko sem prebral njegovo knjigo, sem imena in moža vesel. Kakor sem bil do včeraj vesel naših imen in mož: Balanta Vodnika, Balanta Staniča, Janeza Mencingerja, Franceta Finžgarja in tiho zasanjane pesniške duše onega mladih Skalcev, ki se še ni — rodil. Pa kramljajmo o Kučyju! Kozerija je namreč po slovensko — kramljanje.

\*

Čudno čudo! Najtišje, najgloblje raštoče lepote naših zemelj nam morajo odpirati — tujci. Nemci gore, Italija morje! Baumbach je oplodil Funtka in Aškerca in še Finžgarja. Kučy je preglašil toplo klimatičnost Mencingerjeve Hoje. Večkrat se zato vprašam: ali premalo ljubimo, ali premalo vidimo, ali pa morda povedati ne vemo? To zadnje, se mi zdi, bo res. Podobni smo Kučyjevim vodnikom iz Kranjske gore: sanjamo lepote, a nimamo glasu. Ne! To o vodnikih je posnel Kučy morda lagodno po kakem alpskem romanu. Zadel je pa le naš značaj: Glas imamo in čist. Saj je bogat in poln, da je v osem zlatih verzov vso bogastvo »blejskega raja podobe« zajel. Le jeke mu ni! V slovenskih, tesnih mejah, kakor v ječi, ki jeke ne dado...

\*

Ali pa bi jo dale? Ali znamo peti? Po človeško povem, po slovensko in bridko, kar je res. V bohotnem besedju praznega rodoljubstva smo se izvriskali, da nam je grlo za pesem ohripelo. Ne jeke nimamo ne pesmi! Zato ker v svoji lastni zemlji nismo več, zato ker nič ne ljubimo! Beseda je to, slovenska, bridka in — žal, da resnična!

\*

Postavil bom trditev, da je vriskanje sport neukih in zdolgočase-

<sup>1</sup> Dr. Julius Kučy, Aus dem Leben eines Bergsteigers, München, 1925.

nih planinskih črednikov. Raztegnil bom s stavkom, da so nam naše planine pretežno le — sport. Zdaj pa zaključim: V kraljestvo lepega ne vodi sam sport. Ne vriskajmo, ne utaplajmo se v sportizmu! Ljubimo rajši, da bomo mogli peti. O Kučyju pa vedi, da vsaj načelno noče biti glasnik sporta. Zdi se mi, da je vendar. Zakaj? Mimo telesnih zemeljskih višin do višjih v carstvu duhov vsaj z očitno izpovedjo ne ve. In hoc uno non eum laudo — v tem enem ga ne hvalim, ker ne vem, če ni boječe sramežljiv. Jaz vsaj zase povem, da nisem bil deset let pri nobeni maši tako lepo zbran, kakor v kapelici na — Kredarici. Se eno o sebi! Nisem planinski in nisem črednik. Ne vriskam! Pojdi, mladi prijatelj in — molči takisto! Tudi Kučy je ljubil sveto tišino višav...

\*

Kučyjevo knjigo beri! Beri jo zlasti, kjer govori z veliko hvaležnostjo o naših planinah. Oživil jih je s svojim izrazom in srcem. Oživil še bolj z obrazi naših ljudi, svojih kranjskih in trentarskih vodnikov, kakor je bil nesrečni Tožbar, o katerem nam je pred tridesetimi leti, in se še danes živo spominjam, prvi bajal profesor Andrej Kragelj, ki je Homerja na pamet znal in bridkega Levstika v bogove veličal; kakor je bil Komac, ki boš našel njegov obraz v knjigi, kakor je bil še ta in ta človek naše zemlje, zemlje, ki umira in umreti ne sme. Beri Kučyja kot mlad skalec in planinec! Beri o Kučyjevi materi, kako ji je tudi en meč zaradi sina srce prebodel, beri o vodnikih, ki so visoko v steni v smrtni grozi na Wischbergu preprosto molili angelsko češččenje, ko je zazvonilo z Višarij, beri o preprosti vernosti divjega lovca, kako se je križal v treskajočih strelah, beri, kakor iz zgodbe o angelu varuhu, kako čudno »slučajno«

je ušel Kugy smrti pod plazom v zahodnih ledenikih, beri to in ono modro besedo, kaj je gora, stena in led, beri modrost starega prijatelja, ki je zlasti mladini popisal svoja visoka pota! Slovenci imamo lepe planince. Take knjige o planinah še ne! Zato, vzemi in beri!

\*

Beri zlasti poglavje pod lepim, skrivnostnim imenom »Scabiosa Trenta«! Kugy je zašel v julijske hribe tudi zato, ker je po naročilu prof. Tommasinija iskal Hacquetove utopistične cvetke. Ni je našel. Zato, ker je ni! Kakor ni

pravljiskih triglavskih rož, poganjajočih iz Zlatorogove krvi. Našel pa je več. Brezbrežno bogastvo, zemeljske lepote, ki se mu zdaj na srečno starost alega kot rodna usednina in ji je ime: modrost, dobrot... .

Doslej si bral starega Tavčarja mla-do lepoto z Blegaša v »Jesenskem cvetju«. Doslej si bral starega Mencingerja idilsko baje o »Hoji na Triglav«. Tudi Kugyjevi knjigi, ki je nemška, je lastna modrost, dobrot!

Scabiosa Trenta! »Mimo časa in kraja te pozdravljam, moj ljubi mogoti cvet, Scabiosa Trenta!«

*Videl sem v norišnici človeka, ki mu je bila prešla vsaka želja do jedi. Ponujali so mu najbolj okusna in dišeča jedila; ni se jih dotaknil in ne pomislil, da gre gotovi smrti nasproti. Strežniki so ga morali hraniti s silo, pri čemer so bili v vedni nevarnosti, da jih bodo dobili po nosu. — Ako čujem o kakšnem Jugoslovancu, ki ne hrepeni po Velikem Balkanu, z mejami ob treh morjih, o Jugoslovancu, ki ni pripravljen na žrtve, o Jugoslovancu, ki ga ta ideal niti ne zanima, potem se nehote domislim onega blazneža, ki so ga morali hraniti s silo.*

Bolgarski pesnik Kiril Hristov.

E. Rakovec, župnik:

## Astronomske naloge.

### 2. Kdaj vzhaja in zahaja sonce v naših slovenskih krajih?

To vprašanje zanima pač vsakega človeka, ker po solnčnem vzhodu in zahodu uravnavamo naše dnevno delo. Koledarji pa imajo navadno napačne podatke predvsem zato, ker so narejeni po tujih vzorcih, ki ne upoštevajo naše zemljepisne širine.

Za ta račun velja astronomski obrazec:

$$\sin d = \operatorname{tg} \varphi \cdot \operatorname{tg} \delta.$$

Tukaj pomeni  $\varphi$  zemljepisno širino (pri nas  $46^{\circ}$ );  $\delta$  je deklinacija solнца za dotični dan;  $d$  pa pomeni tako zvano vzhajalno diferenco, to je, za koliko časa pred ali po 6. uri sonce vzhaja ali zahaja. Ako si  $d$  izračunal iz gornjega obrazca, deli še s 15, da dobiš ure namesto stopinj; nato pa prištej ali odštej od 6. ure, kakršen je pač letni čas: poleti odštej, ker takrat sonce vz-

haja pred 6. uro, pozimi pa prištej, ker vzhaja po 6. uri; zvečer je pa narobe. Nazadnje prištej še enačbo časa, tako dobiš natančno na minute čas solnčnega vzhoda in zahoda za naše kraje.

Zgled. Kdaj vzhaja sonce pri nas dne 1. maja?

$$\sin d = \operatorname{tg} \varphi \cdot \operatorname{tg} \delta.$$

Dne 1. V. je  $\delta = +15^{\circ}$  (znano iz tabele v 1. nalogi).

$$\log \operatorname{tg} \varphi = 0.01516$$

$$\log \operatorname{tg} \delta = 9.42805 - 10$$

$$\log \sin d = 9.44321 - 10.$$

$$\text{Torej } d = 16^{\circ} 6' 30''.$$

Deljeno s 15 dá  $d = 1^{\text{h}} 4^{\text{m}} 26^{\text{s}}$ , toliko časa pred 6. uro sonce vzhaja in prav toliko po 6. uri zahaja; to je: ob  $4^{\text{h}} 56^{\text{m}}$  zjutraj in ob  $7^{\text{h}} 4^{\text{m}}$  zvečer. Ako upoštevaš še enačbo časa, ki je za 1. V.: — 3 minute, dobiš za vzhod solнца  $4^{\text{h}}$  in  $53^{\text{m}}$ , za zaton pa  $7^{\text{h}}$  in  $1^{\text{m}}$ .

# DELO NAJMLAJŠIH

## Moja dnevna vožnja v šolo.

T. A., Log., 5. razr. real. gimn.

Mrzlo zimsko jutro je. Zvon vaše cerkvice vabi k jutranjicam. Knjige stisnem pod pazduho in se napotim proti postaji. Se mi zvenijo v ušesih materine besede: »V cerkev vstopi, če greš mimo nje in moli kaj!«

Mraz pritiska. Pospešim korake. Obrisi vaških hiš izginjajo in drevesa tonejo v jutranjo meglo. Zmrzli sneg škriplje pod dobro obnošenimi čevlji. Kmalu sem na postaji, kjer me sprejmejo tovariši z glasnim vriščem. »Kako si naredil nalogo?« »Težka je bila,« jim pravim. Stisnemo se v kot čakalnice, odpremo zvezke in primerjamo naloge. Hropenje vlaka zađuši naš razgovor. Vsi hitimo v voz in si izberemo prostore. Sedem k oknu. Vlak oddrda. »Zbogom preljuba vasica, ves dan se ne bova videla,« si mislim in že vidim, kako bežijo mimo okna temne sence dreves in skal. Rdeče iskre švigajo kakor dolge vešice in se zaletavajo v steklo. Človeku se dozdeva, da vse beži. V oknu se zasvetlika večkrat bela čuvajnica, pokrita s snegom. Vlak drvi vedno dalje in dalje ter moti jutranjo tišino. Pogled na pokrajino je diven. Snežna odeja pokriva naravo tja do obzorja. Po polju se vije reka, katero pokriva visoko bičevje. Le tu pa tam se pokaže in zabliska v ju-

tranjo modrino. Lahna, skoraj prozorna megla ne more zakriti daljnih vrhov. Vlak postoji. Prva postaja. Ljudje napolnijo vozove. V našega stopita dva delavca. Stisnemo se bolj skupaj in vlak odpelje.

Naša sopotnika si zapalita pipice in eden nas ogovori: »Ali vas toliko študira v Ljubljani?« pravi in nas vse po vrsti lokavo pogleda.

»Za Slovence še vedno premalo očka,« odvrne eden izmed sošolcev.

»Preveč vas je, preveč. Le kdo bo delal?«

»Kdor bo hotel!«

»Jezik imaš pa oster! No, saj študentje ste vsi taki,« odvrne delavec in se okrene k svojemu sosedu.

Vsak dan isti pogovori. Čestokrat tudi kaka psovka. Potrpeti je treba.

Vlak drvi dalje. Vedno nove postaje. Slednič nas zdrami sprevednikov klic: »Ljubljana!« Kakor čebele iz panja se usujemo dijaki iz voza in drvimo k izhodu. Vrtar z zabuhlimi lici in nabrekli ustni komaj čaka, da bi katerega izmed nas pograbil za lase, če bi mu ne pokazal legitimacije. Njegove oči švigajo izpod nizkega čela, kakor bliski po naših glavah. S postaje hitim v šolo. Gredočemu po ulicah mi še vedno brni v ušesih ropotanje vlaka.

## Ob tisočstoletnici rojstva sv. Cirila.

(Govoril šestošolec II. realne gimnazije v Ljubljani Viktor Kurent.)

Leto, v katerem živimo, je znamenito za vse Slovane. Letos mine namreč enajststo let, odkar je rodila grška mati

največjega moža svoje dobe, apostola, kulturnega prosvetitelja in nar. probuditelja Slovanov Konstantina — Cirila.

Sv. Ciril je v resnici velik, velik v svoji dobi, ki ga — žal — ni doumela, velik pa tudi sedaj in vekomaj. Ko pa se spominjamo sv. Cirila, je primerno, da se spomnimo tudi njegovega brata sv. Metoda, kakor se vedno obenem spominjamo apostolskih prvakov svetega Petra in Pavla.

Primerno je pač in naša sveta dolžnost, da častimo sv. brata, ker sta nam prinesla ne le luč prave vere kakor razni veliki možje drugim velikim evropskim narodom, n. pr. sveti Patricij Irce, sv. Bonifacij Nemcem itd., ampak tudi luč prave kulture, in nam razvila književnost do viška, ki še danes vzbuja našo občudovanje.

Če razmišljamo zgodovino kraljestva božjega na zemlji, bomo videli, da izbere božja previdnost ob važnih dobah in v težkih časih izredne osebnosti, ki na čudovit način izvršujejo dane naloge. K tem občudovanja vrednim osebnostim, občudovanja vrednim za vse čase, prištevamo po pravici tudi apostola Slovanov — sv. Cirila in Metoda. Kolikor bolj premišljujemo njuno delo, toliko bolj globoko klanjamo polni spoštovanja in hvaležnosti svojo glavo pred njunim genijem, ki je po svoji previdnosti, globokosti, smotrnosti in po svojih sredstvih prehitel več stoletij. Katero ljudstvo se more ponašati s takimi možmi?

V njunem življenju in delovanju imajo vladarji in voditelji slovanskih narodov izborne svetovalce, učenjaki in izobraženci sijajne zglede vseobsežne učenosti in plodovitosti, narodni delavci in dušni pastirji zgled neumorne delavnosti, vzor apostolov in zagovornikov ljudskih in narodnih pravic, dijak čudovit vzor železne pridnosti, vztrajnosti, modrosti in učenosti ter angelske kreposti, vsi pa zgled svetosti in plameneče gorečnosti za čast božjo.

Nimam namena podrobno popisovati delovanja sv. bratov. Samo na nekatere najvažnejše točke bi rad opozoril.

Svoje misijonsko poslanstvo sta nastopila v drugi polovici devetega sto-

letja (l. 863.). Omejila se nista samo na Moravane in Panonske Slovence, ampak sta posredno ali neposredno vplivala na življenje vseh Slovanov. Zato sv. brata po pravici zaslužita ime slovanskih apostolov in blagovestnikov in kot taka ju priznavajo vsi vzhodni in zahodni Slovani. Velikanskega kulturnega pomena za ves slovanski svet je iznajdba slovanskih črk po sv. Cirilu, ki je s svojim bratom Metodom prevedel glavne dele sv. pisma na slovenski jezik kakor tudi najpotrebnejše liturgične molitve ter tako postal ustanovitelj slovanske književnosti, slovanskega bogoslužja in slovanske kulture.

S tem, da sta sv. brata ustvarila slovansko liturgijo in cerkveno organizacijo, sta delala v duhu krščanskega univerzalizma, v duhu vseobsegajoče vesoljnosti. V nasprotju z omejenostjo tedanje dobe, v nasprotju z bizantinskim partikularizmom in cesaropapizmom ter proti germanskemu šovinizmu sta slovanska apostola posebno globoko in živo umevala nadnarodni in vesoljni značaj Kristusove vere in Cerkve ter Njegove ljubezni, ki je enako namenjena vsem narodom in vsem stanovom. Narodno slovansko bogoslužje naj bi tudi preprostem ljudstvu odpiralo vse studence krščanske vere; krščanstvo naj bi bilo enako dostopno vsem, preprostim kakor aristokratom, ki so se mogli učiti latinskega ali grškega jezika. Isto teženje se javlja v Cirilovem in Metodovem slogu, ki ni suha učenost, ampak vzhodni svetopisemski slog, ki tako ljubi prilike in nazorne primere iz narave. Kakor vzhodnim menihom in cerkvenim očetom, tako je bilo tudi velikima bratoma sv. pismo glavni predmet premišljevanja; sveto pismo je vplivalo na njuno mišljenje, na njuno izražanje. Ta slog je odsev jasne narave, katero sta opazovala sveta brata ob Marmarskem morju, v olimpski samoti in na misijonskih potovanjih; to je odmev žive resnice, živih razgovorov s Saraceni, Židi, Kazari in Benečani.

Pri svojem bogoslovnem pouku, v izvorni misijonski metodi, v slovanskem

bogoslužju in cerkveni organizaciji sta spretno uporabljala in krepko naglašala one krščanske ideje, ki bi mogle ohraniti in utrditi krščansko edinstvo.

Dosti dolgo je ležalo medsebojno nepoznanje nad mnogimi slovanskimi narodi, dolgo je bila njihova kultura od drugih narodov neupoštevana, dolgo je bila krotkost Slovanov zlorabljana, dražena in s silo tlačena. Toda, če kateri, nas gotovo sedanjí čas kot učence istega Kristusa sili h kulturnemu in političnemu življenju, k medsebojnemu spoznavanju, da bomo svojo dediščino ohranili in dvignili ter pridobili sadovom svojega dela pri drugih narodih veljavo. Sedaj je čas, da izpolnimo Cirilovo oporoko, s katero je veliki apostol v obliki molitve na smrtni postelji budril potrte učence ter rotíl skoraj obupanega brata Metoda pri zveličanju njegove duše, naj ne zapusti Slovanov.

Če danes pregledamo in premišljujemo stremjenja slovanskih bogoslovcev, učenjakov in vseh odličnih delavcev na podedovanih tleh očetov, n. pr. ruskega misleca, pesnika in preroka Vladimira Solovjeva, našega učenjaka Grivca, češkega teologa Spáčila, francoskega škofa Michela d'Herbignyja, potem našega velikega škofa in svetnika Slomška, slovaškega škofa in svetnika Stojana, hrvaškega vladike Strossmayerja, kardinala Merciera, Rampolle, Bessariona in nešteto drugih, tedaj opazimo v njihovem

delu obrisu plemenitega stremjenja in plemenitih idej apostolov sv. Cirila in Metoda. Kar so ti v pretekli dobi zasledovali in kar še danes mnogi izmed njih zasledujejo in izvršujejo, in kar je neprecenljivega pomena za ves slovanski svet in naš slovanski narod, to sta praktično izvrševala že sv. solunska brata na slovanski zemlji Velike Moravske in v obmejnih slovanskih pokrajinah, da bi namreč bili vsi Slovani močni, neodvisni, v Kristovi veri edini, v kulturi samorasli in da bi tvorili tako most med Zapadom in Vzhodom.

Učimo se od svetih bratov in sledimo jima! Sedaj je čas! Ruska gruda je zorana in namočena z mučeniško krvjo preprostega mužíka kakor pravoslavnih svečnikov, ruska duša je pripravljena. — Učimo slovanski rod in naš slovanski narod spoznavati in spoštovati sveta solunska brata, ju častiti in ljubiti tako, kakor gre njima, ki sta slovanski rod poznala in ljubila kakor nihče drugi pod solncem! Slavimo ju z iskreno željo, naj bi se vsi narodi, ki jih druží sveti spomin slovanskih apostolov, kmalu zedinili v veri in ljubezni sv. Cirila in Metoda!

\*

Viri: Bogoslovni Vestnik VI (1926), zv. I./II. Adolf Jašek, Was ist die cyrillo-methodeische Idee? Velehrad 1911, 5 sss. — Dr. Fr. Grivec, Slovanska apostola sv. Ciril in Metod. Ljubljana 1927. — Kraljestvo božje 1925 in 1926.

*Ubogi človek! Ko meni, da napreduje, v resnici le pada vedno znova in znova. Ne more drugače. Bojuje se v divjem viharju življenja in stremi naprej; pada in se pogreza globoko — in vedno znova mora s solzami v očeh in s kesom v duši vstajati in se s krvavečim srcem boriti dalje. Da je njegov boj zvest in neomahljiv: to je vprašanje vseh vprašanj.*

(Tomaž Carlyle v knjigi «Delati in ne obupati!»)

## NAŠI POMENKI

Danes ste prejeli, kakor vidite, spet dvojno številko. Tako dohitevamo, kar smo zamudili v začetku leta. Do junija, ko izide zadnja številka, bo predvideni obseg lista popoln. — Čujemo, da list zelo ugaja, naročniki ga hvalijo in vedno težko pričakujejo nove številke. Potemtakem bi smel biti urednik zadovoljen, ne pa tako upravnik, ki se pritožuje, da mnogo naročnikov še ni poravnalo naročnine. Take zamudnike torej vljudno prosimo, naj takoj storijo svojo dolžnost in naj nakažejo po položnici tisti malenkostni znesek, da se mož ne bo brez potrebe jezil in živel v skrbeh, kako bi se odkrižal tiskarne, ki neusmiljeno zahteva plačilo. V ostalem pa prosita urednik in upravnik vse naročnike in prijatelje: Agitirajte za list, govorite o njem v družbi, povejte znancem, kako je prikladen za vsakega, za dijaka ali dijakinjo katerekoli šole pa naravnost neobhodno potreben. Tako boste list podprli in pripomogli, da bo mogel neovirano vršiti svojo vzvišeno nalogo.

Kako plačaš »Mentorja«, če nimaš čekovne položnice? Založil si jo kam ali izgubil ali ti je pa uprava po pomoti morda niti poslala ni. Z naročnino si pa še na dolgu in bi jo rad poravnal. Kaj storiti? Pojdi in kupi na pošti prazno čekovno položnico; dobiš jo za 25 par. Izpolni jo kakor navadno položnico, pazi pa, da boš v vse tri razdelke vpisal številko 14.676, to je namreč »Mentorjeva« številka pri poštni hranilnici v Ljubljani. Najdeš jo za vsak slučaj na zadnji strani »Mentorjevega« ovoja spodaj. Ako si pa v čem še nisi na jasnem, vprašaj na pošti, gotovo ti bodo radi povedali, kako moraš kupljeno položnico izpolniti, da bo prav; povedati jim moraš samo navedeno številko in ime lista. (Seveda moreš poslati denar tudi po poštni nakaznici, toda s tem si napravljajš nepotrebne stroške, ker je ta način pošiljanja denarja mnogo dražji.)

Kako merimo inteligenco? V Ameriki so iznašli način, kako se meri inteligenca. To se vrši s takozvanim test-om (poskusom). Pri reševanju gotovih nalog se zabeležijo napake, ki jih kdo napravi, in brzina, s katero reši posamezne naloge. Na ta način lahko tudi vsakdo sam izmeri svojo inteligenco.

Izumitelj je profesor Me Keen Catell v New-Yorku, ki ima v svojem zavodu veliko množico slik, primerov, nalog, s pomočjo katerih meri inteligenco posameznika.

Njegov najnovejši izum je samopreskuševanje.

V rubriki »Malo za šalo, malo za res« prinašamo 5 nalog z željo, da bi jih dijaki rešili in nam sporočili rezultat ter čas, ki so ga potrebovali, da so naloge rešili.

Rokopisi morajo biti pisani s črnilom, razločno in samo na eni strani pole. Dobro je tudi, če se pušča širok, prazen rob. Te brezpogojne zahteve vseh urednikov in tiskarjev se le redkokdaj držijo dijaki, ki nam pošiljajo svoje prvence in vezani ali nevezani besedi v oceno ali objavo. In tako se utegne zgoditi, da doneska ne bomo objavili, četudi bi vsebinsko bil za list morda primeren. Zato: piši razločno, piši s črnilom, piši samo na eno stran in tudi sicer ne hrani preveč s papirjem!

Gdč. Vikica v Škofji Loki. Vaša govorniška vaja »Bodi zdrava domovinal« je samo govorniška vaja. Napisana se ne bere lepo. Vse preveč je visokih fraz in besedi, ki so jih rabili že tolikrat, da so mi kakor plesniv kruh. Čutite, to vidim in verujem! Toda Vaše besede izzvene tako pretirano čustvujejo, da sem nehote podvomil: Ali res misli tako hudo? Bodite v svojem izražanju preprostejša in neposrednejša in vesel Vas bom! V ostalem bom napravil, kakor ste prosili.

Željko. Priznam, da veje iz spisov nekaj toplega, nekaj, kar kaže, da ste res čutili, kar ste pisali. Vendar je eno kakor drugo vsebinsko zelo navno, raztrgano, neenotno, jezikovno pa skrajno slabotno, tako da ne morem priobčiti. Morda kaj drugega.

Tugomer. Lepo si zrisal svojo pesem na papir. Toda sam veš, da to še ni vse. Nič mi ne zameri, če Ti je nisem sprejel. Mlad si še, piši, boš pozneje tudi sam uvidel, da sem imel prav. Rime imaš stare, obrabljene, z jezikom se tudi boriš. Tvoje doživetje je pa umetno. Trudi se, da boš našel iz sebe v sebe! Na svidenje.

Dorošenko. Kakor si bral, sta dve Tvoji pesmi izšle. Druge niso, da bi jih mogel objaviti. Ne samo, da so vsebinsko brez ognja in moči, prim. »Ne obupaj!«, tudi oblikovno so slabotne. Sujeti, ki jih rabiš, so že zgledani do presedanja, primere neokusne, ponavljanje besedi in nečiste rime. Da imaš mestoma zelo čuden besedni red ni treba posebej poudarjati. Vse te slabosti imaš, recimo, v teh štirih vrsticah:

»Krvave so kaplje kapljale,  
med lilije bele kapljale,  
grešnik (?) pa smejal se bil,  
ko čašo bi vinca izpil.«

Kaj hočeš s tem? Sploh je vsa ta pesem povrh še nerazumljiva. Logične zakone o sklepanju si že lani preštudiral, poskusi, če moreš, katerega uporabiti? Pošlji še, upam, da boš boljši.

F. E. »Ta mali spis in pa ostale (prav je ostali' dual f.) dve pesmice (ravno tako) sem Vam poslal.« Tako si mi pisal. Ko sem prebral »Tako mlad in že tako slab.« Prvi stavek brez predikata, besede brez končnic (moral si biti silno lačen, da si tako požiral zloge), čudne besede, ki sem jih zaman iskal po slovarju, ker me je bilo sram, da jih ne poznam, potem pa, ko sem prebral pesmi, sem videl, da ti sam kuješ besede. Toda pogumen si. To mi ugaja! Ker pa se mora vsak človek učiti, preden kaj zna, se boš tudi Ti prijel slovnice, jo boš preštudiral, boš bral dobre pesnike, da boš spoznal, kako se lepo pove, potem pa nam boš Ti sam zapel, kakor še nikoli nikdo! Do tedaj se pa uči, poizkuse pa lepo pošlji meni in jaz Ti bom povedal, kaj je treba. Kmalu se oglasi in ne boji povrnjen.

F. Z., Celje. Upam, da Tvoja naloga »Kaj nam pripovedujejo razvaline starih gradov« ni bila najboljša v razredu. Njena dobra stran je, da živahno kaže slike, prav res se vrste kakor v kinu (ne kot Ti praviš v gledališču). Slabo pa je, da vse to ne sodi pod naslov. Pa tudi s pravopisom in s slovnico si si v laseh. Glej, da se popraviš! Da rad rabiš tujke (n. pr. vizija za prikaz, slika) namesto poštenih domačih, ni lepo in tudi ni prav. Zpomni si; povsod, kjer imamo domačo besedo, ne rabi tujke. To velja tudi za druge. Pošlji še!

I. F., Ptuj. Ni dobro ne eno ne drugo.

## MALI OBZORNIK

Ob slovesni priliki v Rimu. (Poročilo.) To je bilo življenje zadnje dni meseca decembra 1926 v večni Romi. Na poziv svetega očeta se je zbralo tam okrog šest tisoč mladencev — skoraj samih veselih študentov — da proslave dvestoletni spomin, odkar sta bila za svetnika proglašena dva največja mladinska vzornika, romantični Stanko Kostka in veliki Alojzij iz Castiglione.

Zastopanih je bilo 37 narodnosti. Videli si Poljake, Čehe, Slovake, Nemce, Francoze in Špance. Prišli so celo zastopniki Afrike, Azije in Amerike.

Čez zasnežene Apenine je pripeljal laški »diretto« v Rim tudi deset Slovencev in šestnajst Hrvatov.

27. decembra so pripeljali v dragocenem relikviariju iz Castiglione v Rim glavo svetega Alojzija in jo prenesli v cerkev svetega Ignacija, kjer se je vršila slovesna tridnevna in 29. decembra slavnostna akademija na čast svetima vzornikoma. Pri tej akademiji je vsak v svojem jeziku s kratkim govorom pozdravil naša sveta voditelja. Poleg

Mehikanca, katerega so zelo navdušeno pozdravljali, in Japonca se je v imenu Slovencev poklonil osmošolec Lenček.

30. decembra je daroval sv. oče za vse tuje udeležence v dvorani »delle benedizioni« sv. mašo na čast sv. Stanislavu. Istega dne smo bili tudi sprejeti pri sv. očetu. Nestrpnost smo čakali v »sala ducale« z Ogrji, Nizozemci in Čehi. Nekako ob pol dveh se prikaže sv. oče v spremstvu nekaterih dostojanstvenikov. Z njegovega obraza je sevala miloba, ljubeznivost in nekako sveto ginjenje. Pozdravili smo ga z burnim klicanjem in ploskanjem. Šel je mimo vsakega in mu dal roko v poljub. — Tedaj se je razlegala po »sala ducale« tudi slovenska pesem: Ti, o Marija, naša Kraljica! Sv. oče je nato imel v dvorani »delle benedizioni« prekrasen govor v latinskem jeziku. Vnemal nas je za svete ideje. Posebej se je obrnil še do Mehikancev in vzkliknil »Florete flores Martyrum«.

Isti večer je bila Roma bajno razsvetljena. Iz cerkve sv. Ignacija so prenesli glavo sv. Alojzija v cerkev sv. Petra, kjer je imel 31. decembra papež slovesno sv. mašo. Ob tej priliki smo mu navdušeno vzklikali in ga pozdravljali vsak v svojem jeziku. On pa nas je blagoslavljal. Mislim, da tistih trenutkov ne bo nihče, kdor je bil zraven, pozabil.

Tako so minili krasni dnevi v večni Romi. Obiskali smo še cerkev sv. Klementa in se tam poklonili velikemu slovanskemu svetcu in apostolu Cirilu. Za slovo smo stopili tudi na monte Pincio, kjer smo opazovali solnčni zaton tam za Janikulom. Tedaj je najlepši razgled na Vatikan in na cerkev sv. Petra, ki ponosno kraljuje nad vsem Rimom — a ne samo nad njim.

Polni svetih spominov smo zapustili Romo, postali nekoliko v Firenzi, obiskali cerkev Annunziato, videli Dantejevo rojstno hišo in druge znamenitosti. In vrnili smo se polni svetih spominov zopet v vsakdanjost...

F. Z., 5. razr. human. gimn.

## DROBTINICE

Letna izveštja. G. višji šolski nadzornik Wester omenja proti koncu svojega značnega spisa o krizi srednje šole tudi letna izveštja.

Vsak srednješolski zavod je izdal namreč nekaj tiskano knjižico, nekaj letni obračun o svojem delovanju.

Naj malo povem, kako smo sami kot dijaki in pozneje kot bivši dijaki prebirali ta letna poročila!

Na čelu knjižice je stala več strani broječa, a bolj ali manj učena razprava, ki jo

je napisal kak profesor tiste srednje šole. Teh razprav dijaki navadno nismo brali; bile so preučene ali pa prepuste za naš dijaški razum. Nekaterih (n. pr. dr. M. Voduškov: Die geodätische Linie, dr. Korunove: Quaestiones de epistola Sapphous ad Phaonem, dr. Šornove: Über den Gebrauch der Präpositionen bei M. Junianus Iustinus, dr. Tomiškov: De compositione C. Terentii Phormionis i. dr.) menda še profesorji sami niso kaj prida brali. Če je bila pa razprava pisana v domačem jeziku, jo je vsaj dijak višjih razredov rad pogledal in če mu je bila količkaj dostopna, tudi prebral. Radi smo brali Novakove razprave o stenografiji, še preden smo znali stenografirati, ali Tomiškov »Humanizem gimnazij v stari in novi luči«, pa še mnogo drugih razprav.

Še v večjo vneto smo prebirali šolska poročila, delo vsakokratnega ravnatelja, oz. skoraj celokupnega profesorskega zbora.

Dokler smo bili na gimnaziji, smo preštevili profesorje, iskali med njimi doktorjev. Čim več je imel zavod doktorjev, tem večja je bila v naših dijaških očeh njegova veljavnost. Zato smo radi posegli po šolskih izvetjih dijakov z drugih gimnazij, da smo videli, ali so profesorji drugih šol tudi tako učeni kakor naši. Ko smo pa šolam dali slovo, smo radi pogledali, kje službujejo sedaj naši nekdanji profesorji in kakšne dijake zdaj uče. Brigali smo se še vedno za njih napredek v službi, za njih življenje in smrt. Vez, ki nas je vezala z njimi na gimnaziji, ni zamrla; morda smo jih pozneje še bolj cenili kakor v tistih dnevih, ko so bili naši ostri in strogi sodniki.

Z učnim načrtom, ki je bil tudi vedno objavljen v letnem poročilu, se nismo posebno ubijali. Tem bolj smo pa prebirali naslove knjig in pisateljev, ki smo jih rabili pri pouku na naši gimnaziji in drugod.

Eno najbolj zanimivih poglavij vsega in vsakega letnega poročila je bil seznam slovenskih in kolikor toliko tudi nemških nalog in prostih predavanj na višji gimnaziji. Bili so sami naslovi, in vendar — koliko užitek! Iz naslovov si spoznal profesorja, si precenil njegovo duševno bogastvo, si primerjal literarno delovanje bodočih narodnih voditeljev, ki študirajo sedaj še na različnih zavodih. Koliko slik, koliko predstav je vstajalo pred teboj v teh naslovih! Po cele dneve si gledal te sicer mrtve naslove, vtopil si se vanje, premišljeval, ali bi bil še kos dani nalogi, ali je moč tvoje učenosti že morda upadla ali celo padla pod ničlo. Kratko: profesorje, sebe in dijake si našel v teh naslovih.

Ali pa pregled maturitetnih nalog! Zlasti še od tistega časa, odkar je bilo odločeno, da se iz slovenščine in iz nemščine daje po trojen tema. Koliko se jih je odločilo za prvi naslov, koliko za drugi, koliko za tretji?

Trojen tema ni bil samo polajšanje mature, ampak je nudil tudi vpogled v znanje in zanimanje abiturientov.

In spet pregled abiturientov! Kam se bodo ti mladi možje obrnili? Seveda si je premnogi izbral drugačen poklic, kakor ga je napovedal, a večina je le odkritosrčno izpovedala pota svoje bodočnosti.

Pri gimnazijskih kronikah je bilo škoda, da jih ni pisal profesor zgodovinar ali pa vsaj kolikor toliko večš kronist. Nekatere so bile grozno puste in dolgočasne. Z veseljem pa je človek prebiral vsako leto kroniko † ravnatelja Wiesthalerja. Lep slog, živahno pripovedovanje, bogata vsebina: vse to je delalo njegovo kroniko zares interesantno.

To so bila glavna poglavja iz nekdanjih gimnazijskih izvetij. Niso vezala samo srednjih šol med seboj, ampak vezala so zlasti nekdanje srednješolske dijake z zavodom še dolga leta potem, ko so nekdanji živahni srednješolci postali v boju in metazu življenja že resni možje in osiveli starčki. Letno izvetje, ki ga je marsikdo leto za letom kupoval, je vezalo njegove spomine z dnevi trudapolnega, pa vendar tako lepega dijaškega življenja.

Zato je res treba pozdravljati misel gospoda višjega šolskega nadzornika Westra, naj se srednješolska letna poročila spet ožive. Dokler se pa to ne zgodi, bi bilo pa prav umestno, če bi ravnateljstva posameznih srednješolskih zavodov pošiljala Mentorju vsaj naslove slovenskih nalog iz zadnjih štirih razredov gimnazije. Za to drobtinico jim ne bodo hvaležni samo dijaki in profesorji, ampak večina slovenskega razumnštva.

I. L.  
**Iz starih časov.** Dijak Primož Žemva (umrl kot upokojen duhovnik v Gorjah) je potoval po svetu kot »pauper studiosus petens viaticum« (reven dijak, proseč potnine). Vračal se je iz Reke preko Ogrskega. Pride do večje družbe ogrskih magnatov na nekem gostilniškem vrtu. Tam se začne med njimi tale pogovor:

Dijak: »Pauper studiosus sum, peto viaticum.«

Eden magnatov: »Quomodo studuisti?«

Dijak: »Semper primus fui.«

Magnat: »Monstra testimonium!«

Dijak pokaže spričevalo.

Magnati (berejo): »Zemva Primus. Re vera! Primus fuit!« — Pa ga bogato obdare.

Drugič ga je zaneslo med Nemce. Prišel je v Linc in šel s svojo dijaško revščino tudi

<sup>1</sup> Nelatinem prevod pogovora: Ubog dijak sem, prosim za potnino. — Kako si študiral? — Vedno sem bil prvi (= primus). — Pokaži spričevalo! — Zemva Primož (= Primus). Zares! Prvi (primus) je bil! —



v škofijsko palačo. Škof Rüdiger ga vpraša: »Odkod?»

Dijak: »S Kranjskega.«

Škof: »Ali ne veste, kaj pravi sv. Avguštin o tistih, ki preveč potujejo? Qui multo peregrinantur, raro sanctificantur.«<sup>2</sup>

Dijak: »Baš on bi ne bil smel tako govoriti. Če bi sv. Avguštin ne bil toliko potoval, bi ne bil postal svetnik.«

Škofu je bil ta odgovor tako všeč, da je stisnil dijaku bankovec za 10 gl. v roko.

<sup>2</sup> Tisti, ki mnogo potujejo, se redkokdaj zveličajo. — Znano je, da je sv. A. prišel iz Afrike v Italijo, poslušal v Milanu govore sv. Ambroža in tam se je začelo njegovo svetniško življenje.

## VAŽNE KNJIGE

»Naš čoln'č«. Kaj mora o njem vedeti naš dijak? Predvsem to, da je »Naš čoln'č« edini družinski list primorskih Slovencev, po vsebini sličen naši Mladiki. Izhaja mesečno v Gorici, Via Mameli 5, prinaša pesmice, povesti in poučne spise iz vseh

strok; ne manjka mu tudi mehu za smeh in ugank. Slovenski listi so glavna trdnjava slovenskega življenja v Italiji — in slovenski dijak, ki se uči v zemljepisju vseh mogočih trdnjav po daljnih deželah, mora pač poznati tudi tiste trdnjave, ki so za naš narod največjega pomena.

Sedaj se gotovo že bojiš, da te bo »Mentor« pregovarjal, da si list naročiš. Znano je sicer, da dostikrat laže pridobiš za naročnika kakega lista revnega dijaka kot marsikakega bogatina; a »Mentor« dobro ve, da premočne obremenitve dijaški proračun ne prenese. Če ima kdo kaj več denarja, bodisi da ima dobre instrukcije ali pa dobre — strice in tete, naj seveda list kar naroči, zavedajoč se, da stori s tem trojno dobro delo: 1. podpira tisk Slovencev v Italiji, 2. pokaže Slovincem v Italiji da preko meje nismo nanje pozabili in 3. si preskrbi prijetnega berila samemu sebi. Vsi drugi pa, ki lista sedaj ne bodo naročili, naj ga ohranijo v dobrem spominu za poznejše čase, ko bodo razpolagali z mesečnimi plačami ali pa z dohodki iz svoje stroke. Takrat naj pa imajo v svojem proračunu tudi stalno postavko za tisk Slovencev v Italiji. »Naš čoln'č« se naroča pri upravništvu »Mentorja« v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7 in stane na leto 25 Din.

## MALO ZA ŠALO, MALO ZA RES

### Konfiček.

(Miroljub, Vižmarje.)

nje-	dne	po-	za	sto	de	var
čit-	sre-	zad-	tru-	ko	de	krat
k	mu	le-	kla-	sto-	pre-	u-
čo	ku	vež		ta	na-	je
u-	je	vsak	de	re-	la-	da-
ki	—	in	ved-	si	šte-	mu
ni	pa	tu	da	žo	no	vse

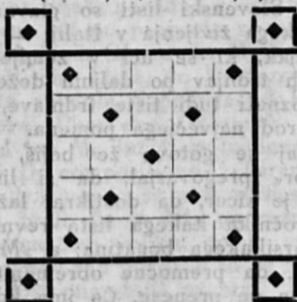
### Križni stik.

(Miroljub, Vižmarje.)

	1	9	3	
	a		a	
5	a	a	a	a
	d	d	d	d
	d	e	e	e
11	e	h	i	i
	j	k	k	l
	l	m	m	n
7	o	r	s	s
	v		t	t
	2	10	4	

1—2 mera, 3—4 kuhinjska priprava, 5—6 meso, 7—8 deseto dete, 9—10 pravnik, 11—12 rudnina, 9—11 svetopisemska oseba, 9—12 žito, 11—10 zabela, 12—10 rudnina.

Črkovnica.  
(Miroljub, Vižmarje.)



Vstavi v gorenji lik črke: a a a a a a d e g i j k l l l m m n o o r r s v v tako, da boš dobil v petih vodoravnih vrstah besede nastopnega pomena: žužkojedo žival, mesto na Poljskem, podnebno telo, zabelo, vijugasto cesto. Če vstaviš nato še v vogelne kvadrate primerne črke, dobiš v obeh poševnih, z zvezdicami zaznamenovanih prekotnicah imeni dveh visokih gor v Sloveniji.

Računska naloga.

(Tone Kladvar, Št. Vid.)

Sestavi iz števil: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0 dve števili, katerih vsota je 1000. Nobena številka se ne sme ponavljati.

Rešitev ugank in imena rešilcev v prihodnji številki. Izžrebani rešilec vseh ugank dobi lepo njegovi starosti in študiju primerno knjigo. Reševati smejo samo naročniki(ce) »Mentorja«. Rešitev do 30. marca 1927 na uredništvo.

Ugovor. Mojster je pretepal učenca in in ga jezno spraševal: »Falot, ali boš priznal, da si ubil okno?« — »Da, mojster,« je dejal naposled dečko, »toda svečano ugovarjam, ker ste mi priznanje izsilili in ne priznam udarcev, ki sem jih dobil!«

L. S.:

VAJA.

Razrešite v kolikor mogoče v kratkem času sledečih 5 nalog in sporočite uredništvu rezultat ter čas (na sekunde točno!), ki ste ga potrebovali, da ste naloge rešili.

1. V koliko različnih vrst se dajo razporediti črke A, B in C.

2. Napišite nadaljna števila, ki slede za števili 1, 13, 20, 32, 39, 51 z istimi razlikami kot obstoje med dvema gornjima številoma.

3. Pet bratov oz. sester je različne višine. Peter je večji od Ivana, Marica je večja od Anice, Milan manjši od Ivana, Katica manjša od Anice, a Marica in Milan sta enako visoka. Ali je Marica manjša ali večja ko

Rešitev ugank iz 3.—4. številke.

Križaljka. Vodoravno: 1. plug, 4. krog, 7. ahaf, 9. plin, 12. oče, 13. los, 15. oda, 17. ped, 18. kalcit, 19. čutara, 20. Mirko, 21. akord, 22. glina, 26. krava, 30. brodar, 31. Rihard, 33. rov, 34. sol, 35. Kam, 36. lan, 38. voda, 39. olov, 40. vila, 41. osel. — Navpično: 2. uho, 3. gačnik, 4. klobuk, 5. ris, 6. obok, 8. testo, 9. plača, 10. veda, 11. Adam, 14. Verd, 16. Ali, 17. par, 22. grob, 23. lov, 24. navada, 25. aroma, 26. krilo, 27. risalo, 28. vas, 29. Aron, 30. brod, 32. dlan, 35. kol, 37. nos.

Številnica. Ključ: deset, mizar, lasje, silo, Cene. — Rešitev: »Mentor« list za srednješolce.

Zemljepisna uganaka. Mo-j-strana, Kr-u-ševac, Bo-g-atin, Sl-o-venija, Ko-s-tnica, Kol-orado, Št-a-jersko, Ja-v-ornik, Tr-i-polis, Vo-j-novac, Bl-a-tograd. Črke med pomišljaji dajo: Jugoslavija.

Trgovski napis. Poučne in zabavne knjige.

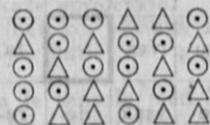
Reševali so: Lah Zdenko in Lipovšek Slavka v Ljubljani; C. Oblak, Fr. Zupančič, Udovič, Marn, Stopar, Šipic, Fr. Müller, Leop. Marinšek, M. Matjan, Jož. Vovk, Fr. Piskernik, E. Štok, St. Pavlič in P. Kržišnik v Št. Vidu nad Ljubljano; France v Mariboru in Fr. Šušteršič na Rakeku.

Nihče ni rešil vseh ugank popolnoma pravilno, zato se tudi nobenemu ni mogla dati nagrada. Največ napak je bilo pri križaljki, pa tudi druge uganke niso bile brez njih. Lepo je, da živijo reševalci v Št. Vidu v bratski slogi, tako celo, da so napravili pri zemljepisni uganaki vsi isto napako! To pa seveda ni več lepo. Slepo prepisovanje nikoli ni prida!

Dalje je treba pripomniti, da mora vsak rešilec poslati rešitve na posebnem listu. Pač pa sme več rešilcev poslati svoje rešitve v skupni kuverti.

Peter? Ali je Anica manjša ali večja ko Milan? Ali je Peter manjši ali večji ko Marica? Ali je Ivan manjši ali večji ko Anica?

4. Seštejte v 5 sekundah, koliko trikotnikov in krogov je v tej skupini znakov:



5. V kateri navpični vrsti (od leve proti desni) zgornje skupine so: manj kot 3 trikotniki? Več kot 3 krogi? — V kateri vodoravni vrsti (od zgoraj navzdol) so več kot 3 krogi? manj kot 3 trikotniki?

## Listnica urednika šahovske rubrike.

**Sv. Križ pri Mariboru.** Podpis je slabo čitljiv in le malo je manjkalo, da dopis ni šel v — koš! Poslani dve končnici s principelnega stališča ne moremo prej objaviti, dokler ne obdelamo otvoritvenih iger. Za enkrat odgovorjam samo Vam. V končnici A beli lahko zmagata. Črni na potezi mora vleči Tb 2 ali b 1, na kar beli odloči s Td 4 preteč Tb 4, in b-pešec postane dama. V končnici B je premoč črnega odločilna; beli s c 5 — c 6 ne more prodreti, ker sledi Sc 8 +, Kc 5, Te 7. Partije iz mojstrskega turnirja na Semmeringu od marca L. L. je prinesel »Šahovski glasnik« v dne 20. maja l. l., št. 1—3. »Mentor« jih ne bo objavil, vsaj letos gotovo ne, ker še za važnejše primanjkuje prostora.

Rešitev problemov se objavi vedno v drugi številki po natisu v listu.

Radi pomanjkanja prostora je moralo izostati mnogo zanimivega šahovskega gradiva. Izide vse v prihodnji številki.

Rešitve, kakor vsi drugi dopisi v zavedni šaha naj se pošiljajo na naslov: Bogo Pleničar, bančni uradnik, Ljubljana, Miklošičeva c. 10.

## NABIRALEC

Ali naj zbiramo rabljene ali nerabljene znamke? Po mojem mnenju naj to vsak zbiralec uredi po svojem okusu. Kdor misli, da je samo žigosana znamka polnovredna, naj zbira pač žigosane. Zbiranje raznih žigov je ne samo zelo zanimivo, temveč vsaj pri nekaterih znamkah zelo zviša njih vrednost, n. pr. pri nekaterih znamkah nemških kolonij. Je mnogo zbiralcev, ki jih stokrat bolj veseli lep, redek žig, kakor pa najredkejša nerabljenka znamka. Pri začetnikih opažamo največkrat, da zbirajo samo rabljene, to je že žigosane znamke in navadno ostane ta strast tudi v poznejših letih. Je to precej umevno, kajti znamke, ki so začetniku na razpolago, so navadno žigosane; nove, nežigosane so povprečno dražje in jih zato začetnik težje dobi.

Tudi misli marsikateri zbiralec, da je sigurnejši pred potvorbami znamk, ako so iste že žigosane, kajti poštni žig naj bi mu bil nekakšno garancijsko pismo za pristnost znamke. Seveda so taki nazori popolnoma napačni, kajti vsak novotisk je mogoče pretiskati s ponarejenim žigom, kar se res tudi neštetokrat dogaja, pa tudi sicer poštni žig ne daje nikake garancije za pristnost znamke, kajti ako je kdo lahko ponaredil znamko, potem mu je še tem lažje ponarediti poštni žig. V mnogih slučajih si je ponarejevalec s poštnim žigom (ponarejenim seveda) celo pomagal, da je zakril z njim slabo posrečene točke ponarejene znamke. Veliko povpraševanje po žigosanih znamkah je mnogokrat tudi krivo, da trgovec ali pa kdo drugi, ki si je v spekulativne svrhe nakupil polno znamk dotičnega izdaja, pusti iste v velikanskih množinah na pošti žigosati, da tako spravi čim več denarja v svojo nenasitno bisago. Da taka, samo priložnostno žigosana znamka, nikakor ni

enakovredna vrstnica svoji pravilno poštno-žigosani sestri, je samo ob sebi umljivo, in dasiravno je bilo dotično znamko oziroma celo izdajanje, dobiti v pričetku le za drag denar, pada potem nje vrednost zelo hitro, ker je dotični trgovec že poskrbel, da se je pravočasno rešil svoje zaloge, preden so kupci zvedeli o njegovi manipulaciji. Ker pa je pri znamkah isto ko pri drugih rečeh, to je, čim več jih je, tem manj so vredne, zato kupec kmalu vidi, da je kupil nekaj za precejšnjo vsoto, kar niti približno ne odgovarja pravi vrednosti. Pri nežigosanih, t. j. novih znamkah je tak riziko dosti manjši, kajti nežigosana znamka skoraj vedno ohrani svojo nominalno vrednost in tudi iz katalogov samih je razvidno, da so nežigosane znamke navadno dražje in redkejše kot pa žigosane.

Seveda tudi pri zbiranju nežigosanih znamk zbiralec ne sme iti predaleč. Je polno znamk, katerih skoraj ni mogoče dobiti nežigosanih in morda bi utegnilo to zapeljati koga, ki ima samo žigosane znamke, da bi skušal odstraniti žig kemičnim potem in priti tako v posest »nežigosane« znamke, katero bi mogel potem lažje in dražje prodati.

Zato kot zaključek sledeče: Pazi in imej pri zbiranju odprte oči. — Zbiraj kakor pač nanese prilika. Ako ti pride v roke rabljena znamka, dobra je in ti bo zbirko krasila istotako kot nerabljenka in zopet obratno. Pazi pa vedno, ako kupuješ, da ne kupiš predrago; le oni, ki ceno kupi, nalaga v zbirko plodonosno svoj denar in ima poleg zabave tudi precejšen dobiček. Polagoma si boš na ta način nabral precej materijala in tedaj šele pride pravi trenutek, da pomisliš na album. Veliko število jih je že. Ceneni in dragih, slabih in dobrih. Najboljši in najprikladnejši za vsakega resnega zbiralca so gotovo albumi brez vsakega tiska. Z njim je zbiralcu dana možnost, da razširi svojo zbirko kakor in kolikor jo hoče, kajti prostora ima dovolj. Dandanes, ko je zbiranje znamk postala že nekaka znanost, pač ni vseeno, ali imaš album, v katerem ti je v obrazci že tiskanih znamk prostor omejen ali pa imaš album, kakor je spredaj omenjeni. Tudi ako zbiralec v pričetku zbiranja misli, da mu ni potrebno zbirati znamk z različnimi zobčanjmi, vodnimi znaki itd. in da mu zadostuje album s predoznačbo, bo vendar kmalu uvidel, da ni vseeno, ako ima znamko angleških kolonij z vodnim znakom CC ali CA, da je precejšnja razlika med madžarsko znamko z ležečo ali stoječo krono in da je vrednostna razlika med nemško znamko z vodnim znakom ali brez njega precej znatna. Zato naj vsakdo pazi in že v pričetku dobro premisli, da ne bo imel potem nepotrebnih stroškov in nepotrebnega dela s preplepenjem znamk iz enega albuma v drugega.

Posebno pazljiv mora biti zbiralec ravno v današnji povojni dobi. Polno raznih provizorijev in raznolikosti barv pri eni in isti znamki, katerih nekateri do sedaj še mogoče niso vpisane v nobenem katalogu in uvrščene v noben album. Poglejmo samo Slovenijo. Že pri zbiranju najvažnejših razlik boš napolnil precejšen zvezek, kaj pa

šele potem, ako boš zbiral vse do najmanjših potankosti, kakor n. pr. začetni poskusni tiski, napačni tiski in pretiski itd. Vse, prav vse je vredno, da vzbuja zanimanje resnega filatelista. M. S.

**Obvestilo za filateliste.** Imel sem priliko ogledati si zbirko »Slovenije« pri ravnatelju stavbinske družbe g. Polcu. Na listih 60 × 35 centimetrov ima razporejene vse znamke Slovenije z vsemi razlikami v barvah, zobčanju itd. Ako bi si kdo izmed mladih zbiralcev in čitateljev »Mentorja« želel to zanimivo zbirko ogledati, naj se ustmeno ali pismeno javi pri uredništvu, ki bo nato v prihodnji številki naznanilo, kdaj in kje naj se zbirka ogleda.

## Dijaške čepice

domačega izdelka  
po najnižjih cenah  
priporoča

# ELIGIJ EBER

krznar v Ljubljani  
Kongresni trg št. 7

Pri večjem nakupu popust!

# Nova založba

r. z. z o. z.

LJUBLJANA, KONGRESNI TRG

priporoča  
dijakom in njih staršem  
bogato izbiro

vsakršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, leposlovne knjige, pisalno in risalno orodje itd.

Ako naroča več dijakov skupaj, jim Nova založba daje primeren popust.

Nova založba opozarja dijake zlasti na zanje znižane cene sledečih knjig:

Cankar, **PODOBE IZ SANJ**, broširan  
izvod 8 Din, vezan 13 Din;  
Majcen, **KASIJA**, izvod 6 Din;  
Mole, **TRISTIA EX SIBERIA**, 6 Din

**Najboljše!**

## Franc Pavlin

LJUBLJANA\*

**Najcenejše!**

Centrala: GRADIŠČE 3 Podružnici: BORSTNIK TRG 4  
TRG TABOR 4

Manufaktura — Specerija s kolonialnim blagom — Galanterija

VSEBINA: Sempronij Tiro: Iz dnevnika starega profesorja. (Dalje.) — Trentar: Spomini na dr. Jan. Ev. Kreka. — Siška himna. — Fr. Pengov: Med krilatimi znanilci pomladi. — Emil Fanič: »Začel sem...« — P. Cornelius Tacitus: Upor rimskih vojakov v Panoniji. — Fr. Radešček: Med Malisori. (Dalje.) — Osmrtnice in obletnice: † Wiesthaler, Pestalozzi, Edison. — Iv. Pregelj: »Scabiosa Trenta.« — E. Rakovec: Astronomske nauke. (Dalje.) — Delo najmlajših: Moja dnevna vožnja v šolo, Ob tisočletnici rojstva sv. Cirila. — Naši pomenki. — Mali obzornik. — Drobtinice. — Važne knjige. — Malo za šalo, malo za res. — L. S.: Vaja. — Na ovoju: Šah, Nabiralec.

»Mentor« izhaja desetkrat med šolskim letom. Urejuje ga Blaž Poznič, izdaja in zanj odgovarja dr. Ant. Kodrč. — Tiska Jugoslovanska tiskarna (Karel Čeč). — Uredništvo in uprava v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Naročnina za dijake, ki list naročajo na skupne naslove, Din 30.—, za nedijake Din 40.—, Plačuje se naprej. — Posamezna številka Din 4.—. Številka čekovnega računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676.